RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1933. Andra kammaren. Nr 37.

Fredagen den 5 maj.

Kl. 4 e. m.

§ 1.

Vid justering av protokoll.

Föredrogos för justering de vid kammarens sammanträden den 28 och den 29 nästlidna april förda protokoll.

Därvid yttrade:

Herr **Hagberg** i Malmö: Herr talman! Jag har ingen anmärkning att framställa mot det nu föredragna protokollet för den 29 sistlidne april.

Emellertid förhåller det sig så, att jag vid punkten 18 på kammarens föredragningslista för nämnda dag — kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande rörande herr Walléns motion i fråga om vissa trustartade företag — var av talmannen antecknad såsom talare. Genom ett, givetvis ofrivilligt förbiseende från fungerande förste vice talmannens sida erhöll jag dock icke ordet. Jag ber därför och då ingen debatt vid ärendets handläggning den 29 april förekom att få begagna mig av givet tillstånd att vid justeringen i dag framhålla de synpunkter på frågan, jag vid ärendets behandling förra lördagen hade tänkt göra gällande.

Enhetsprisaffärerna, denna moderna företeelse på affärslivets område, bygger i väsentlig utsträckning på en slags psykos. Människorna suggereras att köpa i dessa företag icke främst därför att de vid ett visst tillfälle behöva den eller den varan, utan därför att den är billig. Under det att mottot för den lojale, om sin verksamhet och sina kunder månne affärsmannen är eller åtminstone borde vara »billigt och bra», så synas enhetsprisföretagen i huvudsak vara lagda efter maximen »vad som helst — bara det är billigt».

Skadeverkningar av denna företeelse kunna påvisas i olika sammanhang. Vår svenska produktion har under decennier av tåligt, energiskt och målmedvetet arbete utvecklats till att i avsevärd mån bliva en kvalitetsproduktion. I samverkan mellan våra uppfinnare, ingenjörer, tekniker, konstnärer och, icke minst, våra högt kvalificerade arbetare har man skapat en standard av anmärkningsvärt slag. Köparen, svensken eller utlänningen, vet, att han får en vara av verkligt värde, en vara, som motsvarar det pris, som är åsatt. Denna den svenska produktionens kvalitetskaraktär har bland annat åt vår exporthandel medfört många fördelar. En större utveckling av enhetsprisaffärerna skulle emellertid betyda en rubbning av denna vår kvalitetsproduktion. Med mindervärdig vara följer visserligen — såsom ofta påpekats — hastig förbrukning, men där följer också något annat, nämligen smakförskämning och förslappad inställning till det gedigna och det äkta.

En sund affärsverksamhet måste bygga på verkligt goda varor. Det är icke priset utan varans verkliga värde, som skall vara avgörande. Då enhetsprisaffärerna äro baserade på det låga priset, måste en kontinuerlig försämring av varukvaliteten i betydande utsträckning äga rum. Denna i sin tur — i den mån nu leveranserna till dessa företag ske från svenska fabriker — kan natur-

Vid justering av protokoll. (Forts.)

ligtvis komma att leda till en tämligen *allmän* kvalitetsförsämring, d. v. s. till en nedskärning av den varustandard, som vi under stor möda tillkämpat oss. Den svenska varans anseende kommer alltså att så småningom nedsättas och detta sker naturligtvis inte bara *inom* landet. Det kan knappast undvikas, att även exportfabrikaten i det långa loppet komma att få sitt hittills goda renommé i större eller mindre grad oförmånligt påverkat.

Detta om vad jag skulle vilja kalla kvalitetssynpunkten på problemet. Härmed vill jag naturligtvis inte ha sagt, att alla varor i enhetsprisaffärerna äro av mindre god kvalité. Man håller till salu där även goda varor till billiga priser. Men denna grupp varor utgör knappast något karakteristikon på den allmänna nivån.

Om denna sidan av saken skulle jag också vilja säga ett par ord.

En industri kan väl för en tillfällighet — för att slippa stänga fabriken — taga en leverans till underpris, men en reguljär tillverkning av varor till dessa priser kommer att medföra att såväl industriföretaget självt som dess arbetare försättas i en sådan situation, att den länder dem båda till skada. För ett företags drift fordras det att varan betalas med ett sådant pris, att det täcker både omkostnader och arbetslöner. Här ha alltså både arbetare och arbetsgivare samma intresse att bevaka.

Även ett annat sakläge är ingalunda ovanligt, nämligen detta: Av och till nödgas engros- och detaljhandelns företrädare konstatera, att de måste arbeta med en viss industrivara till ett visst pris, allt under det att samma industri säljer samma vara till enhetsprisföretagen för ett helt annat, utomordentligt mycket lägre pris. Det är givetvis det högre priset på en del av produktionen — alltså det pris, som grossister och detaljister ha att arbeta med — som är avsett att täcka de kostnader, som med rätta bort fördelas på hela fabrikationen. Ett dylikt sakernas tillstånd måste anses osunt och att grossister och detaljister reagera är begripligt.

För våra arbetare medför naturligtvis, som jag redan antytt, en utveckling av den art i dessa stycken, som vi nu äro inne på, allvarliga risker. Kvalitetsarbetet fordrar ännu i betydande utsträckning mänsklig arbetskraft. Den kvalitetsförsämrade varan innebär en avkoppling i avsevärd mån av denna arbetskraft. Eller med andra ord: den fortgående försämringen av en artikel berövar arbetaren alltmera av hans sysselsättning. Att så är fallet har man talrika exempel på icke blott i utlandet utan även här hemma. De arbetare, som, ofta väl av tanklöshet, göra sina inköp i enhetsprisaffärerna, binda utom varje tvivel ris åt egen rygg. I tider av arbetslöshet är det för övrigt dubbelt ansvarslöst att uppmuntra avsättningen av mindervärdiga varor.

För den enskildes ekonomi innebära enhetsprisaffärerna ej få faror. Den kvalitetsdumpade varan har en egendomlig benägenhet att locka folk. Det köpes friskt — men man köper utan hänsyn till behovet. Jag skall illustrera företeelsen med ett litet exempel. Det finnes massor av sådana. Jag väljer emellertid detta, därför att detsamma kan i alla detaljer verifieras. I och för sig är det naturligtvis bagatellartat, men har nog sin symptomatiska betydelse. Ett dylikt enhetsprisföretag i en av våra mellansvenska städer fick en lördag för inte så länge sedan besök av tvenne arbetarehustrur, vilka, med den dagen innan av männen erhållna veckoavlöningen i handväskan, skulle köpa en viss vara. Lockade av de bestickande utställningsarrangemangen och alla de övriga publikdragande anordningar, som ingå som ett viktigt moment i enhetsprisaffärernas framträdande, och, framför allt, lockade av att allt var så gränslöst billigt, köpte de en mångfald ting. De gjorde slut på hela veckoslanten. Den därpå följande veckan kunde inte finansieras. Vad hade man att göra? Hos mjölkbutiken fick man be om kredit, likaså hos bagaren, hos spe-

Vid justering av protokoll. (Forts.)

cerihandlaren etc. Veckoavlöningen hade hamnat hos enhetsprisföretaget, men de enskilda köpmännen fingo på sin lott att söka ordna hushållet för vederbörande under den närmaste tiden. Nå, de båda familjernas ekonomi var för den veckan, kanske för veckor framåt bragt i oordning genom besöket i enhetsprisaffären. Kammarens ärade ledamöter kunna vara övertygade om att dylika små händelser dagligen inträffa på de orter, där dylika affärsföretag numera äro till finnandes.

Även fastighetsägarna i städerna synas ha avsevärt ohägn av denna rörelse. Enhetsprisföretagen ha givetvis användning för mycket stora affärslokaler. För att få dessa och få dem på det bästa affärsläget och vid den bästa gatan äro de beredda att betala förhållandevis hög hyra. Detta är naturligtvis till fördel för den fastighetsägare, som råkar äga just det hus, på vilket företaget kastat sina blickar. Men alla de andra? Den försvårade konkurrensen för de så att säga privata köpmännen minskar naturligtvis deras omsättning och följaktligen försvagas deras möjligheter att komma ut med hittillsvarande hyresbelopp. En följdverkning av enhetsprisaffärernas uppträdande blir alltså pressade butikshyror och därav åstadkommet fallande fastighetsvärde.

Den våda, som enhetsprisföretagen innebära för vårt lands stora detaljhandlarekår, torde ligga i alltför öppen dag för att i detta sammanhang behöva ytterligare understrykas. Detaljhandeln har uppbyggts genom fri konkurrens mellan en mångfald företag och den fyller utan tvivel sina funktioner som varudistributör på ett tillfredsställande sätt. Genom sin lojalitet utgör denna stora yrkesidkarekår en särdeles viktig del av den utjämnande och stabiliserande medelklassen. Ett beskärande av denna betydande grupps existensmöjligheter kan näppeligen vara ur samhällets egen synpunkt varken lämpligt eller rimligt.

Att landets, redan nu så svårt pressade hantverkare illa beröras av enhetsprisföretagen torde ligga i öppen dag, och det yttrande från Sveriges hantverksorganisation, som finnes bifogat utskottets utlåtande, talar härom sitt eget språk.

Man frågar sig naturligtvis nu vad som är att göra i den föreliggande situationen. Så vitt jag förstår, är, åtminstone icke hittills, enhetsprisrörelsen här i landet av den omfattning och den beskaffenhet, att en restriktiv lagstiftning bör anordnas. Köpmännen själva ha ju också genom sin mest representativa sammanslutning, Sveriges köpmannaförbund, givit uttryck åt en liknande uppfattning.

Det är riktigt att i Tyskland — och före den nuvarande regimen därstädes — i Danmark m. fl. länder genom näringslagstiftning en begränsning av enhetsprisaffärerna eller de s. k. mångfilialföretagen kommit till stånd för att därigenom skapa rimligare betingelser för den mindre köpenskapen. Från svenskt köpmannahåll har emellertid icke hittills några initiativ i denna riktning kommit till stånd, och man har icke för närvarande velat ifrågasätta lagstiftningens utsträckande till detta område. Helt visst alldeles riktigt anse också köpmännen, att det är den privata handelns självklara plikt att i första hand med egna åtgärder skapa en konkurrenskraft, som onödiggör statligt ingripande. På vilka vägar detta skulle kunna tänkas ske, behöver jag inte här gå in på. Sådana åtgärder äro dock givetvis först och främst upplysning om enhetsprisföretagens karaktär och följder icke bara för köpmännen utan även för den enskilde. Vidare positiva föranstaltningar från köpmännens sida för yrkesundervisning, för butikskulturens höjande, för rationalisering av inköpen etc.

Av den av utskottet förebragta utredningen förstår jag det resultat till vilket utskottet kommit. Å andra sidan torde nog de tankegångar, som ligga

Vid justering av protokoll. (Forts.)
bakom motionen i flera fall vara riktiga, och detta problem är säkerligen också av den allvarliga beskaffenhet, att det vore förtjänt av att en ingående undersökning komme till stånd för att erhålla en bättre överblick av läget och de förhållanden, som uppstått genom de nya företagsformerna. Jag beklagar därför, att motionen lagts så, att den för denna gången uteslutit en dylik undersökning. Emellertid föreligger all anledning att med vaksamhet följa händelsernas utveckling. Kanske kan det bli nödvändigt att i ett annat sammanhang och i annan form påkalla statsmakternas intresse för detta den fria köpenskapens stora och ömtåliga problem.

Herr **Lindberg** i Umeå: Herr talman! Då herr Hagbergs anförande hållits i anslutning till justering av ett protokoll, och då det strider mot praxis att i ett redan avgjort ärende uppta en debatt i sakfrågan, vill jag i egenskap av utskottsordförande till protokollet få antecknat, att herr Hagbergs inlägg, mot vilket invändningar kunna anföras från min sida, måste få bli obemött.

Vidare anfördes ej. Ifrågavarande protokoll godkändes.

§ 2.

Upplästes följande till kammaren inkomna sjukbetyg:

Riksdagsman Emil Hultman, Järvsö, är på grund av sjukdom oförmögen att deltaga i riksdagsarbetet under en tid av minst två veckor framåt, intygar

Järvsö den 4 maj 1933.

Ragnar Zachrisson,
provinsialläkare.

§ 3.

Vid nu skedd föredragning av Kungl. Maj:ts på kammarens bord vilande proposition, nr 247, angående vissa åtgärder till spannmålsodlingens stödjande hänvisades densamma till jordbruksutskottet.

§ 4.

Vidare föredrogos, men bordlades åter statsutskottets utlåtanden och memorial nr 70—72 samt andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 5.

§ 5.

Ordet lämnades härefter på begäran till herr **andre vice talmannen,** som anförde: Herr talman! Jag ber att få hemställa, att sammansatta andra lag- och jordbruksutskottets utlåtande nr 1 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ägofred m. m. sättes sist på föredragningslistan till morgondagens sammanträde.

Denna hemställan bifölls.

§ 6.

Vid härpå skedd föredragning av ett från första kammaren överlämnat protokollsutdrag, nr 542, innefattande delgivning av nämnda kammares beslut över dess första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 7, i anledning av väckt motion om utredning rörande rundradions överförande i statens händer, beslöt andra kammaren hänvisa detta ärende till sitt första tillfälliga utskott.

§ 7.

Herr talmannen meddelade, att herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet tillkännagivit, att han vid morgondagens sammanträde ämnade besvara herr Flygs interpellation angående beredande av statlig anställning åt kulturpersonligheter, som genom den nya regimen i Tyskland urståndsatts att där fortsätta sin livsgärning.

§ 8.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 6, i anledning av vissa av Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1933/1934 under riksstatens sjätte huvudtitel, innefattande anslagen till kommunikationsdepartementet; och

nr 8, i anledning av vissa av Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1933/1934 under riksstatens åttonde huvudtitel, innefattande anslagen till ecklesiastikdepartementet, jämte åtskilliga beträffande samma huvudtitel väckta motioner.

§ 9.

Interpellation.

Herr **Nilsson** i Antnäs, som nu på begäran erhöll ordet, yttrade: Herr talman! Efter föredragning av dåvarande statsrådet och chefen för socialdepartementet beslöt Kungl. Maj:t den 22 november 1929 att uppdraga åt professorn R. S. D. Bergendal att inom socialdepartementet biträda med utredning rörande vissa i statsrådsprotokollet för samma dag omförmälda, med frågan om tredje mans rätt till neutralitet i arbetskonflikter sammanhängande spörsmål. Sedan professor Bergendal under år 1930 inträtt i lagberedningen, uppdrog Kungl. Maj:t åt hovrättsrådet G. A. V. Eriksson att fr. o. m. den 15 nov. samma år biträda den sakkunnige. Under en överläggning i andra kammaren den 2 mars 1932 i anledning av väckta motioner om utredningsarbetets påskyndande uttalade dåvarande statsrådet och chefen för socialdepartementet, att den sakkunnige, enligt vad han själv meddelat, »hyste de bästa förhoppningar, att arbetet skulle kunna i avslutat skick framlämnas före utgången av instundande april månad», d. v. s. före utgången av april månad *1932*.

Dessa förhoppningar infriades emellertid icke. I stället meddelas i den till årets riksdag avgivna »Berättelsen över vad i rikets styrelse sig tilldragit», att på grund av åtskilliga ogynnsamma omständigheter endast begränsad och splittrad tid kunnat av den sakkunnige under år 1932 disponeras för utredningsarbetet samt att hovrättsrådet Eriksson överhuvud taget icke medverkat i utredningen under år 1932. Det tillägges, att den slutliga sammanfattningen av utredningsresultatet beräknas under år 1933 kräva en tid av icke över två månader, men det upplyses icke, huruvida dessa två månaders arbete tänkes utfört i en följd eller till vilken del av året det tänkes förlagt. Ännu efter utgången av april månad *1933* — sålunda ett helt år senare än som av dåvarande socialministern Larsson förutsattes — har det utlovade betänkandet icke avlämnats. Professor Bergendal har, efter vad som meddelats, den 13 januari 1933 befriats från uppdraget att vara ledamot av lagberedningen men hade dessförinnan, den 16 december 1932, förordnats att inom justitiedepartementet biträda med utredning angående partiella reformer på strafflagens område.

Under tiden hava nya omständigheter tillkommit, vilka starkt framhäva behovet av lagstiftningsåtgärder till skydd för den enskildes arbets- och näringsfrihet. I det avseendet må det vara tillräckligt att hänvisa till fall, som

Interpellation. (Forts.)
omnämnts i pressen och som ge en mörk bild av rättsläget. Samtidigt har i vårt västra grannland efter en mycket kort utredningstid ett lagförslag framkommit, som av den närmast föregående regeringen förelades stortinget. Efter det sedermera inträffade regeringsskiftet har ett nytt, mindre omfattande lagförslag i dagarna framlagts. Den beslutsamhet och snabbhet, varmed utredningsarbetet bedrivits i Norge, bildar en verkningsfull kontrast till den långsamhet, som utmärker förarbetena för motsvarande lagstiftning i Sverige. Då det icke är mindre angeläget, att man även i vårt land snarast går från utredning till handling, anhåller jag om kammarens tillåtelse att till statsrådet och chefen för socialdepartementet framställa följande spörsmål:

Har herr statsrådet för avsikt att vidtaga åtgärder för att den år 1929 påbörjade utredningen rörande vissa med frågan om tredje mans rätt till neutralitet i arbetskonflikter sammanhängande spörsmål snarast möjligt må kunna slutföras?

Ifrågavarande anhållan bordlades.

§ 10.

Justerades protokollsutdrag.

§ 11.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr *Karlsson* i Grängesberg	under	4	dagar	fr. o. m.	den	6	maj,	
» *Svedman*	»	5	»	»	»	8	»	
» *Werner* i Höjen	»	5	»	»	»	8	»	
» *Gustafsson* i Välsnäs	»	5	»	»	»	6	»	
» *Landgren*	»	3	»	»	»	6	»	
» *Fast*	»	2	»	»	»	6	»	
fru *Gillner-Ringenson*	»	2	»	»	»	6	»	
herr *Bergström*	»	6	»	»	»	6	»	och
» *Andersson* i Prästbol	»	6	»	»	»	6	»	.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.35 e. m.

In fidem
Per Cronvall.

Lördagen den 6 maj.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Herr talmannen meddelade, att herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet tillkännagivit, att han vid kammarens sammanträde den 9 dennes ämnade besvara herr De Geers interpellation angående åtgärder till stödjande av äggproduktionen.

§ 2.

Ordet lämnades nu på begäran till

Svar å interpellation.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet **Engberg**, som anförde: Herr talman! Med andra kammarens tillstånd har dess ledamot herr Nils Flyg anhållit att till mig få framställa följande spörsmål:

Har herr statsrådet intresse för och ser herr statsrådet några utsikter att till den allmänmänskliga kulturens skydd och gagn bereda någon eller några av de kulturpersonligheter, vilka genom den nya regimen i Tyskland blivit såsom tillhörande förföljd ras eller åsiktsriktning urståndsatta att fortsätta sin livsgärning där, möjligheter att fullfölja denna vid svensk statsinstitution?

— —

I den mån interpellanten efterlyser det personliga intresse jag för min del hyser för det spörsmål, som i interpellationen beröres, behöver jag endast hänvisa till min demokratiska åskådning.

När interpellanten undrar huruvida möjlighet finnes att till den allmänmänskliga kulturens skydd och gagn bereda utländska kulturpersonligheter, som blivit politiska flyktingar, tillfälle att fullfölja sin livsgärning vid svenska statsinstitutioner, så är det mig icke möjligt att härpå giva något allmänt och definitivt svar. I den mån svensk grundlag det medgiver och förutsättningar i övrigt äro för handen, böra enligt min mening förekommande särskilda fall av denna art med välvilja prövas. Uppenbart är dock att våra möjligheter under nuvarande depressionstider att bereda utländska kulturpersonligheter förvärvstillfällen i Sverige äro starkt begränsade.

Vidare yttrade:

Herr **Flyg**: Herr talman! Jag tackar statsrådet för det svar han givit. Trots svarets koncentrerade form framgår dock tydligt av detsamma, att statsrådet såväl personligen som såsom chef för ecklesiastikdepartementet anser, att, i den mån det är möjligt inom svensk grundlags ram, skola förföljda vetenskapsmän och kulturpersonligheter beredas möjlighet att här i Sverige fullfölja den livsgärning, som dagens regim i Tyskland förhindrat dem att vidare utöva.

Jag är övertygad, att denna offentliga deklaration från den svenska regeringen skall hälsas med tillfredsställelse icke blott här i landet utan även i de

Svar å interpellation. (Forts.)
länder och i de kretsar, där man förstår, att vetenskaplig forskning och kulturella strävanden ej kunna inrangeras under någon politisk regim av inskränkt klassvälde och rashat. Från svensk nationell sida har man alltid velat briljera utåt med Sverige som en ledande kulturnation. Det förefaller mig, som om de, vilka äro ivrigast i fråga om dylika deklamationer, i den fråga det här gäller intagit en ståndpunkt, vilken mera passar representanter för en beroende delstat än en fri »demokratisk kulturnation». Redan i min interpellations motivering har jag sagt, att första kammarens beslut att vägra interpellationens framställande var en skamfläck för riksdagen. Jag ber att här få upprepa detta påstående. Herr Lindmans reservation, efter det denna kammare beviljat min interpellations framställande, faller under samma dom. För övrigt dömes högerfrontens reservation tillräckligt hårt av den »krigsförklaring» vilken vid samma tillfälle föredrogs i kammaren av der Konsul Wallén aus Berlin.

Det har sagts, att denna interpellation skulle vara en inblandning i främmande makts inre angelägenheter. Så är icke fallet. Här är tvärtom fråga om att hjälpa den makt det gäller att bli fri från personer, som den anser sig för framtiden kunna undvara, därför att de tillhöra en särskild ras eller ha en revolutionärt eller radikalt demokratisk politisk inställning. Ingen förebrådde den tidigare regimen i Tyskland, att exempelvis Einstein tilläts att där bedriva sina betydelsefulla forskningar. Från svenska nobelstiftelsens sida har denne man tidigare utan protest från högerhåll belönats med pris. Reinhardt har helt nyligen varit inbjuden till Sverige för att arbeta vid en av de statsunderstödda scenerna i Stockholm. Ingen protest. Då nu dessa personer jämte ett flertal andra högt respekterade och förtjänta personligheter ur Tysklands vetenskapliga elit avstängts från möjligheten att arbeta och leva inom landet — d. v. s. i den mest tydligt brutala form fått besked om att de ej längre äro önskvärda — vad är då naturligare än att kulturlandet Sverige öppnar sin dörr och säger till dessa människor: välkomna hit. Minst av allt kan detta betraktas såsom någon opassande eller fientlig handling mot dessa människors hemland. Det är tvärtom ett tillmötesgående.

Statsrådet Engberg har i sitt svar erinrat om att Sveriges möjligheter att utöva gästfrihet i här berört avseende äro starkt begränsade på grund av depressionen. Detta är givetvis sant. Men om vi se, att våld och brand härja på vår grannes gård och hota att förinta värden av kulturell eller vetenskaplig art, så tveka vi ej att ila fram för att hjälpa så långt vi förmå, utan att räkna efter om vi ha råd därtill. Det synes mig, som om det funnes all anledning att handla i hjälpande syfte även beträffande vad som sker inom staterna. Nu om någonsin synes det vara på sin plats att erinra om allt stort tal om betydelsen av »vår andes stämma i världen». Nu borde den stämman sjunga ut. Den skulle få gensvar världen runt.

Herr talman! Såsom representant för det kommunistiska partiet står jag i en bestämd motsatsställning till nuets regim i Tyskland. Men kampen mot denna regim är främst en uppgift för detta lands arbetarklass och de breda folklagren i övrigt därstädes. Denna kamp pågår redan, och jag vet, att den kommer att växa sig starkare, så snart människorna insett och förstått den reaktionära och negativa karaktären hos den regim de delvis medverkat att hjälpa till makten. Mina sympatier äro i denna kamp helt på de kämpandes sida. Deras strävanden och lidanden komma att följas av miljoners sympati och solidaritet världen runt. Men den interpellation det här gäller har ej avsett att främst vara ett uttryck för denna sympati. Den har avsett att vara en signal till de människor, om vilka den talar, att de i det ögonblick diktaturen vrider ur deras händer möjligheten att fortsätta sitt för mänskligheten

Svar å interpellation. (Forts.)

gagneliga verk ej äro isolerade och utstötta, utan att det finns länder och folk, som vilja giva dem möjlighet till fortsatt gärning.

Genom det svar statsrådet Engberg givit synes det mig, som om interpellationens syften uppnåtts. Över de nationella gränserna, över olika former för politiskt maktinnehav och över reaktionärt dumdrygt rashat reser sig fri vetenskaplig forsknings och allmänmänsklig kulturs stolta byggnad.

Herr **Vougt:** Herr talman! I likhet med herr Flyg kan jag icke taga till orda i denna sak utan att erinra om den händelse, som inträffade häromdagen, förhistorien till denna interpellations framförande i andra kammaren, nämligen första kammarens vägran att bevilja framställandet av samma fråga. När saken kom till andra kammaren, avgåvos här av herrar Lindman och Wallén reservationer mot beviljandet av interpellationen. Med vår allmänt demokratiska inställning kunde vi socialdemokrater icke medverka till att interpellationen förvägrades. Så länge som en framställning håller sig inom det anständigas och författningsenligt tillåtnas ram, bör den enligt vår mening icke tillbakavisas.

Jag har ingen anledning att polemisera vare sig mot förstakammarmajoritetens eller mot herrar Lindmans och Walléns ståndpunkter. Jag vill emellertid beröra den förklaring, som i samband med avslaget i första kammaren avgavs av en liberal, nämligen herr Mauritz Hellberg. Han yttrade, att skälet till att han för sin del röstade nej var det, att han ansåg det otillständigt, att en interpellation av denna natur framställdes från kommunistiskt håll. För min del kan jag icke finna, att detta är tillräckligt motiv för att avslå en framställning av denna art, men hans ståndpunkt representerar en naturlig reaktion. Det bör redan nu sägas till kommunisterna: Er indignation över vad som sker må vara aldrig så ärlig — det är i alla fall en svag principiell politisk och moralisk grund ni stå på, när ni uppträda till försvar för den kulturella friheten inom *ett* land, då ni icke, enligt vad man kan erinra sig, framförde samma försvar, höjde samma protest, när en diktatur utav måhända ännu mörkare karaktär restes i ett annat av våra grannländer. Kommunismen har icke bara stillatigande funnit sig i vad som skett där utan också arbetat för införande av liknande metoder här i vårt land, propagerat för en import av tankegångar österifrån. Deras uppträdande därutinnan kan väl närmast liknas vid den strävan, som nu gör sig gällande från vissa svenska medborgares sida, att hit importera tankegångar söderifrån. — Jag vill tillägga, att jag mycket väl vet, att herr Kilbom och hans partivänner också opponerat mot diktaturen. Men det var, när de funno den över dem själva utövade diktaturen misshaglig. Att hävda sin egen moraliska rätt till frihet men samtidigt stillatigande godtaga, att miljoner människor berövas sin frihet — det är en ståndpunkt, som på mig icke kan verka övertygande.

Jag vill också framhålla — för att belysa saken i hela dess vidd — att när man från ett annat partis sida nu försöker blåsa till storms mot bolsjevismen men samtidigt faller undan för den bolsjevism, som utövas söderut, ställer man sig i ett läge, där man ådrager sig samma kritik, som vi ha skäl att rikta mot kommunismen.

Det vore lyckligt, om denna sak, i den mån den blir föremål för debatt i kammaren i dag, komme att diskuteras av ledamöter av kammaren, vilka våga säga, att de alla stå på demokratiens grund.

Jag är en smula brydd, herr talman, när jag tager till orda i saken. Jag bestrider ju icke alls, att det kan finnas risker för att uttalanden kunna göras, vilka råka i strid med vad som lämpligen bör uttalas från denna plats

Svar å interpellation. (Forts.)

i en debatt, som rör förhållandet till en annan stat. Klart är, att det för var och en bör vara en plikt att moderera sina uttalanden i enlighet med vad som kan anses tillständigt. När vi från vår sida ansågo oss icke kunna medverka till ett förhindrande av denna interpellations framställande, var det emellertid därför, att vi visste, att det är talmannens uppgift att se till, att man icke överskrider den goda tonen. För min del skall jag försöka göra talmannens uppgift så lätt som möjligt. Jag skall, i den mån jag tillåter mig utöva någon kritik, icke röra mig med annat än citat av så offentlig karaktär, att det torde vara berättigat att man drager fram dem.

Vad interpellationen beträffar, måste man ju med beklagande konstatera — såsom statsrådet gjorde i sitt interpellationssvar — att vår möjlighet att i en sak som denna komma människor, som blivit hemlösa, till hjälp är ytterst ringa. Men vad vi under alla förhållanden icke kunna tillbakahålla är vår indignation över förhållanden, som vi anse föga överensstämmande med kulturen i det tjugonde århundradet. Och vad vi ännu mindre kunna tillbakahålla är vår medkänsla med de människor, som med rötterna ryckts upp ur den jord, där de haft sin livsuppgift. Jag tror, att jag utan att komma i konflikt med vad som kan anses lämpligt, riktigt anknyter till den fråga, som framställts och besvarats, om jag tillåter mig att säga några varningens ord gentemot de tendenser till ett antisemitiskt tänkande, som yppats här i Sverige och som ju böra kunna beröras i den svenska riksdagen, eftersom de propageras i på gator och torg försålda tidningar.

Man kan väl säga, att hela det judiska folkets ställning i världen är en tragedi, som söker sitt motstycke. Det är historien om ett folk, som överallt försöker att bli delaktigt av den stora kulturgemenskapen men som tiderna igenom fått se än den ena än den andra porten slås igen framför sig. Det säregna hos detta folk, dess av fasthållandet av en gammal religion betingade slutenhet inom sig självt kan väl icke i och för sig angripas av människor, som stå på en kristen åskådnings grund, som vuxit upp i en av kristendomen präglad kultur eller som från olika utgångspunkter kommit att betrakta tolerans gentemot religiösa åskådningar som livsnerven i ett civiliserat samhälle. Det är därför vi kunna säga, att det spörsmål, som i interpellationen beröres, är frågan om en solidaritet de civiliserade folken emellan, en solidaritet, som det är varje för kulturen ansvarskännande människas uppgift att söka att i mesta möjliga mån tillgodose.

Varje människa har sin rasinstinkt, och det är alldeles uppenbart, att denna primitiva instinkt mycket lätt kan organiseras på ett sådant sätt, att man kan tala om en medveten antisemitism. Vi måste väl i alla fall medgiva, att det som nu skett i ganska hög grad minskat de förhoppningar man kunnat hysa alltsedan den s. k. judeemancipationens inbrott i mitten eller slutet av 1700-talet, de förhoppningar man kunnat hysa om att det skulle vara möjligt att mildra motsättningen mellan det hemlösa folket och de folk, inom vilka det söker sin möjlighet att existera. Det som nu sker skapar tyvärr förutsättningar för ett nytt raskrig, under vilket hela kulturen kan komma att lida. Det är därför man med en sådan beklämning bevittnar, att antisemitismen också funnit uttryck i ett land som Sverige. Det är därför, som det synes mig så angeläget, att denna sak med några ord beröres här i dag.

När jag läser de tidningar, som propagera antisemitism, finner jag där ofta nog en anknytning till den i det populära medvetandet ingående föreställningen, att särskilt juden ägnar sig åt former av kapitalistisk företagsamhet, som måste te sig misshagliga. Sådan företagsamhet i och för sig kan knappast av mig försvaras. I den mån man i ett samhälle finner exploateringsmetoder eller former av kapitalistisk företagsamhet, som icke äro förenliga

Svar å interpellation. (Forts.)

med detta samhälles allmänna inställning, bör det vara angeläget att stänga till möjligheterna för utövande av en dylik företagsamhet. Men detta bör icke ske på ett sådant sätt, att man låter räfsten gå ut över enskilda personer och allra minst så, att man låter den gå ut huvudsakligen eller endast över människor utav en viss ras.

Om jag ett ögonblick får försöka att ge en bild av den antisemitism, som nu gör sig gällande i det stora tyska riket, skall jag be att få göra det med ett citat ur en bok, som säkerligen är alla här bekant — åtminstone till titeln — en bok som heter »Mein Kampf» och vars författare torde vara väl känd. Jag kan icke tänka mig annat än att det kan vara i full överensstämmelse med god ordning att citera några brottstycken ur en upplaga av denna bok, utgiven i München år 1932.

Den person, som skrivit denna bok, skildrar mycket omständligt vad han kallar sin omvändelse till antisemitism, och det framgår, att denna antisemitism är en produkt av sinnesläget i det gamla Österrike, där denne författare växt upp och där antisemitismen har två rötter inom den egentliga medelklassen, dels dess intellektuella mindervärdighetskänsla, dels dess ekonomiska undertryckelse.

Författaren till denna bok berättar, hur han i judarna lärde sig se en »pest, denna moraliska pest, värre än gamla tiders Svarta Död, med vilken nationen infekterats». Han säger sedan, att han nått sin antisemitiska övertygelse efter att ha brottats med detta problem under långa tider. »Nu tror jag, att jag arbetar i den Allsmäktige skaparens anda... Då jag försvarar mig mot judarna, kämpar jag för frälsarens sak.»

Judehatet har av författaren till den av mig nyss nämnda boken, så att säga, gjorts till nyckeln till allt, åt vilket han senare givit uttryck: hans förbittring mot parlamentarism, liberalism, marxism, mot kvinnans frigörelse m. m., allt fenomen, som blivit föremål för en motsträvan från denne författares sida. Jag anför ett citat, som måhända kan vara av intresse för kammarens ledamöter att höra. Det heter i denna bok följande: »Den svarthårige juden ligger i timtal med en satanisk glimt i ögat i bakhåll för den omisstänksamma flickan, som han befruktar med sitt blod och stjäl från hennes egen ras. Med alla medel söker han att ruinera rasgrunden hos det folk, han söker underkuva. Liksom han individuellt förstör kvinnor och flickor, så ryggar han aldrig tillbaka för att riva ned de skrankor, en ras har rest gentemot utländska element. Det var och är judendomen, som bragte negrerna till Rhen, och den förde dit dem med samma medvetna syfte att genom oavlåtlig bastardisering förstöra den vita ras, som denna judendom hatar, att draga den ned från de kulturella och politiska höjder den nått och själv som dess mästare bestiga dem... Den söker medvetet att sänka rasens nivå genom oavlåtlig korruption av individen.»

Det heter vidare: »Juden är förstörelsens mask, som gnager civilisationens träd. För sina egna syftens skull har juden grundat sin verksamhet på den främsta av alla lögner, den, att judendomen är ett religiöst samfund, medan den i själva verket är en ras, som förtjänat beskrivningen som 'lögnens störste mästare'. Judendomen är en sjukdom, vilken bör bekämpas liksom tuberkulos eller syfilis.»

Det är alltså inte att undra på, att den rörelse, som står under ledning av den av mig åsyftade personen, i sina programskrifter förklarar, att »antisemitismen är själva grunden i vår rörelse, var och en, som tillhör oss, måste vara antisemit». Det måste ju sägas, att om åskådningar som dessa komma att prägla inte bara ett partis program utan också en hel, stor, centralt belägen stats politik, medför detta vådor för enheten inom den europeiska kulturen,

Svar å interpellation. (Forts.)
vådor, vilka vi icke kunna blunda för. Det är nog så, att man har hoppats, att den i programtal och memoarer tillsyneskomna antisemitismen så småningom skulle avmattas, och man tog med glädje för några månader sedan del av ett uttalande, där det sades, att antisemitismen skulle vara en av de programpunkter, som den segrande maktrörelsen först skulle avveckla. Om så inte har skett, herr talman, så är det ju ett bevis för att de krafter, som man lösgör genom en agitation, en propaganda över alla gränser, så småningom bli starkare än den person, som satt denna propaganda i gång.

Det är ju emellertid så, att det är inte bara antisemitismen, som driver ut ur Tyskland människor, vilka klappa på portarna till andra länder. Där företages en rensning, vilken går ut över många andra, som av ett eller annat skäl te sig misshagliga. Jag skall inte i enskildheter dröja vid avskedandet av lärde och konstnärer, vid uppgifter, som jag kan hämta ur tysk press, om misshandel och förföljelse. Inte heller skall jag dröja vid den den 1 april igångsatta antisemitiska aktionen, som visserligen pågick bara en enda dag men vid vilken varje judisk affärsinnehavare utpekades på ett sådant sätt, att hans ruin endast blev en tidsfråga. Jag skall inte heller dröja vid de vådor, som det måste innebära för en nations hela moral, när en gäldenär till en jude eller till en vänsterman förklarar sitt eget moratorium. Det har upplysts för mig, att det numera går till på följande sätt: Är jag i det lyckliga läget att ha en skuld till någon av de nyssnämnda, betalar jag inte denna skuld i medvetande om att jag behöver inte riskera att bli korrigerad av någon domstol. För dem, som äro intresserade av dessa ting, må det ju räcka med en hänvisning exempelvis till Nya Dagligt Allehanda för den 6 april 1933, där man får en mycket god klarläggning av den rensningsaktion, som förehafts. Tidningen har rubricerat artikeln med orden »Inga judiska jurister mera i Tyskland», och som underrubrik talas det om nazistiska lagen, som upphäver deras ämbetsutövning. Jag skall inte heller dröja vid de några dagar senare vidtagna ytterligare åtgärderna, som sammanfattades under orden »Ett rashygieniskt rensningsarbete», företaget under högsta ledning av en läkare, som hade till uppgift att konstatera, huruvida vederbörande på sitt hedersord kunde förklara, att han varken var jude eller bland sina förfäder hade judar. Jag skall inte heller dröja vid tillämpningen av den numerus clausus, med vilken man vill reducera den judiska delen inom olika yrkesgrupper till samma procent som inom hela riket. Jag skall inte heller dröja vid andra sällsamma utslag av en rasnationalism, som svämmat över alla bräddar. Jag har emellertid här ett citat ur en tidning, där det talas om att det var nödvändigt att företaga en revision av bibeln. Ett samfund, som kallar sig Tyska kristna, ha på ett möte begärt, »att gamla testamentet skulle avskaffas och tyska sagor och legender sättas i dess ställe». De gamla hebreiska profeterna skulle lämna plats för »gestalter av tyskt intellektuellt liv i filosofi och konst».

Jag skall, eftersom uppenbarligen den sak, som interpellationen berör, ligger denna fråga mycket nära, tillåta mig att dröja ett ögonblick vid de former, under vilka rensningen vid de tyska universiteten har försiggått.

Det är ju bekant, att man ifrån de tyska högskolorna inte bara förvisat var och en, som inte på hedersord kunnat förklara eller för övrigt bevisa, att det finnes i hans ådror uteslutande ariskt blod, utan man har härjämte givit de tyska studenterna en makt, som väl aldrig tidigare studenter kommit i besittning av, när det gäller bestämmandet inte bara över vilka, som få föreläsa vid universiteten, utan också om vad som där får sägas. Man skapade genom en lag om den tyska studenträtten den tyska studentkåren, som är indelad i olika sektioner för olika delar av Tyskland. Jag tillåter mig taga ett citat ur en tysk tidning för den 4 maj. Vad som här beröres är fördelningen av lärare med

Svar å interpellation. (Forts.)

icke ariskt blod vid universiteten. Man hade tillämpat den s. k. numerus clausus och därmed inskränkt antalet judiska lärde vid högskolorna, men studenterna hade upptäckt, att det likväl skulle finnas en del av dem kvar vid universiteten. Studentkåren vid Berlins universitet offentliggjorde följande: »Ledningen för den nu åter statligt erkända studentkåren vid Berlins universitet anser det vara en av sina mest väsentliga uppgifter att sörja för att under den kommande terminen universitetet förskonas från intermezzon av något slag. Under denna termin komma ännu ett antal judiska professorer att hålla sina föreläsningar vid universitetet. Icke blott studenterna skola vara bärarna av den andliga förnyelsen vid högskolan, utan detta måste också vara fallet med de akademiska lärarna, eftersom de tillkallats som andliga ledare. Studenterna vilja åter vara i stånd att följa sina lärare. Judar kunna emellertid icke vara ledare för studenterna. Den tyske studenten försvarar sig därför emot att erhålla grunderna för sitt tänkande och vetande förmedlade till sig genom judar. Under den kommande sommarsemestern är det en plikt för varje tysk student att inte anmäla sig till eller åhöra föreläsningar av någon judisk lärare. Den, som icke erkänner denna försvarsplikt, ställer sig medvetet utanför den tyska studentkårens led.» — Ur folkdjupet, om studentkåren får anses representera ett folkdjup, väller det alltså fram nya krafter, som göra tillämpningen av numerus clausus ohjälplig.

Jag läser vidare ur samma tidning — det är Frankfurter Zeitung för den 4 maj — ett meddelande från krets 10 inom den tyska studentkåren, som lyder: »Under parollen 'mot den otyska andan' föranstaltar den tyska studentkåren aktioner, som gå ut på att beslagtaga största möjliga del av de i privata och offentliga bibliotek befintliga otyska skrifterna. Krets 10 — Brandenburg — av tyska studentkåren uppmanar hela den tyskt tänkande befolkningen i Stor-Berlin att stödja den i denna kamp genom aktiv medverkan. Den vädjar till befolkningen att beakta följande: För det första. Lördagen den 6 maj och måndagen den 8 maj tagas lastbilar och privatbilar i anspråk för att samla de beslagtagna böckerna. Bilägare, som äro villiga att under dessa dagar ställa sina vagnar till förfogande, böra snarast möjligt anmäla sin adress och numren på sina bilar till — och så följer ett telefonnummer. För det andra. Alla tysktänkande böra genomsöka sina privata boksamlingar, sortera ut ur dem alla otyska, marxistiska och judiska skrifter och sända dem som trycksaker till krets 10 i tyska studentutskottet, Oranienburger Strasse 18, med påskrift: 'Mot den otyska andan'. Ytterligare möjligheter att avlämna alla otyska skrifter komma längre fram att tillkännagivas. Efter den 10 maj får det icke finnas någon tysk privat boksamling eller något studentbibliotek, i vilka det finnes en otysk bok.»

Spörja vi, vad som menas med en otysk bok, ha visserligen inte samma noggranna anvisningar tillhandahållits som exempelvis den katolska kyrkan lämnar rörande misshagliga skrifter, men man kan i de tyska tidningarna den 24 april läsa skildringar av en studentaktion, som företogs i Breslau, där en trupp under ledning av en filosofie studerande gjorde en razzia hos alla stadens bokhandlare och därunder letade fram alla böcker av Arnold och Stefan Zweig, Feuchtwanger, Thomas Mann och Zola.

Kanske är det också tillåtet att här citera ett uttalande av förbundet för tyska högskolor — det borde egentligen läsas på tyska, men jag har försökt att göra en översättning. Den blir visserligen endast en mycket bristfällig återspegling av det försök att efterapa den mest djupsinniga filosofiska tyska, som här förekommer. »Med forskningens frihet mena vi inte andens hemlöshet och värdeblind relativism utan ett förverkligande av den urgamla tyska andens frihet, som bygger upp den tyska vetenskapen ur ett sedligt ansvar in-

Svar å interpellation. (Forts.)
för världen för sanningen: lärofriheten uppkommer för oss ur ansvaret inför den tyska akademiska ungdomen, som genom sitt erkännande av sanningen skall bli stark till handling.»

I en direkt anslutning till denna proklamation gjordes av ledaren för den tyska studentkåren i samma tidningsnummer ett tacksamt erkännande av myndigheternas hjälp vid omplaceringen vid de tyska högskolorna, och han såg i dessa omplaceringar en garanti för »att den vetenskapliga forskningen i en framtid skall bedrivas i nationalsocialistisk anda».

Världen har ännu icke fått någon förklaring på vad begreppet nationalsocialism egentligen innebär, men detta uttalande är i alla fall ett gott uttryck för en djärv ansats att pressa in allt tyskt kulturliv i samma enhetliga formel. Någon motsvarighet, herr Flyg, står väl näppeligen att uppleta annat än under de första åren av den sovjetryska regimen.

Det är alldeles uppenbart, att den nu pågående flykten från Tyskland av ledande kulturpersonligheter och av mera anspråkslösa tjänare av det kulturella livet har väckt starka bekymmer på tyskt håll, och det bör väl vara tillbörligt att också anföra den kritik, som trots censurens eller pressförtryckets hårda hand kommit fram i den tyska pressen. Jag läste i Berliner Tageblatt för den 21 april en bekymrad kommentar, där det hette: »Kunna de nya männen på samma sätt som de avgångna entusiasmera de unga till vetenskapligt arbete, kunna de samla utländska studenter till sina lärostolar?» — Tidningen fäster uppmärksamheten på att Tysklands judar blott uppgå till 1 % av befolkningen, men att deras vetenskapliga insatser under det senaste århundradet går långt utöver detta ominösa tal.

Som jag nämnt, gäller ju rensningsaktionen inte bara judar. Den 27 april kom det en bannbulla från den nyssnämnda ledaren för studentkåren icke blott mot judiska lärare eller sådana, som hade en droppe »icke-ariskt» blod i sina ådror, utan även mot sådana, som »nedsvärtat den nationella pånyttfödelsen eller frontsoldaternas ära» eller »vilkas vetenskapliga metoder uppvisa en liberal eller särskilt en pacifistisk grundsyn och därför icke kunna ifrågakomma som undervisare av studenter i den nationella staten». Detta uttalande föranledde också en protest av en professor Wolfgang Köhler vid Berlins universitet, som ifrågasätter, om den nya partiriktningen är i stånd att med nya män ersätta alla på det kulturella området verksamma personer, vilka nu avskilts.

Jag anknyter åter till interpellationen. Det är uppenbart, herr talman, att det för närvarande här i landet finnes en mycket stark önskan, att vi skulle kunna hjälpa. Vare sig det gäller judar eller icke judar, skulle vi vilja, att vi kunde säga som den brittiske utrikesministern sir John Simon, då han i ett tal i underhuset den 14 april uttalade, att »tillträdet till ett land för människor med god karaktär och god begåvning är för ett land en fördel, icke en uppoffring». De svårigheter, som yppat sig, äro emellertid klara för alla, och man kan endast uttala den förhoppningen, att i den mån det icke är möjligt att bereda landsflyktiga lärde uppehälle vid våra universitet, så böra dock i varje fall icke hinder föreligga att giva kunskapstörstande studenter möjlighet att studera vid våra egna högskolor.

Herr talman! Om debatten fick röra sig fritt över allt, som skett under de senaste månaderna, skulle uppenbarligen ofantligt mycket mera vara att tillägga. Det skulle framför allt för den meningsriktning, som jag tillhör, vara en hel del att yttra rörande det martyrium, som våra bröder i annat land underkastas. Jag avstår emellertid av naturliga skäl därifrån, och jag vill endast säga såsom min övertygelse, att jag tror, att en idé aldrig har brutit igenom utan uppoffringar av människoliv. Trösten är den, att idén icke kan

Svar å interpellation. (Forts.)

förkvävas. Bajonetter, batonger, taggtrådsstängsel och förbudsukaser ha aldrig förmått utrota en idé.

Personligen hör jag icke till dem, som i en sak som denna vilja vara snara att döma. I nutidens stora tidsrörelser framstå människorna mera än någonsin såsom lekbollar för krafter, vilka äro starkare än de. Man bedriver ett utrotningskrig mot marxismen, men man bevisar samtidigt den stora sanning, som är marxismens väsentliga innehåll. Intet folk är heller ensamt skuld till sina fel och missgrepp. Vi veta väl, att den europeiska folkgemenskapen måste solidariskt bära mycket av ansvaret för att det efter kriget kom en fred, vilken nu har lett oss ut i ett krig av kanske ännu mera fruktansvärda proportioner, ett krig, där den ena rasen reser sig emot den andra. Det fruktansvärda är också, att ett folk, som man har trampat på, icke väl hinner resa sig eller visa en ansats att resa sig, förrän det är angeläget att trampa på ett annat folk, nämligen de hemlösas folk, som lever inom landets egna gränser. Det är omöjligt att skönja någonting av utvecklingslinjerna i denna tid. Tänkbart är, att det sällsamma försök, som göres, att sammansmälta nationalism och socialism kommer att leda till lösningar, vilka gå mycket hårt över världen, som man aktar mest i partier och riktningar, som stå långt till höger om den riktning, som jag representerar. Men vid detta försök att sammansmälta nationalism och socialism kommer det icke då att visa sig, att socialismen endast kan leva i en internationell värld, och att begreppet är mera ett programmens slagord än en strävan till att förverkliga någonting positivt?

Med de här anmärkningarna, herr talman, riskerar jag kanske att gå utöver interpellationens ram, vilket jag helst önskar undvika. Jag vill endast ännu en gång understryka, att vi stå här inför en allmänmänsklig, humanitär, kulturell solidaritetsplikt, som det svenska folket icke kan undgå att besinna. Av vikt är emellertid i denna sak, att vi icke i onödan påbörja en diskussion, som får den vanliga partipolitiska tillspetsningen. Den sak, som interpellationen berör, är av så tragisk räckvidd, att den icke bör förskjutas av ting, som icke höra till den. Det angelägna är emellertid, att det från den svenska riksdagens sida kommer fram ett klart uttryck av medkänsla med offren för i ett främmande land vidtagna åtgärder, vilka måste väcka hela den civiliserade världens skräck och avsky.

Herr **Hallén:** Herr talman! Då vi i dag ha fått bevittna den egenartade, ja, kanske rent av groteska bilden av att en kommunist står upp i den svenska riksdagen och anmäler sitt säkerligen ärliga och uppriktiga missnöje och ogillande av det ödeläggande av demokratiens princip, som vi se ute i världen, då förmodar jag, herr talman, att vi i detta ha att konstatera icke blott det slutliga likviderandet av den episod i svenskt politiskt liv, som den rörelse väl representerar, till vilken talaren hör, utan också hurusom en varhärd i den svenska folkkroppen nu begynner att läkas.

När man i det gamla romerska riket ibland avhandlade spörsmål, som hade sitt hemvist långt bort ifrån, och det ifrågasattes, om man hade rätt att diskutera sådana spörsmål, hände det ofta, att talarna inledde sina anföranden med de orden: Nostra res agitur, eller på svenska: Saken angår oss. Dessa talare yttrade kanske de orden ur en rent imperialistisk synpunkt, därför att de ville, att Rom skulle bevaka sina intressen över hela den då kända världen. Men frågan är, herr talman, om man icke även i dag, då vi behandla detta spörsmål, som interpellationen rör sig om, också skulle kunna använda samma tankegång: Saken angår oss. Jag vill förklara vad jag menar. I vår tid håller världen på att bli allt mindre, avstånden försvinna, och den både materiella

Svar å interpellation. (Forts.)
och andliga förbindelsen mellan folken underlättas och ökas för varje dag som går. Då kan det mycket väl uppstå krafter och idéer, som kunna på det mest avgörande, ibland på det mest ödesdigra sätt få betydelse för oss själva och vår kultur. Det i interpellationen nu påtalade rashatet är en sådan sak, som i allra högsta grad angår även oss.

Efter de många dystra vittnesbörd om varthän ett sådant hat kan leda, som vi erhållit genom de citat, som den föregående ärade talaren anförde, torde vi väl vara fullkomligt ense om att här rör det sig om en stupid dumhet och brutalitet i förening, som inger alla kulturmänniskor en naturlig vämjelse. Och inte bara detta, man känner också en oro för att den gamla rättsgrund, varpå den västerländska odlingen bygger, skall börja att äventyras. När det kan gå ända dithän, att man bedömer människors rätt att åtnjuta skydd av polisen, av ordningsmakten, med hänsyn till den ras de tillhöra, då har en av de viktigaste grundvalarna för västerländsk kultur överhuvud begynt att rubbas. Man förstår också, att stora grupper av människor i våra dagar även känna harm inför den orättvisa, som man låter gå ut över den judiska rasen. Man måste nämligen fråga sig, om den folkstammen där nere i vårt södra grannland var osolidarisk i farans stund med sitt eget fosterland. Kan man påstå något sådant? Sveko de sitt land, eller stämplade de mot detsamma i farans stund? Var det icke tvärtom så, att också de stredo med på den långa fronten mellan Alperna och havet och att det även bland deras söner funnos många, som fröso till döds i Karpaternas fjäll och isiga skogar eller eljest ljöto sina liv för det fosterland, som blivit deras eget?

Jag har, herr talman, icke så stor personlig kännedom om de tyska judarna, men jag känner ett fall, som jag skall be att i korthet få omnämna, ty det är synnerligen signifikativt och typiskt för vad som nu sker.

För två och ett halvt år sedan hade jag tillfälle att i den tyska rikshuvudstaden träffa en läroverkslektor av judisk börd. Det var en ganska åldrad man, och det var bara han, hans hustru och hans son, en 35-års man, där i hemmet. De hade ägt två söner, men den ene vilade nu någonstädes i massgraven utanför Verdun, och den andre såg jag nu med egna ögon. Han satt och skalv, som man säger, som ett asplöv. Han hade en gång förolyckats i en krigsflygmaskin, varvid han fått ett nervsammanbrott, och han skulle aldrig någonsin kunna bli frisk. Familjens hopp och framtid hade offrats på fosterlandets altare. Jag tvivlar icke ett ögonblick, herr talman, att denne universitetslektor nu har fått sin lön för vad han gjort för sitt fosterland. Att han är ställd utan sitt levebröd, därom råder nog intet tvivel.

Det är inte bara en naturlig bitterhet, som en kulturmänniska måste känna inför detta, utan också en verkligt djup smärta över den ödesdigra söndring människor emellan, som här kommer till synes. Jag vill uttrycka min och många andras glädje över att man här inom den svenska riksdagen, med några sällsynta undantag, djupt ogillar denna frambrytande tendens både i utlandet och inom våra egna gränser. Jag vill på tal härom instämma i vad herr Vougt sade, nämligen att detta, som nu sker, ingalunda får utnyttjas i politiskt syfte, åtminstone icke mot något av de hittills i riksdagen representerade partierna. Jag vill också säga, att då somliga människor påstå, att exempelvis den svenska högern skulle stå kallsinnig inför vad som nu sker, så tror jag, att man begår en stor orättvisa mot detta parti.

Jag har här, herr talman, i min hand ett nummer av Deutsche Allgemeine Zeitung, en tidning, som man kan säga utgör en motsvarighet till Nya Dagligt Allehanda här i vårt land. Numret är för den 28 april, och där finnes en uppsats av den även av herr Vougt citerade professor Wolfgang Köhler från

Svar å interpellation. (Forts.)

Berlin. I denna, Papen och den gamla tyska högern synnerligen närstående tidning skriver professor Köhler om raspolitiken hos det nationalsocialistiska partiet. »Vi äro många», säger han, »som icke kunna gilla sådana åtgärder, vilka på en omväg skada Tyskland och som ödelägga existensen för stora massor totalt oskyldiga människor och svårt förolämpa stora grupper av framstående och för vår kultur betydelsefulla representanter. Mina vänner», säger han, »vilja icke instämma i den satsen, att varje jude, som jude betraktad, är att anse som en mindervärdig representant för mänskligheten. En av dessa mina vänner», säger han vidare, »hänvisade till psaltaren och läste upp dessa orden 'Herren är min herde, mig skall intet fattas. Han leder mig ut på gröna ängar, han förer mig till friska vatten. Om jag också vandrade i en mörk dal, fruktar jag intet ont, ty du är när mig.' Hur många av oss känna icke till de innerliga orden ur den s. k. herdepsalmen i vår egen bibel och», fortfar professor Köhler, »även den nittionde psalmen i psaltaren läste han upp och sade sedan: 'Näppeligen har en tysk kunnat djupare och innerligare gripa och trösta ett människohjärta, som befinner sig i nöd, än den som givit oss dessa orden.' Allt detta», tillägger han, »har ju kommit från judarna.»

Denne utpräglade högerman och ledande kulturpersonlighet erinrar vidare om, hur han på gatan hade blivit påmint om en sorglig händelse av den art, som herr Vougt här förut belyst med många citat. Han erinrar om, huru framstående representanter fördrivits från sina befattningar, och han talar också om den störste tyske experimentalfysiker, som tiden känner, nämligen professor Frank, den störste experimentator i denna vetenskap, som världen för närvarande äger. Han säger om honom, som är av judisk börd, att för några få dagar sedan var han professor i Göttingen, en heder för Tyskland och en man, som den vetenskapliga världen där uppe uppriktigt avundades tyskarna. Så kom detta dekret om rensningen av de tyska universiteten och högskolorna. »Har ni väl läst», tillägger vår sagesman, »med vilka ord han själv frivilligt lämnade sin anställning? Om det behövs ett enda bevis ytterligare för att även judarna kunna vara framstående och förnämliga personligheter, så har den mannen förebragt ett sådant.» Han övergår sedan — jag skall icke, herr talman, citera ordagrant — till att visa upp, hurusom det mest smärtsamma i allt detta är, att man kränker dessa människors människovärde. Man tangerar, som han säger, grunden för hela deras moraliska existens genom att på förhand, förutsätta deras moraliska mindervärdighet. Artikeln slutar med en gripande, fosterländskt sinnad appell, att man icke må i något land av hänsyn till det egna landets andliga tillgångar överhuvud kasta bort värdefulla och viktiga byggnadsstenar på grund av sådana fördomar, utan att man skall pröva vars och ens värde i sig själv utan att låta sig ledas av ödesdigra fördomar. Jag kan, som sagt, icke återgiva mera ur denna artikel. Vare det nog sagt, att det är en djupt sorgsen och på samma gång varmt fosterländsk röst, som här talar. Det är ett verkligt ädelt och mänskligt vittnesbörd, som här lagts fram.

Jag har emellertid, herr talman, begärt ordet närmast för att få göra mig till tolk för en annan angelägenhet, som jag finner synnerligen betydelsefull just nu. Vi ha här i denna kammare under den riksag, som nu börjar lida mot sin sista del, vid några tillfällen allvarligt talat om den växande irreligiösa och antikristliga stämningen och verksamheten här i vårt land. Vi ha haft en allvarlig överläggning om på vad sätt den i ordets fulla mening inhumana och icke-mänskliga antireligiösa propagandan skall kunna drivas tillbaka med andliga vapen. Men jag måste säga, att vad som nu sker, även här i vårt land, genom infektion av detta tänkande, som bygger på terrorism och på det oförsonliga rashatet, det är enligt min uppfattning en verklig ytt-

Svar å interpellation. (Forts.)

ring av en *avkristning*, som är synnerligen ödesdiger och allvarlig och som blir det så mycket mera, som den ofta kläder sig i kristen dräkt. Det är alldeles nödvändigt, att det göres klart och tydligt, att här går en gränslinje, här står en gränspåle upprest, som vi måste iakttaga. Det är, som det heter i det upprop, som från skilda kristna läger i vårt land har utfärdats i fråga om den i Sverige propagerade antisemitismen, så, att den, som inte tager klart och tydligt avstånd från det antisemitiska tänkandet, han förnekar sin Mästare, han har kommit in på en väsensfrämmande grund, som är djupt fientlig mot kristendomens och evangeliets egen anda. Det skall aldrig kunna bestridas, att det är på det sättet. Det var hemskt, när vi hörde, hur herr Vougt kunde återge ur boken »Mein Kampf» ett ord om att den, som alltså kan fullfölja utplånandet av en viss ras, han gör vår Frälsare den största tjänsten. Detta är ju, herr talman, den mest ohyggliga begreppsförvirring, det är en hädelse mot evangeliets grundsyn, då man så kan koppla ihop och låta gå i flock och farnöte, å ena sidan bergspredikans och evangeliets anda och å andra sidan den brutala, knutna nävens genius. Detta är något fruktansvärt, och det är därför glädjande att se, hur från skilda, både kyrkliga och frikyrkliga läger i vårt land en klar opinionsyttring kommit till synes, som vill säga människorna, att vill man ställa sig på raskampens och rashatets ståndpunkt, så kanske man kan göra det ur någon modernt biologisk ståndpunkt, om man tror sig där finna några bevis; man kan, om man så vill, göra det från någon hednisk utgångspunkt, men då har man också avsvurit sig allt logiskt och moraliskt sammanhang med hela den kristna, evangeliska kulturen.

När det i vår tid från en del håll predikas så mycket hat, klasshat, partihat och kanske folkhat, kan man verkligen fråga, om vi icke ha mer än nog av hatets evangelium? Är det icke tillräckligt med allt det elände, som vi ha, utan skall det här i vårt land på konstlade vägar skapas fram ytterligare hatstämning? När vi tala och rådslå här i riksdagen om hur man skall bringa hjälp åt nödställda och fattiga människor, måste man icke då fråga sig om vi icke ha nog av elände, materiellt och ekonomiskt? Skola vi också liksom lägga oss till med en princip, som för en viss ras måste innebära i längden att även den ekonomiskt kommer att utarmas?

Det talas så mycket om det rena ariska blodet och den ariska stammen. Skall man anlägga sådana synpunkter, så kan man säga, att svenskarna om några representera det ariska blodet och en ren stam, så långt detta har kunnat vara möjligt. Vi förhäva oss icke däröver, vi vilja icke vara yverborna, därför att vi tillhöra den germanska folkstammens kanske renaste och klaraste skikt. Det skryta vi icke över. Vi säga kanske som Viktor Rydberg sade: Till svensk jag vigdes av vänlig norna. Det är sant, och det äro vi tacksamma för, och det glädja vi oss över, men vi vilja icke, att denna raskänsla skall taga sig negativa uttryck i ett fullständigt fördömande av människor, som tillhöra en annan ras och stam.

Jag måste, herr talman, säga, att det för mig är ett verkligt behov att här få uttrycka min smärta och min ängslan över denna infektion av vårt svenska folks tänkande, som i och med en begynnande rashatsförkunnelse kommer fram. Det är, herr talman, den rena, rama hedendomen, det är, jag upprepar det ännu en gång, ett grovt förnekande av Jesus av Nasarets egen förkunnelse; och jag frågar här i riksdagen: Vad är det, mina damer och herrar, som vi egentligen bygga vårt folkliv, vår lagstiftning och, i den mån det är oss möjligt, vår personliga livsföring på? Är det icke på fädernas grund, är det icke evangeliets grundåskådning, som vi vilja skall vara tågan och nerven i det svenska folkets liv? Då är det också en enkel gärd av försvarslust för det egna och en gärd av omvårdnad för fädernas arv och en enkel gärd

Svar å interpellation. (Forts.)

av förpliktelse mot barn och efterkommande, att vi slå vakt om detta typiskt svenska drag. Vi måste verkligen värna om vårt eget och icke tillåta, att det kommer in vare sig österifrån några asiatiska pestvindar eller söderifrån några feberdimmor. Vi måste se till, icke minst såsom kristna människor, att ingenting får tränga in i vårt folks liv, som är väsensfrämmande för hela den grund, på vilken vi bygga.

Jag har dristat mig, herr talman, att här taga till orda, och jag har verkligen gjort det, just därför att jag har fått av en kristen församling ett ämbete och av en kristen stat en tjänst för att i fattig mån hjälpa till att slå vakt om de grundvalar, på vilka hemliv, familjeliv, kulturliv och statsliv skola bygga här i vårt land. Det är ett faktum, att dessa grundvalar genom vad som nu begynner att krypa in över de svenska gränserna äro i fara att undermineras. Här behöves det i sanning, att det ljuder mobiliseringsklockor, som kalla till gemensamt försvar för de grundvalar, på vilka Sverige byggt, och för hela den svenska odlingen. Det är detta, herr talman, som jag har velat göra mig till tolk för.

Herr förste vice talmannen *Bengtsson* instämde häruti.

Herr **Mosesson:** Herr talman! Om det för herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet kan vara av något värde, vill jag personligen säga, att den deklaration, som han nyss avgav, har mitt fulla gillande. Till detta skall jag blott foga några få ord.

Jag är en av dem, som har instämt med många ledande kristna personer ur skilda samfund i vårt land, vilka nyligen uttalat sitt beklagande och sitt ogillande av den antisemitiska rörelse, som just nu hemsöker världen och som fullkomligt opåkallat jämväl uppträder i vårt land. Det bör ur demokratisk, humanitär, kulturell och religiöst etisk synpunkt hävdas, att hetsen mot judarna är ovärdig, och att den är farlig, därför att den är orättfärdig. Vårt land var ett av de första, som gav åt judarna medborgarrätt och religiös och personlig frihet. Ingen, som känner den svenska historien, har anledning att beklaga den åtgärd, som då vidtogs. Och det må vara oss angeläget att se till, att denna tillgång, så vacker, icke i våra dagar spolieras.

Herr **Wallén:** Herr talman! Debatten här i dag har enligt min åsikt till fullo visat, hur befogad den reservation var, som jag framförde mot interpellationens framställande och i vilken reservation flera instämde.

Vi ha i dag icke bara fått höra en högmässa av herr Hallén, utan vi ha också hört en utläggning i rasfrågor av herr Vougt, frågor, som enligt min uppfattning knappast tillhöra interpellationen. Men icke bara detta. Man har gått ganska långt, när det gällt att beröra ämnen, som icke angå oss, men som beröra en med oss vänskapligt sinnad nation, en nation, som vi ha all anledning att fortsätta vänskapen med till ömsesidig ekonomisk och kulturell nytta.

Herr Vougts anförande skall jag helt och hållet gå förbi, då det rörde sig om förhållanden, som i allmänhet knappast kunna anses höra till ämnet. Däremot skall jag med ett par ord vända mig till herr Flyg, formellt från Stockholm, och säga till honom, att hans inställning *i dag* är ju glädjande, om den bara tog sig samma uttryck, när det gäller det land, vars representant han åtminstone tidigare gällt att vara i den svenska riksdagen. Jag frågar: var hade vi herr Flyg 1919 och 1920, och var ha vi honom i dag, när kulturpersoner i Ryssland skickas upp till skogarna i Sibirien, därför att de bekänna sig

Svar å interpellation. (Forts.)
till den kristna religionen eller därför att de äga vykortsalbum med bilder av utländska presidenter och konungar? Jag menar alltså, att man borde vara litet konsekvent och börja i rätt ända och icke av vissa anledningar gå till motsatta polen.

Jag skulle också vilja fråga honom: Varför intresserar det herr Flyg så mycket att få en hel del män från annat land hit till Sverige? Herr Flyg et consortes borde väl i stället söka utverka, att vederbörande finge komma till Ryssland, ideallandet för herr Flyg. Åtminstone kunde herr Flyg ju, inom parentes sagt, vara mig behjälplig med att få dit Maria Reese!

Jag har icke tagit till orda i denna debatt för att deklarera min ståndpunkt rörande judarna — rörande semitism eller antisemitism. Den fråga, som jag vill beröra, är en annan, nämligen frågan, huruvida de arbetslösa skaror, som finnas, icke bara inom grovarbetaryrket, icke bara inom handens yrken utan även inom hjärnans olika yrken, skola fortsätta att utökas genom att ytterligare flera personer komma hit till Sverige från utlandet. Jag måste i detta sammanhang erinra om, att Sverige i motsats till andra länder redan tycks ha tillräckligt många utlänningar, som taga arbetet från de svenska armarna och brödet från de svenska munnarna. Enligt socialstyrelsens utredning utgjorde nämligen antalet av dessa personer den 31 mars 1933 icke mindre än 4,631, vartill komma vissa kategorier för övrigt. Hela antalet rör sig om inemot 6,000 personer. Skola vi fortsätta att öka arbetslösheten och nöden inom medelklassen, bland studenterna och bland de lärda vid universiteten? Jag tror icke, att det vore riktigt.

Jag påstår, att det är icke, som man har gjort gällande, något kulturfientligt, om man ställer sig skeptisk till en sådan här interpellation. Tvärtom är väl denna ståndpunkt förestavad i första hand av hänsyn till och av intresse för den svenska kulturen; och det är därför, som jag här måst taga till orda.

Till slut skulle jag, herr talman, vilja fråga: vore det icke riktigare, om man i betraktande av det läge, som världen befinner sig i, och med hänsyn till de strömningar, som göra sig gällande i dessa och även i vårt land, iakttoge en viss moderation? Icke bara enskilda riksdagsmän utan även de, som inneha högre poster, borde söka undvika att utmana främmande länder på grund av deras inre åtgärder och i Sveriges intresse söka hålla sina yttranden inom vissa gränser. Jag går så långt, herr talman, att jag vågar påstå, att herr Flyg mera skulle tjäna ett svenskt intresse, om han sökte tillse, att pressen i Sverige iakttog moderation, och jag inkluderar då i denna press även »Folkets Dagblad Politiken».

Herr talman! Min reservation mot interpellationens framställande var fullt befogad, och jag beklagar ur det svenska näringslivets synpunkt, att överhuvud taget denna debatt behövt förekomma i den svenska riksdagen. Denna debatt kan endast skada men icke vara till nytta för svenska intressen eller svenska medborgare.

Herr **Lindman:** Herr talman! Interpellanten anförde i sitt yttrande med anledning av herr statsrådets svar på interpellationen, att denna hade blivit avvisad i första kammaren, och han ansåg, att första kammaren därigenom fått en skamfläck på sig. Jag har ingen anledning alls att befatta mig med vad första kammaren gjort i detta fall. Men herr Flyg gjorde ett tillägg och riktade samma anmärkning också mot mig, därför att jag hade reserverat mig mot att denna interpellation skulle få framställas. Jag skulle alltså också ha fått en skamfläck på mig, därför att jag reserverade mig mot att interpellationen fick framställas. Att jag reserverade mig, herr talman, berodde därpå, att jag fann, att interpellationen innehöll något, som utan varje tvekan skulle

Svar å interpellation. (Forts.)

komma att leda till uttalanden här i riksdagen, som icke kunde vara till någon nytta och som kunde betraktas som inblandning i ett främmande lands angelägenheter. Att jag icke misstagit mig i detta fall, fick jag genom herr Vougts anförande ett bevis för. Herr Vougt riktade sig på ett ställe i sitt anförande mot herr Flyg och frågade: varför reste sig icke kommunisterna upp emot Ryssland på sin tid? Detta uttalande visar just, att herr Vougt menade, att det var politik i detta; och att så var fallet, ha vi fått bevis för i dag. Diskussionen har ju minst av allt rört sig om statsrådet Engbergs svar på interpellationen. Diskussionen har rört sig om en hel mängd andra förhållanden, nämligen om sådana förhållanden, som enligt min mening icke böra få förekomma i diskussionen. Det var detta som jag ville undvika, när jag röstade emot att interpellationen skulle få framställas. Sedermera reserverade jag mig mot det beslut, som kammaren fattade, nämligen att interpellationen dock skulle få framställas.

Jag skall icke gå närmare in på herr Vougts anförande. När emellertid herr Vougt ställde en ren uppmaning till kammaren att visserligen, som han sade, i höviska och goda former diskutera den här frågan, som inte har med interpellationen att göra utan som gäller förhållanden i ett främmande land, vill jag dock säga, att därigenom har han också själv gått ut över interpellationens ram. Herr Vougt sade nämligen på ett ställe i sitt anförande, att han visserligen nu utsatte sig för risken att gå utöver den ram, som omslöt interpellationen. Det visade sig också, att han medvetet gick utöver denna ram. Jag kan dock säga, att herr Vougt i sitt anförande undvek att tala oförsiktigt. Det måste jag verkligen säga. Men sedan ställde han till kammarens ledamöter den uppmaningen att diskutera detta, d. v. s. att diskutera något annat än vad interpellationen handlar om. Den formulering, som statsrådet Engbergs svar hade, visade uppenbarligen, att man från statsrådsbänken och från herr statsrådets sida anser, att man borde iakttaga försiktighet i denna debatt. Det är uppenbart. Jag hade, som sagt, anledning att tro, att en sådan interpellation som denna skulle komma att sväva ut, därför att det kan hända, herr talman, att vi kanske icke äro så vana här i Sverige att tala om förhållanden, som röra främmande länder, och att det därför kan hända, att man lätt nog låter debatten gå litet över vad som skulle vara lämpligt och önskvärt. Att jag hade rätt i denna min uppfattning, har debatten i dag redan visat, och jag skulle bara vilja understryka den förhoppningen, att de ord, som herr Vougt uttalade, nämligen att man skulle försöka yttra sig försiktigt, måtte iakttagas. Helst skulle jag se, att man icke alls uttalade sig om dessa förhållanden.

Men jag skulle vilja göra en anmärkning med anledning av herr Vougts yttrande på en annan punkt. Han fällde det omdömet, att högern faller undan för en meningsriktning söderut. Jag vill säga till den ärade talaren på Malmöbänken, att varken äldre eller yngre höger gör detta. Vi vilja alla bygga svensk politik på den svenska folkstyrelsens grund. Någonting annat är icke målet för vår politik.

Emellertid skall jag väl också något gå in på själva svaret på interpellationen, på sakfrågan. Det var med stort intresse, som jag tog del av statsrådets svar, varav han varit vänlig att lämna mig en avskrift. Jag har ingen anledning här att säga någonting om detta, men vill dock påpeka, att det i svaret på interpellationen betonas — något som också herr Vougt framhöll — att det är klart, att det möter svårigheter att lämna tillträde åt utlänningar på detta område. Den saken är så sann, som den är sagd. Vi ha f. n., herr talman, såvitt jag vet, kommitterade eller sakkunniga, vilket det nu är, tillsatta för att undersöka, vad det kan finnas för möjligheter vid olika universitet att åstadkomma indragning av tjänster, och detta borde väl innebära en maning

Svar å interpellation. (Forts.)
till oss att vara mycket försiktiga, när det gäller att bereda plats för utlänningar med undanträngande av svenskar. Det är givet, att jag delar den uppfattning, som statsrådet uttalade, nämligen att om frågan blir aktuell, om det händer, att någon begär det, får man i det särskilda fallet pröva, om det finnes någon möjlighet att tillmötesgå en framställd begäran. Men det kan aldrig bli annat än i enstaka fall.

Sedan sade herr Vougt, att man borde kunna bereda möjlighet för kunskapstörstande studenter att här fortsätta sina studier. Jag vill säga, att även detta är en ganska vansklig sak. Såvitt jag har reda på saken, äro många fakulteter vid våra universitet ganska överbefolkade. Jag tror, att detsamma är förhållandet vid tekniska högskolan. På ett område, där jag alldeles särskilt äger kännedom om förhållandena, nämligen på det skogsvetenskapliga området, vållar det mycket stor svårighet f. n. att placera dem, som bli utexaminerade från högskolan. Man får göra starka begränsningar på tilloppet av dem, som där vilja söka inträde. Samma lär förhållandet vara exempelvis vid karolinska institutet. Om vi ej iakttaga försiktighet på detta område, riskera vi att få ett proletariat av unga män, det må vara inom den ena studierikningen eller den andra, som komma att göra de nuvarande svårigheterna i vårt eget land ännu större än de redan äro.

Jag skulle kunna sluta med detta. Men jag har, herr talman, ännu ett ord att säga, och det rör min principiella uppfattning om, hur man bör ställa sig, när man diskuterar frågor, som röra främmande lands politik. Jag delar upp frågorna i två grupper. Jag säger då, att om det är fråga om att diskutera en sak, där vi t. ex. föra förhandlingar eller något dylikt med ett främmande land, eller där vi som land ha något att anmärka mot det andra landet, något, där vi anse, att detta förfarit oriktigt mot oss eller begått övergrepp mot oss, då, menar jag, böra vi fritt och högt ge vår mening tillkänna och även göra det i efter omständigheterna starka ordalag. Det kan ingen anmärkning göras mot ett sådant förfarande. Men däremot har jag genom en under lång tid vunnen erfarenhet skapat mig den bestämda uppfattningen, att man i ett land skall vara ytterligt försiktig, när det gäller att bedöma ett främmande lands inre angelägenheter. Därför menar jag, att det icke kan vara önskvärt, när det även från officiellt håll förekommit uttalanden mot ett främmande lands inre förhållanden. Jag menar, att det icke är lyckligt, om man i en riksförsamling eller i en kammare diskuterar dessa förhållanden, hur vi än själva må se därpå. Vi skola ändå komma ihåg, att vi i det fallet endast följa en princip, som jag nästan skulle tro vara internationellt ganska stadfästad. Man bör göra det bland annat därför, att vi skola akta oss för att göra uttalanden, som kunna lända vårt eget land till skada. Min livliga tro är, att Sverige icke har någon nytta av, om här fällas överord eller uttalanden i den riktning, jag angivit, om förhållandena i ett främmande land, berörande dess inre politik. Det kan hända, att vi få ångra, att vi gjort på det sättet.

Herr **Flyg:** Herr talman! Det har sagts i debatten först av herr Vougt och senare med instämmande av herr Hallén och herr Wallén, att det icke riktigt vore på sin plats, att den interpellation, som vi i dag diskutera, kommit från det parti, som jag representerar, därför att vi icke tidigare reagerat mot en likartad och motsvarande förföljelse, som det i dag gäller, i ett annat land. Jag vill till en början säga till herrar Vougt och Hallén — vad herr Wallén beträffar, förstår jag, att det var tacksamt argument för honom — att jag ej förstår värdet av detta inlägg i debatten, utgående från den sakfråga vi diskutera. Från partipolitiska synpunkter förstår jag den väl. Men jag trodde ej, att sådana synpunkter skulle vara dominerande här i dag.

Svar å interpellation. (Forts.)

Vad beträffar anmärkningen från herr Vougt, är det alldeles säkert — och jag tror, att detta även gäller herr Hallén — en viss och väsentlig skillnad härvidlag. Jag ber herr Vougt och herr Hallén nämna för mig namnet på någon vetenskapsman, som på grund av sitt vetenskapliga arbete eller på grund av att han är jude har utvisats ur Sovjetunionen. Jag ber herr Vougt och herr Hallén nämna namn på någon skådespelare eller konstnär eller någon annan kulturpersonlighet, t. ex. en författare, som på grund av sin judiska ras eller på grund av sin litterära verksamhet utvisats ur Sovjetryssland. Jag kan nämna, att en person, vilken är jämställd med Einstein och liksom han Nobelpristagare, nämligen Pavlov, har bestämt deklarerat en helt olika uppfattning i politiskt avseende mot Sovjetunionens, men att det oaktat statsmakten i Ryssland har ställt till hans förfogande allt vad han önskat för sitt vetenskapliga arbete. Han är fullt tillfredsställd med de möjligheter, som beretts honom att fortsätta sin forskargärning. Om vi vidare se på teaterns, litteraturens områden, skola vi finna, att en rad av den gamla regimens mest lysande namn befinna sig på ledande poster var och en på sitt område inom Sovjetunionen i dag. Man skulle kunna tänka sig, att Tolstoys verk skulle vara bannlysta i Ryssland, men så är ej förhållandet. Men det anses vara en kulturgärning i Tyskland, då man häver ut bibliotekens böcker på torget och bränner dem på bål. Tolstoys verk äro icke förbjudna. De äro i stället utgivna i breda upplagor, så att de kunna säljas till populära priser, och de finnas insatta i alla bibliotek. Samma är förhållandet med Dostojevskij, och jag skulle även kunna nämna andra namn.

Jag har velat säga detta, herr talman, icke därför, att jag anser att det hör till dagens debatt, men därför, att jag menar, att detta förhållande, som man påtalar, denna utgångspunkt icke utgör en riktig parallell och är hållbar. Jag är för mitt vidkommande, herr talman, medveten om, att den tyska borgarklassen eller borgarklassen i alla kapitalistiska länder i en tid som vår, i en situation av till det yttersta skärpt kris, finner särskild anledning att lämna demokratien och upprätta diktatur. Jag är medveten om, att en diktatur, från vilket håll den än kommer, måste gå ut över enskilda människor och förorsaka dem lidanden. Det är självklart. Men därför att jag är medveten om detta, har jag ansett, att här går man fram på ett sätt, som är enastående upprörande, därför att det går ut över människor, vilka ingen politisk inställning ha och vars enda fel är, att de råkat komma till världen med krokig näsa. Tänk på risken därutav, herr Wallén! Det är en realitet, vars betydelse ingen kan bestrida, huru än herr Wallén resonerar.

Nu ber jag att få säga något till herr Lindman. Han påtalade, att jag i mitt anförande jämställde hans reservation här i kammaren med första kammarens handlingssätt beträffande samma interpellation, när den framställdes där. Jag fällde det omdömet därom, att jag ansåg det vara en skamfläck för riksdagen, och herr Lindman reagerade mot detta. Då må jag säga, att jag gör det, därför att det ej är många dagar sedan vi hade en debatt, där en av herr Lindmans partivänner, som väckt en motion, fick en lektion från ett statsråd, som uppträdde från sin plats i kammaren, om att den väg, som står till riksdagens ledamöters förfogande, när de ha något på hjärtat, är interpellationsvägen. Och jag bestrider, att herr Lindman eller någon annan kan finna något i motiveringen till den interpellation, som först väcktes i första kammaren av herr Nerman och sedan av mig i denna kammare, av den art, att man därför skulle vägra dess framställande. Jag bestrider vidare, att jag i mitt anförande här i kammaren på något sätt så uppträtt, att herr Lindman har möjlighet att vidhålla sin reservation, utgående från de synpunkter han utvecklade, nämligen att vi skulle ingripa på den makts område, som det här gäller. Jag menar,

Svar å interpellation. (Forts.)
att när argumenteringen från högerfrontens ledares sida är så svag, skulle det kunna tagas som utgångspunkt för, hur viktigt det är att här talas ut. Och jag tror, att debatten i dag varit en hälsosam demonstration och dessutom, som jag förut sagt, en signal eller ett tecken till de människor, som det gäller, att de icke äro isolerade, icke äro dömda att svälta ihjäl, utan att det finnes möjlighet för dem att komma till andra länder.

Herr Lindman avgav en märklig deklaration, som jag ber att ytterligare få pränta in i dagens protokoll. Vi vilja bygga svensk politik på folkstyrelsens grundval, sade han. Jag tror verkligen herr Lindman på hans ord, och att denna deklaration gäller för honom och dem, om jag så får säga, i huvudsak jämnåriga falang, som sluter upp kring den gamle hövdingen. Men herr Meyerhöffer är förvisso icke beredd att underskriva denna deklaration. Om han gör det här i kammaren, har jag anledning att betvivla deklarationens uppriktighet efter det anförande, som hölls på Auditorium häromkvällen. Det vore icke möjligt att ha folkstyrelse som grundval för den argumentering, som då fördes. Och jag skulle tro, att kapten Meyerhöffers adjutant vid det tillfället, konsul Wallén, ej har vidare stor kärlek till folkstyrelsens grundval. I den mån herr Lindmans deklaration avsåg att gälla hela högerfronten, således även den nya politiska kamporganisationen, är den därför ej riktig, men jag tror, att den gäller för herr Lindmans eget vidkommande.

Herr **Hagberg** i Luleå: Herr talman! Då jag för någon tid sedan läste regeringsorganets kommentar till första kammarens beslut att avvisa herr Nermans interpellation och när jag samtidigt såg, att vederbörande signalerade, att frågan skulle komma upp till behandling i andra kammaren, drog jag den slutsatsen, att regeringsorganet för sin del ansåg, att frågan skulle komma upp till behandling därför, att man därmed skulle få tillfälle att brännmärka den regim, som nu råder i Tyskland. Jag finner emellertid av herr Flygs anförande, att det icke var hans avsikt med interpellationen, och att han för sin del är övertygad om, att han icke gjort någonting, som skulle kunna skada Sveriges goda förhållande till det land, som det här gäller, nämligen Tyskland.

För några veckor sedan, då riksdagen behandlade en tullproposition från den nuvarande regeringen, försäkrades det från herr Flygs parti, att man skulle understödja förslaget om dessa höjda tullar och däri inlägga en protest mot den regim, som råder i dagens Tyskland. I dag vilja vederbörande icke alls göra något sådant. I dag klappa deras hjärtan för de stackars förföljda judarna där nere, och det är uteslutande av omtanke om dem, som man ställt om, att frågan kommit upp.

När jag tog del av det svar, som herr ecklesiastikministern avgav, fick jag den uppfattningen, det vill jag erkänna, att svaret var en protest mot den nuvarande regimen i Tyskland, även om denna protest var mycket försiktigt formulerad. Även om man varit mycket len i fråga om ordvalet, är det intet tvivel om, att man därmed avsett att ge uttryck åt sin uppfattning om förhållandena där nere. Jag kan icke föreställa mig, herr ecklesiastikminister, att svaret betyder, att de nu utvisade eller förföljda tyska intellektuella skola komma till Sverige och få några befattningar här. Jag förutsätter nämligen på fullt allvar, att herr ecklesiastikministern är fullt överens med herr Hallén och herr Lindman därom, att det ej blir tillfälle att bereda plats för sådana. Om det är riktigt, tror jag, att det är riktigt, när jag säger det, att när regeringsorganet förutspådde, att denna interpellation skulle komma upp i andra kammaren, och när regeringen gått in för att besvara den, har man gjort det för att avse en protest. Men då vill jag ställa frågan: »Varemot protesterar man i dag?» Vad är det, som den nya tyska regimen gjort?

Svar å interpellation. (Forts.)

Det har från de socialdemokratiska talarna anförts i mycket vackert lagda anföranden något om de förföljelser, som i dag utövas mot människor av en annan ras, mot judarna i Tyskland. Jag vill gärna vara med om att dessa förföljelser äro upprörande, men judarna äro dock, efter vad jag har mig bekant, ett folk, som icke omfattar mera än 600,000 själar, under det att det finnes 20 miljoner arbetare i Tyskland. Det finnes där ett socialdemokratiskt parti — förlåt, det kanske inte finns numera, men det fanns åtminstone för några veckor sedan — det fanns alltså en arbetarrörelse där nere, men allt detta har den nuvarande regimen i Tyskland krossat, den har upplöst de socialdemokratiska och kommunistiska partierna. Den har förbjudit deras tidningar, den har satt den tyska riksdagen ur funktion, d. v. s. den har berövat säkerligen majoriteten av det tyska folket allt avgörande, allt inflytande över den politik, som i dag föres i Tyskland. Icke ens den formella medbestämmanderätt, som den borgerliga demokratien innebär, icke ens den existerar i Tyskland i dag. Den nuvarande ecklesiastikministern har många bröder där nere, före detta ministrar, som behandlats på ett sätt, som saknar motsvarighet åtminstone under de senare åren. Jag har sett, hur den nuvarande regimen har helt enkelt trampat under fötterna allt det, som herrarna kalla demokrati, allt det som demokratien vill försvara. Men allt detta, alla förföljelser mot arbetarklassen, det förhållandet, att i dag den tyska arbetarklassen förkväves på ett sätt, som påminner om medeltiden, har icke föranlett någon som helst protest från de socialdemokratiska talarnas sida. Nej då, det enda som dessa opponera emot, det är de förföljelser, som försiggå mot judarna. Det är visserligen förföljelser, som i sig själva äro beklagliga, som i sig själva äro upprörande, men de äro dock bara en liten detalj i den allmänna terror, som i dag utövas i Tyskland.

Jag anförde, att ecklesiastikministerns svar otvivelaktigt var att betrakta såsom en protest, men även som en protest anser jag för min del, att densamma är mycket tvivelaktig. Vad ämnar den socialdemokratiska regeringen göra? Det är icke antagligt, att den ämnar bereda de judiska professorerna och andra intellektuella sysselsättning i Sverige. Men även om den skulle göra det, vad finnes det för garantier för att de skulle få behålla de sysselsättningar de finge? Vad finnes det för garantier för att icke förhållandena i Tyskland upprepas här i Sverige? Enligt min mening finnes det inga som helst garantier därför, utan det finnes tvärtom stor sannolikhet för att det som inträffat i Tyskland också kan komma att inträffa i Sverige på grund av den politik, som den socialdemokratiska regeringen nu för.

Det har från socialdemokratiska talares sida framförts under debatten, att man inte skall taga impulser österifrån, utan att man skall värja sig för de pestvindar, som blåsa därifrån. Jag citerar herr Hallén. Men det är nog så, att den socialdemokratiska regeringen tar impulser, icke österifrån, men söderifrån. För några dagar sedan meddelades det, att samtliga borgerliga partier plus socialdemokraterna enat sig om en undantagslagstiftning mot kommunisterna. Man är principiellt enig om en undantagslagstiftning, om en sådan åtgärd, som berett marken för den nuvarande tyska diktaturen. Jag frågar mig, då jag ser sådant och då jag fått exempel på hur den socialdemokratiska regeringen behandlat exempelvis Maria Reese, jag frågar mig: vad är dess protest då värd? Är den värd annat än att karakteriseras såsom ett hyckleri från den socialdemokratiska regeringens sida? Den går ju själv in för att här i landet bereda väg för samma slags makthavare, som i dag härska i Tyskland. När den med sitt tal om att slå vakt om demokratien möjliggör för demokratiens fascistiska vedersakare att faktiskt utveckla sig, blir dess protest med anledning av händelserna i Tyskland ganska malplacerad.

Man har sagt från socialdemokratiskt håll också, att den tyska terrordikta-

Svar å interpellation. (Forts.)
turens förföljelser mot judarna är av det mest upprörande och enastående slag, som man kan tänka sig. Visst är det upprörande, men vad är egentligen Hitler? Jag vill säga, att han är den konsekvente borgaren, den konsekvente nationalisten, som tar konsekvenserna av sin uppfattning. Dit leder nämligen den nationalism, som i dessa dagar predikas om och som stimuleras av de nuvarande ekonomiska förhållandena i världen. När Hitler och hans regim i dag förfölja de tyska judarna, göra de sig faktiskt till ett troget uttryck för de strävanden, som kapitalismen måste komma till i varje land, där sådana strävanden ha några förutsättningar på grund av den nuvarande ekonomiska krisen.

Man har sagt här i denna debatt, att man har varit motståndare till att denna interpellation skulle få framställas, därför att diskussionen skulle komma att röra sig om åtskilligt annat än interpellanten avsåg. Men från samma håll, där man framfört detta, har man aldrig i ett ögonblick dragit sig för att karakterisera händelserna i Sovjetunionen och giva framställningar om där rådande system på ett sätt, som icke har någon som helst samklang med de verkliga förhållandena. Jag skall icke gå in på förhållandena i Sovjetunionen, men jag ber dock att få säga, at när man från socialdemokratiskt håll förebrår interpellanten, att han skulle företräda samma system, som nu råder i Sovjetunionen, och därför vore ovärdig att tala i världskulturens namn, gör man sig skyldig till minst sagt en överdrift. I Sovjetunionen sker det inga förföljelser mot de lärda eller mot kulturens förkämpar. Tvärtom är det en allmän uppfattning bland kulturens förkämpar i andra länder, att man i Sovjetunionen lämnar möjlighet för de vetenskapliga forskningarna, möjligheter som icke stå vederbörande till buds i andra länder. I Sovjetunionen blomstra forskningen och kulturen tack vare det förhållandet, att de nuvarande maktägarna i de kapitalistiska länderna icke ha någon möjlighet att där göra sig gällande. Men det är klart, att de socialdemokratiska talesmännen i denna diskussion icke vid detta tillfälle kunnat avstå från att hetsa mot Sovjetunionen. Det är klart, att trots att de äro medvetna om att den icke är riktig den framställning de göra, så måste de använda den tyska diktaturen såsom ett slagträ mot den politiska diktaturen i Sovjetunionen. Det kan hända, att det för herrarna icke är någon skillnad på diktatur, att det är likgiltigt, om det är kapitalismen som bestämmer eller arbetarmassorna i stad och på land, men för de socialistiska arbetarna är det inte likgiltigt, och de kunna icke ställa sig bakom dessa försök att draga en sådan parallell, som gjorts från de socialdemokratiska talesmännen här.

Till slut hörde jag av högerledaren, att den svenska högern står på folkstyrelsens grund. Jag har redan anfört, att man nu på den svenska högerns initiativ börjat ena sig om åtgärder, som komma att förändra denna folkstyrelse i någon mån, ty vederbörande vilja väl icke göra gällande, att om man inför undantagslagar och förbjuder det parti jag tillhör, förbjuder en viss riktning att göra sig gällande, man icke i någon mån rubbar — ty man gör det i en ganska stor mån — den grund, på vilken en tydlig folkstyrelse skulle vara byggd. Man brukar skryta med att Sverige är ett demokratiskt land, där hittills envar fått hävda vilken politisk uppfattning han har. Man brukar framhålla, att detta är det väsentliga för demokratien. Då man går in för åtgärder, som syfta till att omöjliggöra för oss, som företräda en kommunistisk uppfattning, att bedriva vår verksamhet, då berövar man också folkstyrelsen den ursprungliga grund, som man har varit så stolt över. Jag vill bara säga, att det förvånar mig icke, om herrarna vilja ha undantagslagar. Det brukar vara så, att när man icke längre kan mätta folkmassorna, kompenserar man denna brist med något, och denna kompensation brukar bestå i att man bygger flera fängelser, skapar ytterligare lagar, anställer våldsåtgärder för att slå

Svar å interpellation. (Forts.)

ned dem, som vilja eventuellt söka organisera de svältande till en kamp till försvar av deras liv. När den svenska högern, assisterad av samtliga övriga partier, med undantag av vårt parti, går in för undantagslagar, inför den just de åtgärder, som lett Hitler till segern och till rikskanslersämbetet i Tyskland. Då finna vi detta vara ett gott uttryck för att vederbörande icke längre kunna mätta det svenska folket, icke kan lösa de problem, som den ekonomiska krisen har framkallat, och därför gärna vilja genom våldsåtgärder hålla sig skadeslösa. Men jag vill säga herrarna, att endast dårarna bygga dammar av is om vårarna och att man endast med förbiseende av all historisk erfarenhet kan drömma om att med våldsåtgärder slå ned en rörelse, som har sin naturliga förutsättning i den nöd, som växer upp på grund av kapitalismens vanstyre.

Herr **Lindskog:** Herr talman! Jag hörde till dem, som ansågo, att det varit bäst, om denna interpellation aldrig fått framställas, och jag vill säga i likhet med herr Lindman, att jag tror, att den debatt, som förts, har visat riktigheten av detta påstående, men den har också visat med full tydlighet, varför vårt största parti, det socialdemokratiska, var så pass angeläget som det var, att den interpellationen skulle få framställas, ty därigenom fingo socialdemokraterna tillfälle att komma med en del saker, som strängt taget icke höra till ämnet.

Jag ber att först få säga några ord, som kanske också, strängt taget, bara tangera ämnet men som äro föranledda av den nu förda debatten. Det förefaller mig vara ytterst angeläget, att den största varsamhet visas vid den kritik, som man i Sverige riktar mot nya rörelser i andra länder. Det är alldeles uppenbart, att obehärskade uttalanden kunna göra vårt land och icke minst vårt näringsliv en mycket stor otjänst. Jag tror, att man i Sverige i rätt stor utsträckning ej har fullt tillräckliga förutsättningar att kunna bedöma rörelser hos främmande folk, och att även det bör vara en anledning till att man icke alltför överlägset sätter sig till doms över dem. Det gäller i hög grad den svenska pressen, som i detta avseende försyndat sig mycket på sina håll. Och det är alldeles klart, att personer, som stå i ansvarig ställning, måste i hög grad bemöda sig om att iakttaga varsamhet. Det åligger dem desto mera självfallet, ju högre deras ansvariga ställning är. Det är, som herr Lindman sade, en internationellt stadfäst princip, att man med yttersta varsamhet skall beröra de inre förhållandena i främmande länder. Det är också en gammal demokratisk princip — som det förefaller, att den härskande demokratien i Sverige håller på att glömma bort — nämligen att varje land skall få ordna sitt styrelsesätt så som det självt bäst finner. Denna gamla demokratiska princip synes nu vara fullkomligt bortblåst, och demokratien vill nu gärna så mycket som möjligt diskutera främmande folks angelägenheter, som vi icke direkt ha något att skaffa med. Jag tror, att Sveriges riksdag gör klokt i att icke inblanda sig i andra folks affärer. Men det kan och bör samtidigt sägas, att vi önska icke någon import hit av främmande andliga rörelser, med vilka vi icke känna frändskap. De höra icke ihop med våra gamla svenska traditioner, och vi ha icke några betingelser för att föra fram dem i vårt land.

När herr Vougt i ordalag, som icke kunde missförstås, antydde, att högern faller undan för »bolsjevismen från söder», vill jag i likhet med herr Lindman uttala min bestämda protest. Högern har icke fallit undan, utan högern har upprätthållit med klar bestämdhet demokratiens idé. Jag har undrat vad herr Vougt menade, när han anklagade högern på detta sätt. Jag har här ett citat — herr Vougt älskade också att komma med citat — jag har kvar ett urklipp ur en tidning av ett tal, som herr Vougt höll ganska

Svar å interpellation. (Forts.)
nyligen på ett stort möte i Malmö. Jag citerar ur tidningen Arbetet, herr Vougts egen tidning, som väl knappast kan bekyllas för att komma med misstydningar av herr Vougts ord. Citatet lyder: »Även i vårt land ha vi försport tecken på nationalsocialistiska tendenser. Socialdemokratien i Sverge är emellertid fullt medveten om att den i dessa ödestider ej får vara klemig och mjäkig. Gäller det måste den ta i med hårdhandskarna och mota bort fienderna till demokrati och folkfrihet. Vi ha här i landet gott om fängelser och vi kunna bygga flera om det behöves. Det åligger demokratien inte bara att med de lagliga medel som stå till buds hålla alla diktatursträvanden från livet utan också att tillgripa nya åtgärder» — därmed menas tydligen logiskt: icke lagliga åtgärder — »för att med kraft slå ner allt, som vill omintetgöra den fria politiska samvaro och tävlan mellan partierna, som vi skatta högt i vårt land.»

Om herr Vougt kanske vill anse, att vi inom högern falla undan för nationalsocialisterna *därför*, att vi icke så högljutt tala om att vi vilja bygga nya fängelser och tillgripa medel, som icke äro lagliga, för att spärra in nationalsocialisterna i fängelse, tror jag, att han är inne på villospår. De ord, som jag nu tillåtit mig citera ur herr Vougts Malmötal, stå emellertid i ett egendomligt förhållande till de ord, som herr Vougt nyss uttalade i sitt anförande: att taggtrådsstängsel och förbud ha aldrig förmått utrota en idé.

När jag nu går över till det, som här utgör det egentliga interpellationsobjektet, vill jag säga, för att icke missförstås, att enligt min mening har man rätt att här ge uttryck för ett beklagande och sorg över att det sätt, varpå judarna i Tyskland behandlas, icke står i överensstämmelse vare sig med det kristna kärleksbudet eller med det allmänmänskliga humanitetsidealet. Det kan icke vara oberättigat att här säga detta just därför att det berör så allmänmänskliga ting. Jag tror, att även ifrån sådana håll, där man hyser gammal vänskap för Tyskland, kan ett uttryck för ett sådant beklagande icke vara omotiverat. Det är *en* sak. En *annan* sak är det att lägga sig i ett annat lands inre politiska förhållanden med kritik av ett styrelsesätt, som vi sakna rätta betingelser att bedöma.

Det är klart, att den allmänna inställning, som jag har till denna judefråga, leder mig nu över till det egentliga interpellationssvaret, och jag vill oförbehållsamt säga, att jag kan uttala min fulla anslutning till vad ecklesiastikministern här har uttalat. Det föreföll mig, som om det var ett både försiktigt och riktigt uttryck för vad man från ansvarsfullt håll kan säga i frågan. Då herr Vougt här talade om, att man åtminstone skulle tillåta judiska *studenter* att komma hit från Tyskland, så vill jag säga, att jag helt instämmer med herr Lindman, att den frågan har naturligtvis också en mycket allvarlig sida. Detsamma gäller även i fråga om ledande kulturpersonligheter. Det ligger icke från min sida någon som helst chauvinism, då jag säger, att man måste vara försiktig på den punkten. En dylik försiktighet fann jag också komma till uttryck i statsrådet Engbergs uttalande. Herr Lindman erinrade om den kommitté, som var tillsatt för indragning av vissa professurer, och vi veta ju, hurusom det i den akademiska docentkåren råder verkligt allvarliga svårigheter just med avseende å utkomsten. Detta gäller för övrigt icke bara de akademiska docenterna utan även studenterna. Jag skulle här kunna påminna om företeelser, som herr ecklesiastikministern väl känner till, och som upptagits i den interpellation, som herr Anderson i Norrköping nyligen har riktat till ecklesiastikministern, vilken interpellation ännu är obesvarad. Även detta är ju ett memento, som visar, hur komplicerat detta förhållande är.

Eftersom herr ecklesiastikministern nu kom in, vill jag ännu en gång säga,

Svar å interpellation. (Forts.)

att jag fullständigt instämmer i det svar, som han avgav. Jag tror, att de riktlinjer, som han därvid drog upp, egentligen äro de, som böra vara avgörande för denna fråga. Man får också tänka på den bittra nöd, som råder icke minst i de intellektuella kretsarna i vårt land.

Herr **Vougt:** Herr talmannen har till mig riktat en anmodan att i min replik till ett par av de föregående talarna se till, att jag icke går utanför den ram, som är uppdragen genom interpellationen och svaret å densamma. Av det skälet nödgas jag, herr Lindskog, att avböja den polemik rörande bland annat ett uttalande av mig själv, som herr Lindskog citerade. Jag vet ju icke, om det överhuvud taget kan vara av tillräckligt intresse att diskutera den saken här, men jag vill ändå tillbakavisa den tolkningen, att jag med något uttalande skulle givit ett finger åt icke lagliga medel.

Vidare skall jag be att få säga till herr Wallén, att han knappast, i varje fall icke ännu, är rätte mannen att vara den svenska parlamentarismens eller det svenska parlamentets samvete. Det var ett uttalande, som herr Wallén fällde, som jag dock måste taga fasta på. Det var, när han åberopade, att vi här i Sverige ha tillräckligt många utlänningar. Han gjorde en huvudräkning, enligt vilken han kom fram till att vi ha ungefär 6,000 utlänningar inom Sveriges gränser. Ja, mig lyckades han icke förbluffa med detta häpnadsväckande stora tal, men jag skulle vilja erinra honom därom, att vi här i Sverige icke blott byggt en hel del av våra förhoppningar för vår industriella utveckling utan därjämte äro mycket stolta över det faktum, att svenskar driva verksamhet i utlandet i stor utsträckning, att våra svenska ingenjörer tagas emot runt om i världen och att de icke minst efter kriget ha fått tillfälle att deltaga i uppbyggandet av de nya staterna. Hur skulle det vara möjligt för oss att på det sätt, som vi anse för hela vårt näringsliv och hela vår kultur önskvärt, exportera den arbetskraft, som andra länder vilja köpa, därest vi själva skulle bomma till för all tillförsel av arbetskraft utifrån? Vi ha ju ganska stränga lagar rörande den saken, och jag tror, att de lagarna i varje fall icke kunna sägas vara alltför slappa. Jag hoppas, att herr Wallén förstår denna synpunkt, eftersom han, såvitt jag har mig bekant, också med viss framgång har bedrivit ekonomisk verksamhet i ett annat land.

Jag vill därefter säga, att herr Lindman vid en granskning av det stenografiska referatet av mitt anförande nog skall finna, att han hade missuppfattat mig, när han gjorde gällande, att jag skulle ha riktat en uppmaning till kammaren att taga upp en debatt i denna sak. Vad jag yttrade var, att jag räknade med, att sannolikt en debatt skulle följa. För övrigt är jag alltjämt oense med herr Lindman rörande själva förekomsten av denna debatt. Jag vill säga, att hans starka maning till oss att vara försiktiga med våra uttalanden emot främmande makter skulle på mig ha gjort ett starkare intryck, därest jag icke visste, att herr Lindman vid många tillfällen och sannolikt även i svenska riksdagen har uttalat sig med en från hans synpunkt naturlig barskhet om förhållandena i ett annat land, i varje fall gentemot den rörelse, som här i landet vill propagera med anslutning till Sovjetryssland. Det är icke utan att herr Lindman och herr Flyg i viss mån befinna sig i samma båt. Deras handlingar äro icke enhetliga och konsekventa.

Om nu denna debatt i visst avseende skulle ha varit skadlig, så får jag säga, att den nog ändå i ett annat avseende varit till nytta, nämligen därutinnan, att herr Lindman avgav den förklaringen, att han för sin del vill bygga svensk politik på den svenska folkstyrelsens grund. Jag ber att få taga fasta på detta uttalande, och jag önskar för herr Lindmans del, att han vid förverkli-

Svar å interpellation. (Forts.)
gandet av den föresatsen inom sitt eget parti skall ha mod i bröst och kraft i arm.

Herr **Meyerhöffer:** Herr talman! Det föreliggande ämnet gäller ju herr statsrådet och chefens för ecklesiastikdepartementet svar på en interpellation av herr Flyg angående främmande kulturpersonligheters beredande av anställning i detta land. Under debattens gång inrangerade herr Flyg även kapten Meyerhöffer bland de utländska kulturpersonligheterna. Jag har dock icke kommit i den förtryckta grupp, vars talan herr Flyg företräder, utan jag står som representant för den nu högst fördärvliga regimen i Tyskland enligt herr Flygs ord. Eftersom mina ord tillmätas sådan uppmärksamhet och mina gärningar sådan betydelse, så vill jag deklarera, att jag personligen de senaste två åren icke har varit med min fot i Tyskland. Den omständigheten att jag icke de senaste två åren där kunnat förvärva mig förstahandsintryck utan endast kunnat bygga på andrahandsuppgifter har gett mig den lektionen, att jag icke bör yttra mig om interna förhållanden i främmande länder, och det borde vara en lektion för det socialdemokratiska partiet ganska långt upp.

Jag skall därjämte yttra mig i den föreliggande sakfrågan vad judeproblemet angår, och jag har skäl att göra det efter de insinuationer i olika riktningar, som herr Vougt m. fl. ha uttalat. Inom den del av högern, där jag närmast har verkat, nämligen Nationella ungdomsförbundet, har man vid upprepade tillfällen deklarerat, att detta judeproblem är en sak, som vi icke ha anledning att lägga oss uti såsom det interna problem det är. Det är en tysk fråga, och någon motsvarighet förefinnes icke på något sätt hos oss.

Herr talmannen vet, att även jag har mottagit en admonition att söka begränsa mig till den fråga, som det här närmast gäller. Jag skall icke göra detta efter herr Vougts mönster i insinuationens form utan försöka koncentrera mig på ett helt annat sätt och ge klart besked, då jag svarar herr Flyg. Eftersom herr Flyg förklarade, att han icke sätter tilltro till mina ord, vore jag visserligen befriad från att ge något svar, men den omständigheten, att stora partiorganisationer här oriktigt angripas, må väl medge mig rätten, herr talman, att också säga några kortfattade ord. Jag skall därvid icke anföra annat än vad Tidningarnas telegrambyrå säger om vad jag yttrat i denna sak, meddelat parentetiskt i Nya Dagligt Allehanda i dess framställning av det åberopade Auditoriummötet. Det står där: »Tal., som i bolsjevikerna såg det egna landets fiender, vilka icke kunna tolereras, ställde såsom mål en ny gemensamhetens anda under det blågula korsets tecken. Under det tecknet kämpar Nationella ungdomsförbundet, framhöll tal., som deklarerade att detta icke har något med nationalsocialisterna att göra.»

Herr talman! De försök, som här ha gjorts att slå in en sprängkil mellan den äldre och yngre högern, vittna uteslutande om illvilja, och det borde icke göras av dem, som stå upp och tala i den nya högre moralens namn. Det försöket är också på förhand dömt att misslyckas.

Häruti instämde herr *Nilsson* i Antnäs.

Herr **Wallén:** Herr talman! Jag skall endast ge ett par repliker. Till herr Vougt vill jag säga, att jag tror, att han något har missuppfattat betydelsen av det antal utlänningar, Sverige måste hysa i dessa tider. Det är icke betydelselöst, att Sverige skall betala ut lågt räknat 20 miljoner om året till utländska armar, när svenska män och kvinnor själva behöva dessa pengar. Går man till andra länder, herr Vougt, är förhållandet det, att de svenskar, som under många år varit anställda i utlandet, nu måste sluta och fara hem i stor utsträckning. Att under sådana förhållanden mot svenska intressen, må-

Svar å interpellation. (Forts.)

ste jag säga, försöka få nya konkurrenter om den knappa brödkakan i Sverige, det må vara mig förlåtet, herr Vougt, att jag icke tycker det är svenska riksdagens rätta uppgift.

Till herr Flyg vill jag säga att jag skall icke ingå vare sig på hans näsa eller hans huvud, ehuru det senare vore mycket intressant, utan jag skall i stället be att få upplysa herr Flyg om en sak från Auditoriummötet, som han sökte misskreditera till följd av mitt uppträdande där. Jag behövde egentligen icke göra det, men herr Flyg vet nog, att svenska bönder å den svenska landsbygden ha ett *demokratiskt sinne och icke vilja tillåta någon diktatur, icke ens,* herr Flyg, *en fackföreningsdiktatur!*

Till slut ytterligare en sak. Jag undrar, herr talman, om det verkligen kan vara i svenska kulturjudars intresse att man river upp en debatt i andra kammaren på detta sätt. Kommer det icke i stället att verka på ett helt annat sätt än ni tro, kommer det icke tyvärr att kanske också i Sverige tända en gnista, som ni skulle ha varit glada och jag också, om vi icke hade tänt på? Jag hoppas, att så icke skall ske, men jag befarar det. Jag tror icke, herr talman, att en sådan interpellation är nyttig vare sig för demokratien eller för riksdagsmännens eget anseendes skull.

Herr **Lindman:** Herr talman! Jag skulle icke fortsätta denna debatt, som egentligen rört sig om saker och ting, som icke ha så mycket med själva interpellationen att göra, men jag måste ge herr Vougt en liten replik, då han talade om att jag hade gjort mig skyldig till just det, som jag här sade, att man icke skulle göra, nämligen att tala om andra länders inre förhållanden. Herr Vougt! Jag sade, att man är fullt berättigad att göra detta, när det rör förhållanden, som angå det landet och oss själva, exempelvis vid en traktatförhandling o. dyl., alltså i ett sådant fall, där det andra landet gjort något mot oss, som vi anse vara klandervärt och mot vilket vi reagera. Beträffande det land, som herr Vougt i detta fall syftade på, nämligen Sovjetryssland, ber jag att få säga, att jag många gånger, som herr Vougt sade, här i kammaren talat om vad Sovjetryssland gjort mot oss. Jag vill då endast erinra honom om att det var ungefär 500 miljoner kronor i svensk egendom investerade i Ryssland, som icke ha blivit återbetalade till Sverige. Hur förfors det med de svenska undersåtar, som hade sin verksamhet i Ryssland och som vi nu måste skaffa hjälp åt här i landet, därför att de äro nödlidande? Sådant ha vi dock rättighet att tala om, herr Vougt. Det gäller icke Rysslands inre förhållanden utan förhållandet mellan Ryssland och Sverige, och det var på den punkten, som vi starkt klandrade och påtalade förhållandena. Jag hoppas, att herr Vougt i det fallet har samma mening som jag.

Herr **Vougt:** Herr Lindman talar uppenbarligen uteslutande om de uttalanden, som varit förlagda till denna kammare, men herr Lindman vill väl icke ett ögonblick göra gällande, att högerns eller hans egen på möten eller annorstädes framförda kritik emot Ryssland endast gällt det sätt, på vilket ryska myndigheter behandlat svenska undersåtar eller egendom, tillhörande svenska undersåtar?

Herr **Kilbom:** Herr talman! I denna debatt, där endast interpellanten jämte herr ecklesiastikministern ha hållit sig till saken och alla andra ha gått ifrån den, hade man ju väntat sig, att åtminstone herr Lindman, som bara för en vecka sedan varnade kammarens ledamöter för att uppträda på ett sätt, som borttog kammarens värdighet, skulle ha underlåtit att också han gå ifrån själva sakfrågan. Jag tycker, att de herrar, både herr Lindman och herr Lindskog, som härvidlag ha försökt gradera rätten för riksdagens ledamöter

Svar å interpellation. (Forts.)
att yttra sig om förhållandena i andra länder, nog ockra liten smula för mycket på kammarens minne. Nog är det väl ändå så, herr Lindman, som herr Vougt nyss sade, att herrarna ha icke alltid hävdat den av herr Lindmans nyss uttalade uppfattningen. Herr Lindman turnerar och säger, att vi ha yttrat oss enbart om förhållanden i främmande länder, då dessa ha berört Sverige. Och han anförde såsom ett exempel, att svenskt kapital till belopp av 500 miljoner kronor förlorats i Ryssland. Detta ha herrarna kritiserat. Men ett vältaligt vittnesbörd om herrarnas sinnelag är, att ni icke haft ett ord att säga om att många hundratals miljoner svenskt kapital förlorats till Tyskland. Herr Wallén kommer kanske ihåg den föregående krisen. Herr Wallén, som också nyss talade så stort om Sveriges intressen, skulle måhända kunna erinra sig de förbittrade uttalanden, som svenska affärsmän, svenska industriföretag och bankföretag gjorde vis à vis behandlingen från Tysklands sida, då det gällde ekonomiska mellanhavanden. Alltså, då det gäller ett uppträdande ifrån Sovjetunionen, som enligt ert förmenande varit oriktigt, då har ni kritiserat detta, men då man från Tysklands sida ådagalade ett uppträdande, som åsamkat svenskt näringsliv och svensk industri långt större förluster, då, herrar Wallén, Lindman och Lindskog, ha herrarna tigit. Icke ett ord ha ni då haft att säga.

Herr Wallén ställde en fråga till min partikamrat herr Flyg: Var var herr Flyg 1919? Tänk, om herr Wallén och jag skulle göra den överenskommelsen, att herr Wallén skulle ingripa lika mycket för att rädda folk från fängelserna i Tyskland och t. o. m. rädda människoliv, som vi under 15 år gjort i Ryssland. Herr Flygs parti, herr Wallén, sände år 1918 i december ut tre man till Sovjetunionen med uppdrag, bland annat, att rädda en svensk undersåte, lydande det ingalunda obekanta namnet Gumælius. Det lyckades tack vare detta partis ingripande. Jag var en av dem. En av de andra sitter också i kammaren, ehuru han icke för ögonblicket är inne. Den saken omvittnades då i den svenska pressen och bland annat av de två jurister, som delvis under utrikesdepartementets medverkan skickats över för att söka ordna saken, men som skulle ha misslyckats, därest icke det parti, som herr Flyg och vi andra tillhöra, ingripit. Detta parti eller, rättare sagt, ett par medlemmar därav räddade tre formellt svenska undersåtar från dödsdom genom att gå till fängelset och taga ut dem. Detta skedde, om jag icke minns fel, år 1921. Det parti, jag tillhör, har vidare såsom de enda i detta land upphävt en ljungande protest mot behandlingen av den över hela världen kände ekonomiprofessorn Reasanoff bara för ett halvt år sedan. Herr Vougt, som borde lägga embargo på sin lust att i vissa situationer driva partipolitik, kommer kanske ihåg detta, ty om jag icke minns galet, voro herr Vougt och den tidning, i vilken herr Flyg och jag medarbeta, på samma linje.

Icke blott den gången utan upprepade gånger ha vi ensamma från vårt håll tagit itu med dessa saker. Än vidare! Vilka var det, som nyss krävde, att den ensamme mannen, landsförvist till Principeön, skulle få tala i Sverige, även om vi icke delade hans uppfattning? Jo, det var vårt parti och den tidning, vi representera. Herr Wallén, vilka var det vidare, som upphävde sin stämma mot att Trotskis kamrat, den bulgariske läkaren, förvisades till Sibirien och behandlades på ett sätt, som icke kunnat bestridas? Det gjorde vi. Skulle således herr Wallén vilja ingå en överenskommelse med oss om att i Tyskland ingripa för att åstadkomma en mänskligare behandling av, låt oss säga, fängslade kommunister och fängslade socialdemokrater och absolut opolitiska vetenskapsmän, vilka jagats bort från sina befattningar och enbart leva på ekonomiska bidrag från utlandet, herr Wallén, då tror jag, att herr Wallén med litet större rätt skulle kunna tala på det sätt, som han här gjort

Svar å interpellation. (Forts.)

till min partikamrat. I alla händelser, om han ådagalägger samma uppträdande som här i dag i denna fråga, tror jag, det är skäl att övertänka saken.

Herr **Wallén:** Herr talman! Jag måste be om överseende för att jag säger några ord med anledning av de frågor, som herr Kilbom direkt riktat till mig. Jag vill då först säga till herr Kilbom, att i Tyskland *spärrade* man våra tillgodohavanden, men i Ryssland *tog* man dem!

Vidare gläder jag mig åt att herr Kilbom erkänner, att förhållandena i ett annat visst land äro sådana, att han måste resa dit för att ingripa och rädda oskyldigt folk. Jag tar det, herr Kilbom, såsom ett bevis på att ni övergivit er gamla tro och övergått till samma ståndpunkt som jag. Ty man kan väl ändå icke driva propaganda för ett land, som behandlar folk på det sätt, som herr Kilbom själv medger, och samtidigt som man ingriper mot där rådande förhållanden likväl fortsätta att i Sverige propagera för detta land och likartade förhållanden.

Så en annan sak. Det har här talats om förhållandena i Tyskland, om misshandel o. s. v., jag känner icke till förhållandena där, därför att jag icke varit i Tyskland så mycket, att jag kan bedöma den saken annat än ytligt och efter pressen, men så mycket vet jag, att t. o. m. ledande personer, som i svenska tidningspressen och även i herr Kilboms egen tidning utmålats såsom mördade, trippa omkring där ännu i dag. Jag menar, att man måste ha fakta för att kunna bedöma förhållandena och icke blott tro på en missledd press.

Ännu en sak, herr talman! Jag vill trösta herr Kilbom och säga, att herr Kilbom har ju stor makt i Ryssland eftersom han kan få ut människor därifrån. Jag har icke haft sådana förbindelser med Tyskland, så att jag kan tyvärr icke stå till tjänst. Eljest skulle jag gärna vilja hjälpa oskyldiga människor från Tyskland, liksom jag också skulle önska, att oskyldiga människor, de må vara semiter eller icke-semiter, icke släpades upp till skogarna i Ryssland till tvångsarbete utan åtminstone fingo tillstånd till att lämna landet för att försörja sig i ett annat land. Jag skall emellertid be herr Kilbom, att han medverkar till att förhållandena rättas till i det land, där han har så mycket att säga till om.

Herr **Hagberg** i Luleå: Herr talman! Jag förmodar, att herr Kilbom efter bifallet från herr Wallén nu känner sig tröstad och känner sig övertygad om att den deklaration, som nyss avgivits, fallit i god jord. Jag vill emellertid uttala min protest, herr Kilbom, mot det verkligen oförsynta sätt, på vilket han söker göra gällande, att rysk lagstiftning och ryska åtgärder mot eventuella lagbrytare skulle influeras av att herr Kilbom och hans parti ingripa.

Herr **Kilbom:** Jag nödgas, herr talman, gjuta litet kallt vatten på herr Hagbergs hetta och ber då att få erinra om att ingenjör Gumælius år 1917 i december eller kanske 1918 i juni — jag kommer för ögonblicket icke ihåg, när det var — frigavs och fördes hem till Sverige, efter det att dåvarande arbetare- och soldatrådet i Leningrad åthört en framställning om hans förbrytelse av numera avlidne advokaten Wilhelm Hellberg och en häradshövding Carlsson, en redogörelse, som resulterade i en framställning om att Gumælius, trots begånget mord i Leningrad, måtte frigivas och skickas hem, vilken framställning understöddes av oss. Arbetare- och soldatrådet beslöt bifalla denna framställning. Man ansåg nämligen, att de skäl, som anförts, voro i det avseendet tillräckligt starka. Är det så, att herr Hagberg vill ha vidare bevis inom sitt eget parti för en sak, som han tydligen icke känner till, kan han vända sig till sin parti-

Svar å interpellation. (Forts.)
kamrat, herr Sven Linderoth, som varit med om att utföra många mänskliga gärningar mot personer, dömda i Ryssland.

§ 3.

Vid härpå skedd föredragning av herr *Nilssons* i Antnäs vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet få framställa spörsmål angående påbörjad utredning rörande vissa med frågan om tredje mans rätt till neutralitet i arbetskonflikter sammanhängande spörsmål blev berörda anhållan av kammaren bifallen.

§ 4.

Ang. ändring i vissa delar av banklagen m. m.

Till avgörande företogs bankoutskottets utlåtande, nr 29, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar av lagen den 22 juni 1911 (nr 74) om bankrörelse, m. m.

I en till riksdagen avlåten, den 24 februari 1933 dagtecknad proposition, nr 167, som hänvisats till bankoutskottets förberedande handläggning, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda, i statsrådet och i lagrådet förda protokoll, jämlikt § 87 regeringsformen, föreslagit riksdagen antaga vid propositionen fogade förslag till

1) lag om ändring i vissa delar av lagen den 22 juni 1911 om bankrörelse (nr 74); och

2) lag om upphävande av lagen den 5 juni 1909 angående emissionsbanker (nr 64).

Utskottet hemställde,

A) att riksdagen, med förklarande att Kungl. Maj:ts i förevarande proposition framlagda förslag till lag om ändring i vissa delar av lagen den 22 juni 1911 om bankrörelse (nr 74) icke kunnat av riksdagen i oförändrat skick antagas, måtte för sin del antaga i momentet intaget förslag till lag om ändring i vissa delar av lagen den 22 juni 1911 (nr 74) om bankrörelse; samt

B) att riksdagen måtte, med bifall till vad Kungl. Maj:t i förevarande proposition i sådant hänseende föreslagit, antaga i momentet återgivet förslag till lag om upphävande av lagen den 5 juni 1909 (nr 64) angående emissionsbanker.

Rörande viss del av utskottets motivering hade reservation avgivits av herrar *Stendahl, Paulsen, Wikström* och *Gustavson* i Sala.

Sedan utskottets hemställan föredragits, yttrade

Herr **Paulsen:** Herr talman! Det är så, att länsstyrelserna enligt nu gällande banklag ha att utse de allmänna ombud, som skola övervaka bankernas verksamhet. Här i Stockholm har överståthållarämbetet på förslag av bankinspektionen brukat utse vissa av bankinspektionens tjänstemän. Nu skola enligt det föreliggande förslaget dessa ombud upphöra att finnas till och ersättas av utav bankinspektionen utsedda revisorer. Nu ligger det nära till hands, att bankinspektionen skall utse sina egna tjänstemän, så långt de räcka till, för dessa revisionsbefattningar. Inom utskottet ha vi ganska ingående dryftat denna sak och det har framställts förslag om att man skulle helt och hållet förhindra, att bankinspektionen kunde utse sina egna tjänstemän härtill. Detta har emellertid utskottsmajoriteten icke velat vara med om, utan utskottsmajo-

Ang. ändring i vissa delar av banklagen m. m. (Forts.)

riteten har ansett, att det i vissa fall kan vara för bankinspektionen nyttigt, att bankinspektionens tjänstemän få vara revisorer i bankerna. Därmed har tydligen utskottet velat säga, att utskottet anser, att granskningen blir bättre gjord, om den verkställes av dem såsom revisorer än om bankinspektionens tjänstemän såsom sådana göra det. Jag vill för min del säga, att jag anser, att bankinspektionens tjänstemän ha skyldighet att granska bankernas verksamhet lika ingående och lika grundligt som revisorer göra det. Gör man icke detta från bankinspektionens sida, har denna icke något berättigande. Vi reservanter anse, att man icke behöver, för att bankerna skola bli ordentligt granskade, utse inspektionens tjänstemän till revisorer och därmed ge dem ytterligare ett arvode utöver det arvode, som de ha såsom bankinspektionens tjänstemän. Därför ha vi med vår reservation velat stoppa detta förfarande, så att det icke skall finnas någon möjlighet för inspektionen att utse sina tjänstemän till revisorer. Det är på grund av dessa skäl, som jag, herr talman, ber att få yrka bifall till den reservation, som avgivits vid utskottets betänkande.

Under detta anförande hade herr förste vice talmannen övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Vidare anförde:

Herr **Nilsson** i Hörby: Herr talman, mina herrar! När jag litet tittat på detta förslag till banklag, är det särskilt på en punkt, som jag funnit förslaget så oklart, att jag skulle önska, att antingen från bankoutskottet eller från regeringsbänken få en förklaring på vad man menar. Jag tänker då på den föreslagna paragrafen 48 3 mom., som avser bankaktiebolag, och samma bestämmelse har föreslagits i § 164, där det gäller solidariska bankbolag. Jag skall be att få citera detta moment: »Till den som utan att vara befattningshavare, varom i 1 mom. sägs, är ledamot av bankaktiebolagets styrelse eller till bolag eller förening, vari sådan styrelseledamot såsom delägare eller medlem äger ett väsentligt ekonomiskt intresse, må kredit icke beviljas utan mot pant, som prövas i och för sig innebära fullgod säkerhet, eller genom diskontering av växlar, vilka äro grundade å verkliga handelsaffärer.» Här kommer jag in på åtskilliga spörsmål. Jag skall med detsamma taga ett exempel. Jag förutsätter, att en man är ledamot av en dylik bankstyrelse samtidigt som han är, låt mig säga, ordförande i en kommunalnämnd, och kommunalnämnden såsom sådan behöver för kommunens räkning upptaga ett tillfälligt lån på ett eller annat tiotusentals kronor. Det har hittilldags i regel brukat gå till på det sättet, att kommunalnämndsordföranden, om han tillika är kassör, står såsom acceptant och en annan av nämndens ledamöter såsom trassent. En sådan växel kan enligt min mening icke anses grundad på en verklig handelsaffär. Huru har bankoutskottet tänkt sig lösningen av en dylik fråga? Jag skall sträcka mig litet längre och fråga: Huru ställer sig bankoutskottet till ett fall, där en sådan ordförande jämväl är ledamot i styrelsen för en bank, om han bara trasserar en sådan växel? Sedan kommer frågan: Huru ställer sig bankoutskottet, när det gäller en person, som är styrelseledamot i en bank men jämväl styrelseledamot och firmatecknare i ett bolag eller ekonomisk förening? Nu är det för det mesta så, att någon styrelseledamot och ordföranden i en ekonomisk förening teckna firman för föreningen. Denna förening kan behöva lägga upp en checkräkning på 100,000 à 200,000 kronor, och som regel blir det ordföranden jämte verkställande utskottet, som går i borgen för denna checkräkning, utan egentligen någon annan pant än vad denna personliga borgen innebär och det förtroende, vederbörande bank har för det affärsföretag,

Ang. ändring i vissa delar av banklagen m. m. (Forts.)

för vilket man söker den nödvändiga krediten. Det kan också hända, att en person sitter i en bankstyrelse och samtidigt i ledningen för en kooperativ inköpsförening. Var och en vet, att dylika föreningar ofta få taga växlar från sina medlemmar såsom likvid för varor till dem. Och det är då ordföranden, som i egenskap av firmatecknare får trassera dessa växlar. Detta är allt spörsmål, som jag skulle bli ytterligt tacksam för att få en förklaring på av bankoutskottets vice ordförande, som jag ser nu är närvarande i kammaren.

Jag menar, att faran i detta fall är icke den, att de, som stå i den ekonomiska ledningen på det sätt, som jag här antytt, skulle bli tvungna att avgå ur bankstyrelsen. Det menar jag icke. Min personliga erfarenhet är, att bankstyrelseuppdraget är det sekundära, medan det primära och den verkliga uppgiften ligger på ett helt annat område. Faran ligger enligt min mening däri, att om denna banklag skulle tillämpas alltför rigoröst, kopplade man bort från bankerna enligt min uppfattning en värdefull tillgång; bortsett från de brister, som kunna vidlåda banker, så representera dock de män, som sitta i en bankstyrelse erfarenhet och ha kunskap om vad som vårt svenska näringsliv behöver i fråga om kreditgivning etc. Det är nämligen ur näringslivets synpunkt ytterst viktigt att i en bankstyrelses ledning sitta personer, som förstå näringslivets behov, icke minst i en tid, då en bestämd uppfattning måste göra sig gällande om huru kreditväsendet skall tillämpas. Denna kreditgivning måste alltid tillämpas på ett grannlaga sätt, för att icke näringslivets intressen skola komma att lida därav.

I detta sammanhang vill jag göra gällande — och det är kanske mest den erfarenheten, som uppkallat mig i denna fråga — att våra sparbanker med hänsyn till lagens bestämmelser — vilket de erkänna själva — i viss mån äro ledda i en så konservativ anda, att man i detta fall många gånger kan draga i tvivelsmål, om de icke gå alldeles för långt. Jag vill erinra herrarna om att vi här i riksdagen både i fjol och till och med den dag, som i dag är, tycka, att våra sparbanker i sin rörelse äro något för konservativa icke minst i fråga om ränteläget. Det skulle också enligt min mening vara olyckligt, om denna nya lag trots sina förtjänster skulle leda utvecklingen dithän, att även affärsbankerna, som närmast beröras av densamma, skulle komma i en så hård tvångströja, att vårt näringsliv därav skulle bli lidande.

Jag har med dessa ord icke velat framställa annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan. Jag har emellertid önskat en förklaring från bankoutskottets sida om hur man tänkt sig tolkningen i detta fall.

Herr **Lundell:** Herr talman! I sammanhang med det lagförslag, som här föreligger färdigt att godkännas, vill jag tillåta mig att taga kammarens uppmärksamhet i anspråk några minuter. Jag skall vara så kortfattad som möjligt. Jag har redan varit tillräckligt länge i kammaren för att veta, att den icke tycker om långa utläggningar, annat än möjligtvis, när det rör sådana frågor, som vi egentligen icke ha att taga direkt befattning med, såsom den, vi nu diskuterat $2^1/_2$ timmar i dag.

Det är icke min avsikt att här ingå på någon kritik av det framlagda förslaget eller någon särskild detalj i detta förslag, utan jag vill påpeka någonting, som enligt mitt förmenande vore önskvärt, att det framdeles och i icke alltför avlägsen framtid infördes i banklagen.

Anledningen till de förändringar, som nu här framlagts till antagande, är ju erfarenheter från krisen, dåliga erfarenheter få vi väl säga, som gjorts i vårt land. Det är icke bara erfarenheter från den nu pågående ekonomiska krisen utan till stor del också erfarenheter från 1920—1923 års kris, som ligga bakom, erfarenheter, som blivit beaktade av 1924 års bankkommitté men som, när

Ang. ändring i vissa delar av banklagen m. m. (Forts.)

denna framlade sitt betänkande, icke ledde till någon omedelbar påföljd i lagstiftningsväg.

Innebär nu det förslag, som ligger på kammarens bord, att man dragit riktiga konsekvenser av vad som passerat under den föregående och den nuvarande krisen? Ja, regeringens förslag har ju med mycket få och obetydliga ändringar blivit godkänt av bankoutskottet, utan att några egentliga meningsskiljaktigheter därvid kommit till synes. Det är ju endast en obetydlig reservation, som fogats till betänkandet, och denna frånvaro av meningsskiljaktigheter är ett gott betyg åt förslaget. Det är icke alls min avsikt att kritisera något av de ändringsförslag, som nu föreligga till antagande, även om jag får säga, att jag i fråga om en del av de punkter, där bankföreningen och olika handelskamrar uttalat betänkligheter, också känt mig något tveksam.

Det som jag vill yttra mig om är i stället den frågan, om det kan anses, att man av det som hänt under dessa kriser dragit alla de konsekvenser, som lämpligen borde dragas. Med andra ord, är det flera ändringar i banklagen, som kunde behöva vidtagas än de nu föreslagna? På denna fråga vill jag direkt, rakt på sak svara, att jag tror, det vore önskvärt, att man framdeles och helst ganska snart vidtoge lagändringar, som motverkade korttidsspekulationen i aktier. Jag behöver säkerligen icke här närmare utveckla, hur denna korttidsspekulation går till, men jag vill framhålla, i hur hög grad den bidrager till de ekonomiska krisernas försvårande. Detta beror därpå, att de börsnoterade aktiernas sammanlagda värde representera en avsevärd del av landets nationalförmögenhet. Proportionen kan ju vara olika i olika länder och är kanske större i t. ex. Förenta staterna än i vårt land, men även hos oss uppgår de börsnoterade aktiernas sammanlagda värde till 10 à 20 procent av hela nationalförmögenheten. Till följd av spekulationen kommer nu det samlade börsnoterade aktievärdet att i mycket hög grad fluktuera och det är icke bara detta värde, som fluktuerar, utan också åtskilliga andra värden röra sig upp och ned på samma gång som börsvärdena. I första hand gäller detta aktier, som icke noteras, men sedan också fastighetsvärden, varupriser o. s. v. Som följd av korttidsspekulationen kommer på sådant sätt nationalförmögenhetens hela värde mätt i penningar att fluktuera starkt, och samtidigt kommer också på sätt, som jag här icke skall närmare utveckla, därför att det endels skulle föra för långt under det att endels det omedelbara sammanhanget är ganska lätt att genomskåda, samtidigt, säger jag, med dessa fluktuationer kommer den genomsnittliga köpkraften i landet att röra sig upp och ned. Dessa fluktuationer dels i priser och dels i köpkraft, vartill medverka även andra viktiga orsakssammanhang, äro just en huvudföreteelse i alla kriser. Man kan nästan att säga, att de äro själva kriserna. Man kan icke om dessa förhållanden säga, att det finns en bestämd orsak och en bestämd verkan, utan snarare en växelverkan, där den ena skadliga företeelsen förvärrar den andra och förlänger den. På grund av dessa fluktuationer göra bankerna stora förluster på aktielån, som lämnats under tider av höga kurser. När kurserna sedan falla tillbaka och gå för långt i den andra riktningen, måste hypoteken realiseras eller övertagas av bankerna, och på den vägen fördjupas krisen ytterligare.

Vad kan man nu på banklagens område vidtaga för åtgärder mot denna korttidsspekulation, som jag här en liten smula karakteriserat? För att besvara den frågan måste man göra klart för sig, varför denna spekulation intresserar den, som spekulerar. Det är ju på grund av möjligheten att göra i förhållande till den egna kapitalinsatsen stora vinster. Denna möjlighet att göra i förhållande till egen kapitalinsats stora vinster åstadkommes just genom bankkrediten. Om man t. ex. tänker, att en person köper aktier för 100,000 kronor

Ang. ändring i vissa delar av banklagen m. m. (Forts.)

och omedelbart får dem belånade för 60,000 kronor, behöver han själv icke sätta till mer än 40,000 kronor. Om sedan dessa aktier på en eller annan vecka eller en eller annan månad stiga med 10 procent, så gör det ju 10,000 kronor. Säljer han sedan aktieposten, kan han taga in 10,000 kronor med avdrag för stämpelkostnader, courtage och bankränta. Alltså på en insats av 40,000 kronor har han vunnit närmare 10,000 kronor, d. v. s. 25 procents förräntning, under loppet av kanske ett par månader eller kortare tid. Det är klart, att dessa möjligheter till stora vinster draga många in i aktiespekulationer under uppgångstider. Aktiekurserna drivas då upp för högt och falla sedan långt ned under nedgångstider, när vederbörande spekulanter icke hunnit sälja i tid utan tvingas att sälja med förlust. Sådan där korttidsspekulation skulle ganska väsentligt kunna motverkas, om man gjorde det svårare att erhålla bankkredit på nyköpta aktier. Då skulle saken icke bli så begärlig, som den annars är under uppgångstider. Om vederbörande vore hänvisad till att alltigenom använda endast det egna kapitalet, skulle han, nämligen i det lilla exempel jag anförde, endast fått 10 procents förräntning på den egna insatsen, under det att han nu kunde räkna med 25 procent. Då skulle det bli så reducerade förräntningsmöjligheter, att lusten att köpa bleve väsentligt mindre, och kurserna skulle icke drivas upp så högt, som för närvarande sker. Å andra sidan skulle icke kurserna falla så starkt, som de göra under nedgångstider, då de många nödlidande aktiehypoteken realiseras. Det skulle i det hela verka på det sättet, att krisernas böljegång, om jag så får säga, bleve mindre våldsam, i det att konjunkturvågornas amplitud bleve mindre.

Vad skulle man nu kunna tänka för slags lagändring för att vinna något i detta avseende? Jag har sagt, att man skulle söka inskränka rätten att erhålla kredit på nyköpta aktier. Nu finnes ju redan i det förslag, som ligger på kammarens bord och som kommer att antagas, i § 46 resp. § 162 ett förbud mot att lämna kredit mot viss aktiesäkerhet. Där står i denna paragraf bl. a.: »Bankaktiebolag må icke såsom pant mottaga egen aktie eller aktie i bolag, vars verksamhet huvudsakligen består i att förvalta eller driva handel med aktier eller som idkar emissionsrörelse.» Alltså förbud mot kredit mot viss aktiesäkerhet finnes redan. Man skulle kunna tänka sig, att där infördes något ytterligare förbud i ungefär sådan riktning, att såsom pant icke må mottagas aktie, som icke bevisligen varit i låntagarens ägo under viss tid, låt mig säga ett halvt eller ett år. Huru skulle då bankerna, när de lånesökande komma, kunna konstatera, hur lång tid en aktie varit i vederbörandes ägo? Ja, det kan t. ex. ordnas på sådant sätt, att det infördes en bestämmelse, att en nummerförteckning på inköpta värdepapper skulle finnas på de fondnotor, som upprättas. Det kan också ske på sådant sätt, att banken för sin del förklarade, att den godtoge som pant endast sådan aktie, som blivit registrerad på låntagaren minst ett år eller något sådant tidigare, än krediten skulle lämnas. Genom en förändring som denna skulle man ytterligare vinna, att aktier i högre grad än nu är fallet bleve registrerade i aktieboken, att alltså förändringar i äganderätten bleve registrerade hos aktiebolagen, och detta vore endast till fördel för näringslivet.

Om jag nu har påpekat dessa möjligheter, tror jag därför icke alls, att de äro de enda möjligheter, som man kan tänka sig. Någon annan kan säkerligen framställa andra förslag, som kunna leda till samma mål, nämligen till försvårande av att erhålla kredit mot nyköpta aktier.

Då jag nu har den uppfattningen, att en sådan bestämmelse i banklagen skulle vara till nytta, så kanske någon undrar, varför jag icke motionerat om den saken i tid, när propositionen kom ifrån regeringen. Jag vill då säga, att det har jag icke gjort, därför att jag menar, att när aktiekurserna äro så på botten,

Ang. ändring i vissa delar av banklagen m. m. (Forts.)

som de nu äro, bör man icke vidtaga något, som kan försvåra återhämtningen. Men när de kommit upp ur bottenläget, då blir det enligt mitt förmenande den rätta tidpunkten, och det blir kanske under loppet av nästa riksdag. Däremot har jag tillåtit mig föra fram denna fråga nu under debatten, därför att jag tror, att det just för återhämtningens egen skull är nyttigt, att planer i denna riktning diskuteras, om icke precis i riksdagen, så i alla fall bland den ekonomiskt intresserade allmänheten. Jag har ansett, att det som jag nu sagt borde sägas vid detta tillfälle. Jag har velat säga, att med de nu föreslagna och förestående ändringarna är icke allt gjort som kan göras med banklagen som instrument för att förbättra och stabilisera samhällsförhållandena. Och jag vill säga, att det, som icke gjorts nu, bör göras en annan gång, kanske lämpligen nästa år.

Herr talman! Jag har intet yrkande annat än om bifall till det föreliggande utskottsbetänkandet.

Herr **Leffler:** Herr talman! Herr Lundell framställde frågan, huruvida Kungl. Maj:t och bankoutskottet dragit alla konsekvenser av krisen, och han gjorde i samband därmed vissa reflexioner. Jag får för min del säga, att det har väl ändå nu gjorts försök att i någon mån rätta till de missförhållanden, som hittills varit rådande. Huruvida man skall gå så långt i fråga om rätten att belåna aktier, som herr Lundell skisserade upp, är en fråga, som jag för ögonblicket icke vågar besvara. Men jag vill taga fasta på herr Lundells uttalande, att han eventuellt nästa år skulle återkomma med en motion både beträffande denna detalj och även annat, som under tiden hunnit mogna till att bli föremål för ny prövning.

Vad sedan beträffar de frågor, som herr Nilsson i Hörby framställde, är det ju så, att de bestämmelser, som man nu föreslagit här, innebära en skärpning av rätten att låna och alltså en skärpning av fordringarna på de säkerheter, som skola lämnas vid låns beviljande. Förhållandet har ju förut varit detta, att några sådana bestämmelser praktiskt taget icke funnits. Emellertid gälla dessa skärpta bestämmelser endast de av bolagsstämman valda styrelseledamöterna, alltså centralstyrelsens ledamöter, och beröra alltså icke de ledamöter av styrelsen, som finnas på landsorten.

Vad sedan beträffar kommunernas möjligheter att få lån vill jag hänvisa till sidan 4 i bankoutskottets utlåtande, varav herr Nilsson i Hörby kan finna, att en sådan kredit bör kunna beviljas utan att sådan betryggande säkerhet i fast eller lös egendom lämnas som kräves av den enskilde låntagaren. Givetvis kan en kommunalnämndsordförande, även om han är ordförande eller ledamot i en bankstyrelse, underskriva en sådan förbindelse, men han gör det självfallet då i egenskap av kommunens man och icke som ledamot av bankstyrelsen. Jag tror, att de farhågor, som herr Nilsson uttalade, äro något överdrivna. Men det är klart, att under vissa förhållanden blir, som jag nyss nämnde, det hela skärpt. Jag tror icke, att det är till skada.

Vad herr Paulsen slutligen beträffar och hans yrkande om bifall till reservationen, vilket skulle innebära, att bankinspektionen icke skulle få föreslå någon revisor av sina egna befattningshavare, så har, som herr Paulsen själv uttalade, denna fråga varit föremål för en mycket ingående överläggning inom utskottet. Det är klart, att många skäl tala för, att en tjänsteman inom bankinspektionen icke bör kunna användas som revisor. Men majoriteten har dock den uppfattningen, att det kan inträffa vissa förhållanden, som göra det önskligt, att en tjänsteman inom bankinspektionen kan bliva vald till revisor, och att man därför icke borde så kategoriskt utestänga denna möjlighet för bankinspektionen. Och när man läser den motivering, som utskottet presterat

Ang. ändring i vissa delar av banklagen m. m. (Forts.)

i det avseendet och där man mycket kraftigt understrukit, att det är endast i undantagsfall något sådant över huvud skulle få förekomma, förefaller det, som om kammaren mycket väl skulle kunna godtaga bankoutskottets förslag i det avseendet.

Med dessa ord, herr talman, ber jag alltså att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **Andersson** i Igelboda: Herr talman! Det är endast en detalj i föreliggande förslag, som jag skulle vilja säga några ord om. Det gäller 53 och 169 §§ i lagförslaget eller med andra ord styrelsens sammansättning, därvidlag det egentligen endast är frågan om direktörernas ställning i de olika bankerna, som närmast intresserar mig. Enligt mitt förmenande borde det vara dessa direktörer, vilka sitta där på avlönade tjänster och dag för dag följa arbetet inom banken, som i första hand borde vara ansvariga för bankens förvaltning. Nu är det ju emellertid så, att styrelsen har detta ansvar. Enligt denna min allmänna synpunkt borde då direktörerna placeras som ledamöter i styrelsen.

Kungl. Maj:t har gått en annan väg och i lagen föreslagit vissa inskränkningar i fråga om befattningshavarnas rätt att tillhöra styrelsen. Kungl. Maj:t har sålunda föreslagit, att endast en på varje fullt tretal ledamöter av styrelsen får vara bankens befattningshavare. Utskottet har gått än längre på denna väg och i det förslag, som här föreligger från utskottet, föreslagit, att endast en på varje fullt femtal ledamöter i styrelsen får vara bankens tjänsteman. Då jag anser, att detta är en alldeles felaktig väg och att man i stället borde göra bankens direktörer i första hand till de ansvariga för bankens förvaltning och styrelseledamöterna närmast till rådgivare för dessa direktörer, har jag icke velat underlåta att här taga till orda.

Ifrågavarande paragrafer innehålla också bestämmelser om bankstyrelsernas storlek, d. v. s. antalet ledamöter i styrelserna. Även i detta hänseende finner jag, att Kungl. Maj:ts förslag är lämpligare än utskottets, ehuru jag anser, att detta är en mindre viktig angelägenhet. Jag vill emellertid, herr talman, för att markera denna min ställning också framställa ett yrkande, nämligen att riksdagen, med bifall i övrigt till vad utskottet hemställt, måtte beträffande §§ 53 och 169 bifalla Kungl. Maj:ts förslag i ämnet.

Herr **Paulsen:** Herr talman! Herr Nilsson i Hörby framställde en förfrågan, huruvida en kommunalnämndsordförande, som tillika vore ledamot i en bankstyrelse, kunde i egenskap av kommunalnämndsordförande, när kommunen behövde låna pengar, acceptera en växel i banken. Det finnes intet hinder för den saken, för så vitt han accepterar den i kommunens namn. Om jag tar kommunen Hörby som exempel och Hörby kommuns kommunalnämnd behöver låna pengar på växel och herr Nilsson accepterar: »För Hörby sockens kommunalnämnd Janne Nilsson» så är säkert all rättfärdighet uppfylld, och kommunen får sina pengar. Detsamma gäller om den, som är firmatecknare för en förening: han har att teckna firmanamnet. Detsamma är förhållandet, när han i föreningens namn söker checkräkning eller placering av varuväxlar o. s. v. Men jag vill framhålla, att alla dessa restriktioner, som gälla för bankstyrelserna, gälla endast den av bolagsstämman valda styrelsen och icke de småstyrelser, som finnas här och var ute i landet.

Vidare var herr Nilsson inne på den saken, att styrelseledamot icke får låna pengar i banken annat än mot pant: alltså om en styrelseledamot behöver lägga upp ett kreditiv i banken och kommer med säkra borgensmän, får han icke

Ang. ändring i vissa delar av banklagen m. m. (Forts.)

låna pengar, utan han skall sätta pant. Detta har man funnit på, därför att man vill hindra styrelseledamöterna att hjälpa varandra att skaffa säkerhet. Man har velat göra det svårare. Men den, som är styrelseledamot i en bank, får låna pengar i en annan bank, om han kommer med säker borgen, i synnerhet om han kan peka på, att i den egna banken lägger gällande banklag hinder i vägen.

Angående vad som framhölls av bankoutskottets vice ordförande om det lämpliga i att hava någon möjlighet för bankinspektionens tjänstemän att bliva revisorer, vill jag för min del säga, att jag och mina medreservanter finna det synnerligen olämpligt och anse, att den möjligheten bör stängas till att bankinspektionen kan utse sina ledamöter till revisorer.

Jag vidhåller det yrkande jag hade i mitt förra anförande.

Herr **Andersson** i Falkenberg: Herr talman! Jag har begärt ordet bara för att i korthet understryka, varför icke den inställning, som reservanterna intagit i fråga om revisorernas val, har vunnit någon starkare anslutning. Ursprungligen hörde jag till dem, som hade samma inställning som reservanterna i nu föreliggande förslag. Men med den formulering, som utskottet har givit motiveringen för rätten för bankinspektionen att utse revisorer, har jag — och jag tror flera inom utskottet — funnit, att denna motivering är så pass stark, att man icke behöver riskera, att denna rätt skall missbrukas. Därför hava vi för vår del funnit, att vi kunna ansluta oss till den inställning, som utskottsmajoriteten intagit. Jag hyser nämligen i princip den uppfattning, som reservanterna givit uttryck för, att det vore olämpligt, om revisorerna skulle utses till huvudsaklig del av bankinspektionens tjänstemän. Men det kan givetvis också finnas tillfällen, då bankinspektionen kan finna det vara både gagneligt och nyttigt, att den har rätt att sända någon av sina tjänstemän till ett revisorsuppdrag. Denna rätt synes man därför icke böra fråntaga den. Det är anledningen till, att vi å vår sida, med den motivering, som här nu föreligger för denna sak, icke hava ställt oss på reservanternas sida.

Beträffande den anmärkning eller erinran, som gjorts här från herr Anderssons i Igelboda sida, synes det mig, att hans inställning här går ut på att fullständigt centralisera ledningen och lägga ledningen och ansvaret hos de män, som närmast svara för bankens skötsel. Det kan väl dock icke vara lämpligt. Skulle man här gå in för att ställa bankdirektörerna som de ansvariga ledarna, då undandrar man mera kontroll och man kommer väl mera inför den risken, att ett självständigt handlande kan leda ut på farliga vägar och till farliga konsekvenser, än om man har en ansvarig styrelse, från vilken delägarna i banken hava möjligheter att taga ut ansvaret, alltså icke från en man utan från flera män. Det synes mig sålunda, att denna inställning icke leder till den starkare kontroll och det större ansvar, som man vill få fram från dem, som få förvalta våra banker. Jag tror sålunda, att ett godkännande av den uppfattning herr Andersson i Igelboda företräder och ett bifall till hans yrkande skulle leda icke till starkare kontroll utan till motsatsen. Man skulle koncentrera ansvaret i stället för att decentralisera ut det på flera händer. Jag för min del kan sålunda icke anse, att ett bifall till den framställningen skulle leda till ett främjande av önskemålet att få starkare kontroll, utan jag tror, att det skulle leda till motsatsen. Jag finner sålunda, att det förslaget icke är till gagn för intressenterna i våra penningföretag.

Jag hemställer alltså, herr förste vice talman, om bifall till utskottets förslag sådant det föreligger.

Häruti instämde herr *Johansson* i Sollefteå.

Ang. ändring i vissa delar av banklagen m. m. (Forts.)

Herr **Nilsson** i Hörby: Herr talman! Jag beklagar, att kammaren är så glest besatt som den är. Jag tror, att detta är ett viktigare spörsmål än vad vi i allmänhet satt oss in i. Jag har fått en förklaring av bankoutskottets ärade vice ordförande och även en annan ledamot, herr Paulsen i Arlöv. Men jag är icke tillfredsställd med förklaringen. Att hela lagförslaget innebär en skärpning, visste jag förut. En skärpning kan ju vara nödvändig. Men jag vänder mig fortfarande mot den sista delen av § 48. Och jag skall, herr talman, tillåta mig att göra ett yrkande. I tredje stycket står på fjärde raden »må kredit icke beviljas utan mot pant, som prövas i och för sig innebära fullgod säkerhet». Jag skall be att få föreslå, att ordet »pant» strykes och att i stället insättes ordet »säkerhet». Jag har nämligen det bestämda intrycket, att om där står »pant», blir det många krångligheter om, vad »pant» är för något. Och i varje fall blir bankens frihet kringskuren på ett sätt, som jag anser onödigt. Ty det kan hända, att en borgensförbindelse är fullgod säkerhet. Men den är icke en »pant» enligt min uppfattning. Det gör, att jag tillåter mig göra detta yrkande för att banken skall få frihet att om säkerheten är god lämna kredit utan att det skall presteras några panter, som kunna vara mycket svåra att åstadkomma.

Herr **Leffler:** Herr talman! Nu kommer herr Nilsson i Hörby med ett yrkande, som innebär, att bestämmelserna i denna paragraf 48 skola bliva föremål för en uppmjukning. Herr Paulsen har redan förut omnämnt, att man vill förebygga de möjligheter för styrelseledamöterna, som hittills varit för handen, att låna på namn i olika banker, vilket ju visat sig vara till skada för deras ekonomiska förhållanden. Jag tror, att man därför bör vara mycket försiktig och tänka sig för, innan man går med på sådana omformuleringar, som herr Nilsson föreslagit. Jag har därför den uppfattningen, att man icke skall göra någon ändring.

Varför jag begärt ordet är för att replikera herr Andersson i Igelboda, men jag har förekommits av herr Andersson i Falkenberg. Jag vill bara understryka, att direktörerna äro också ansvariga för sina gärningar, antingen de sitta med i styrelsen eller icke. Såvitt jag fattade herr Andersson i Igelboda rätt, var detta ett av skälen, varför han ansåg, att de nödvändigtvis måste sitta med i styrelsen. Men deras ansvar som styrelseledamöter är ett, och ansvaret som verkställande direktörer ett annat. Det ena är lika betydelsefullt som det andra. Jag tror därför, att man mycket väl kan åtnöjas med det förslag, som bankoutskottet kommit till, nämligen att det skall vara högst en bankens befattningshavare på varje påbörjat femtal styrelseledamöter. Jag ber därför, herr talman, att få vidhålla mitt yrkande.

Härmed var överläggningen slutad. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han med hänsyn till därunder gjorda yrkanden komme att till en början framställa propositioner rörande de paragrafer, beträffande vilka särskilda yrkanden framkommit.

I enlighet härmed gav herr förste vice talmannen först propositioner angående 48 § i förslaget till lag om ändring i vissa delar av lagen om bankrörelse, nämligen dels på godkännande av utskottets förslag till lydelse av ifrågavarande paragraf, dels ock på godkännande av berörda paragraf med den ändring i dess lydelse, som under överläggningen föreslagits av herr Nilsson i Hörby; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i den förra propositionen.

Vidare framställde herr förste vice talmannen vidkommande 53 och 169 §§ i samma lagförslag propositioner dels på godkännande av ifrågavarande para-

Ang. ändring i vissa delar av banklagen m. m. (Forts.)

grafer enligt utskottets förslag, dels ock på godkännande av Kungl. Maj:ts förslag till lydelse av berörda paragrafer; och beslöt kammaren godkänna paragraferna enligt utskottets förslag.

Därefter blevo på av herr förste vice talmannen därå framställd särskild proposition utskottets hemställanden, i vad desamma ej besvarats genom förutnämnda beslut, av kammaren bifallna.

Slutligen gav herr förste vice talmannen propositioner angående motiveringen, nämligen dels att kammaren måtte godkänna utskottets motivering oförändrad, dels ock att kammaren måtte godkänna berörda motivering med den ändring däri, som föreslagits i den vid utlåtandet fogade reservationen; och beslöt kammaren godkänna utskottets motivering oförändrad.

§ 5.

Föredrogos vart efter annat statsutskottets utlåtanden och memorial:

nr 70, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående läroverksadjunkten F. V. Arfwidssons tjänstårsberäkning jämte en i ämnet väckt motion;

nr 71, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående läroverksadjunkten A. B. E. Roséns tjänstårsberäkning jämte en i ämnet väckt motion; och

nr 72, i anledning av kamrarnas återremiss av punkten 4:o i statsutskottets memorial nr 51 med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln, punkten 179, gjorda framställning angående anslag till utjämning av kostnaderna för folkskoleväsendet.

Kammaren biföll vad utskottet i nämnda utlåtanden och memorial hemställt.

§ 6.

Ang. kristendomsundervisningen i rikets folkskolor.

Å föredragningslistan fanns härefter upptaget andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 5, i anledning av väckt motion angående kristendomsundervisningen i rikets folkskolor.

I en inom riksdagens andra kammare väckt, till dess första tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 404, hade herr *Hansson* i Rubbestad *m. fl.* föreslagit, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t vidtaga sådan ändring i undervisningsplanen för rikets folkskolor,

1) att tiden för kristendomsundervisningen i den egentliga folkskolans samtliga klasser måtte utsträckas till minst tre timmar i veckan; och

2) att föreskrift gåves, att i vederbörlig ordning godkänd lärobok skulle användas vid sammanfattningen av den kristna tros- och livsåskådningen.

Utskottet hemställde, att andra kammaren icke måtte bifalla ifrågavarande motion.

Häremot hade reservation avgivits av herr *Hansson* i Rubbestad, som ansett, att utskottet bort hemställa, att andra kammaren för sin del ville i anledning av förevarande motion besluta, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t vidtaga sådan ändring i undervisningsplanen för rikets folkskolor,

1) att tiden för kristendomsundervisningen i den egentliga folkskolans samtliga klasser måtte utsträckas till tre timmar i veckan, och

2) att föreskrift gåves att i vederbörlig ordning godkänd lärobok skulle användas vid sammanfattningen av den kristna tros- och livsåskådningen.

Ang. kristendomsundervisningen i rikets folkskolor. (Forts.)

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **Hansson** i Rubbestad: Herr förste vice talman! Som jag är både motionär och reservant i denna fråga, ber jag att få något redogöra för orsakerna till min från utskottets majoritet avvikande mening. Och först ber jag då få hänvisa till den ställning, som kristendomen intagit i vår folkundervisning under de senaste åren. Jag skall inte gå längre tillbaka i tiden än till 1919. Genom den undervisningsplan, som då utfärdades av Kungl. Maj:t, förvandlades kristendomsämnet som förut haft den mest centrala platsen bland undervisningsämnena till ett tämligen underordnat sådant. Dess timantal, som förut utgjort mellan 4—6 timmar i veckan, bestämdes då till i allmänhet endast två timmar i veckan.

Det är helt naturligt, att en sådan stor beskärning av tiden skulle medföra misstämning och sorg hos den landets befolkning, som i kristendomen ser ett oskattbart värde, som de främst av allt önska att deras barn skulle bibringas en god kunskap uti. Till följd därav uppstod också snart en synnerligen stark opinion emot denna minskning, och vid 1921 års riksdag tog denna opinion sig uttryck i två motioner, som undertecknats av ett stort antal ledamöter i denna kammare, däri krävdes att tiden för kristendomsundervisningen skulle utsträckas till tre timmar i veckan. Skolöverstyrelsen, som avgav yttrande över dessa motioner, yrkade avslag på desamma under motivering, att undervisningsplanen så nyligen genomförts, att man ännu icke hunnit bilda sig något omdöme om dess verkningar. Överstyrelsen ansåg det klokast att man först prövade sig fram några år, innan någon ändring vidtoges. Detta oaktat beslöt andra kammaren med 94 röster mot 83 att bifalla kravet om ökning av tiden till 3 timmar i veckan. Men första kammaren, till vilken frågan därefter hänsköts, ansåg i likhet med skolöverstyrelsen, att man först skulle pröva systemet några år, tills det bleve klart utrett, huru det komme att verka, och första kammaren beslöt därför att med fem rösters majoritet fasthålla vid 1919 års bestämmelse. Sedan dess har denna fråga icke varit föremål för denna kammares behandling.

Men detta förhållande får man icke tyda såsom ett tecken till att den starka folkstämningen för ökad kristendomsundervisning bedarrat. Detta tyckes utskottet mena, då det säger, att man genom införandet av 1919 års undervisningsplan kommit i ett skede av tydlig avspänning. Så är dock icke förhållandet. Gång på gång har denna opinion gjort sig gällande genom upprepade framställningar till myndigheterna. Sålunda framfördes till Kungl. Maj:t i oktober 1925 en framställning från kommunala folkskoleförbundets riksorganisation att tiden skulle ökas till 3 veckotimmar i samtliga klasser. I november 1925 anhöll kyrkomötet i skrivelse till Kungl. Maj:t att tiden skulle utökas till 3 timmar i veckan i den egentliga folkskolans samtliga klasser. I oktober 1926 ingav kyrkliga förbundet för evangelisk-luthersk tro en skrivelse med begäran, att tiden skulle ökas till 3 timmar i veckan. På våren 1927 inlämnades en petition med inte mindre än 342,521 namnunderskrifter, däri begärdes att tiden skulle ökas till 4 timmar i veckan. I juni 1927 gjordes en framställning från svenska kyrkans lekmannaförbund, att tiden skulle utökas till 3 timmar i veckan för klasserna 3—6, och i augusti 1929 gjorde kommunala folkskoleförbundet en framställning med samma krav. Och alltjämt ute i bygderna göra dessa önskemål sig gällande. Så inte kan man säga, att man kommit in i ett skede av tydlig avspänning, även om denna opinion icke tagit sig något påtagligt uttryck i denna kammare.

I första kammaren däremot framfördes 1926 kravet om ökad tid till 3 timmar i veckan. Skolöverstyrelsen, som då avgav yttrande över denna motion,

Ang. kristendomsundervisningen i rikets folkskolor. (Forts.)
avstyrkte även denna gång under motivering, att den enligt uppdrag av Kungl. Maj:t med anledning av de framkomna framställningarna i början av år 1926 föranstaltat om en grundlig utredning i detta spörsmål, som ännu inte hunnit slutföras, men man lovade att hos Kungl. Maj:t göra sådan begäran om ändring, som resultatet av den verkställda utredningen kunde påkalla. Första kammaren följde också detta skolöverstyrelsens förslag utan debatt eller votering. Man ville först avvakta utredningens resultat.

När därför nu denna motion, som här i dag behandlas, och som innebär ungefär detsamma som den som frambars i första kammaren 1926, också avstyrkes av skolöverstyrelsen, blir man i viss grad förvånad. Nu kan man ju inte längre skylla på att saken inte är utredd, så att man inte vet hurudana verkningarna blivit av den inskränkta undervisningstiden. I november månad 1929 avgav nämligen överstyrelsen till Kungl. Maj:t en sammanfattning av utredningens resultat. Och däri finner man att av dessa, som givits tillfälle att yttra sig, nämligen domkapitel, folkskolinspektörer, skolstyrelser och lärarsammanslutningar, hava samtliga domkapitel ansett, att nuvarande tiden är för kort och att den bör utsträckas till 3 timmar i veckan. Av 2,364 skolråd, som yttrat sig, är det endast 112 stycken, som ansett, att den nuvarande tiden är tillräcklig, och 2,051 skolråd ha uttalat sig för ökning av tiden till 3 timmar i veckan. Av lärarsammanslutningar i de olika skoldistrikten ha inkommit omkring 2,000 yttranden. Av dessa är det endast 475 distrikt, som förklarat den nuvarande tiden vara tillräcklig, under det att 1,135 distrikt ha begärt att tiden skall utsträckas till 3 timmar i den egentliga folkskolans samtliga klasser. Till samma ståndpunkt ansluter sig också svenska folkskolans vänners förvaltningsråd. Och av folkskolinspektörerna är det 26 stycken, d. v. s. ungefär jämnt hälften, som kräva ökad tid för kristendomsundervisningen.

Med detta utredningsmaterial som grundval hade man hoppats, att skolöverstyrelsen skulle ha tillstyrkt detta starka krav om ökad tid, och detta så mycket mer som detta betonats i yttrandet till första kammarens utskott, men som man finner av utskottets utlåtande sid. 1 lämnade Kungl. Maj:t på skolöverstyrelsens förslag de inkomna framställningarna i denna del utan avseende. Då man läser överstyrelsens yttrande över förevarande motion, är det inte utan att man blir litet överraskad, när skolöverstyrelsen säger: »att motionärerna inte kunnat peka på några nya omständigheter, som kunna påverka frågans bedömande». Jag undrar verkligen då, vad man skall peka på för omständigheter. Utredningen ligger ju tydlig och klar. En förkrossande majoritet av dessa, som yttrat sig, ha ansett, att tiden är för kort och begärt att den skall utsträckas till 3 timmar i veckan. Vad behövs då mera för bevis att en ändring behövs? Tre stycken av skolöverstyrelsens ledamöter, bland vilka befann sig skolöverstyrelsens chef, vilka visserligen inte yrkade på någon ökning av tiden, anföra i en reservation till det protokoll, som hölls i samband med utlåtandet till Kungl. Maj:t i anledning av den förut nämnda utredningen, följande: »Vad tiden för kristendomsundervisningen beträffar, synes oss den synnerligen starka opinion, som kommit till uttryck i domkapitlens, skolrådens och lärarkårens yttranden och som även understödjas av ett stort antal folkskolinspektörer i deras yttrande, värd beaktande. Denna avser huvudsakligen en utökning av tiden för kristendomsämnet i klass 3—4 med en timme från 2 till 3 timmar. Några allvarligare betänkligheter emot ett tillgodoseende av detta önskemål på de orter, där varmt intresse för ämnet föreligger, finnes, synes oss, vad angår skolor med heltidsläsning, i och för sig icke kunna resas.» När man läser detta, så undrar man verkligen, varför man inte skall kunna våga att taga steget fullt ut och i en förordning föreskriva, att tiden

Ang. kristendomsundervisningen i rikets folkskolor. (Forts.)

skall utökas till 3 timmar i veckan, då man vet, att det är ett ganska allmänt krav och inga allvarligare betänkligheter kunna resas mot dess förverkligande. Och jag förmodar, att denna kammares ledamöter konsekvent vidhålla det beslut som fattades 1921, och detta så mycket mera nu, som det föreligger en tydlig och klar utredning om, att den nuvarande tiden är för kort och att tre timmar äro erforderliga.

Jag skall sedan övergå att yttra något om den andra frågan, som är berörd i motionen, nämligen kravet på obligatorisk lärobok. Som kammarens ledamöter känna till, föreskrevs det i anvisningarna i 1919 års undervisningsplan för ämnet kristendomskunskap, att detta skulle så anordnas, att det icke påfordrade användande av någon lärobok. Genom ändrad lydelse av dessa anvisningar i december 1929 har emellertid denna bestämmelse strukits. Den utredning, som skolöverstyrelsen föranstaltade 1926, och som jag i det föregående berört, hade också till uppgift att taga reda på behovet av lärobok. Och denna utredning visar att samtliga domkapitel anse, att lärobok är nödvändig, och majoriteten av folkskolinspektörerna hava samma uppfattning. Av skolrådens yttranden innehålla mer än hälften och av lärarkårens betydligt mer än tredjedelen direkta uttalanden för behovet av lärobok. Sålunda yttrar domkapitlet i Lund följande: »Att inga läroböcker skola finnas, måste för den oväldige betraktaren te sig som en pedagogisk abnormitet, så egenartad, att man måste fråga sig, vad orsaken kan vara, som betingar denna abnormitet. De vaga och diffusa resultat, som skolans kristendomsundervisning många gånger givit, sammanhänga utan tvivel med, att skolan vid den sammanfattande undervisningen i den kristna tros- och livsåskådningen icke haft någon lärobok såsom ledning.» Karlstads domkapitel skriver: »Den nu gällande ordningen för kristendomsundervisningen i folkskolan är *ohållbar från pedagogisk synpunkt.* Det är alldeles oberättigat att i det svåraste av skolans undervisningsämnen lämna både lärare och barn utan lärobok.» Härnösands domkapitel skriver: »Ett nödvändigt villkor för att denna kristendomsundervisning skall leda till någorlunda fasta och säkra resultat är emellertid att en *obligatorisk lärobok införes.*» En folkskolinspektör vid namn Brandt hemställer, »*att det uttryckligen fastslås*, att en kort, kring det centrala i kristendomen samlad, på ett enkelt och värdigt sätt avfattad lärobok i den kristna tros- och sedeläran bör komma till användning». En annan folkskolinspektör vid namn Paradis skriver: »Till följd av erfarenheterna i detta hänseende har jag blivit övertygad därom att undervisning i denna del av ämnet *behöver* stödet av en för barnen lämpad lärobok.» En annan folkskolinspektör, Nordlander, skriver: »*Mig synes oundgängligen nödvändigt, att* för en sammanfattning av den kristna tros- och livsåskådningen, som undervisningsplanen föreskriver, *en lärobok för barnen påbjudes.*»

Av det anförda finner man, att det finnes en hel mängd sakkunniga, som anse att *obligatorisk lärobok är nödvändig*, och även inom skolöverstyrelsen hade denna uppfattning sin företrädare, då skolöverstyrelsen den 16 november 1929 överlämnade denna fråga till Kungl. Maj:ts avgörande. Undervisningsrådet Johansson krävde nämligen då i en vid protokollet fogad reservation, att Kungl. Maj:t måtte vid ändring av anvisningarna för ämnet kristendomskunskap tydligt angiva, att i vederbörlig ordning godkänd lärobok i sammanfattningen av den kristna tros- och livsåskådningen skulle vara *obligatorisk.*

Jag vet, att man nu kan göra den invändningen, att man redan nu har rätt att använda lärobok och att samma förhållande gäller för kristendomsämnet som för alla andra ämnen. Härtill vill jag dock svara, att det är en väsentlig skillnad på dessa båda saker. I alla andra ämnen är det ett vedertaget bruk att ha lärobok, och därför har man också läroböcker överallt i dessa ämnen. Men

Ang. kristendomsundervisningen i rikets folkskolor. (Forts.)

så är det inte med kristendomsämnet. I de allra flesta skoldistrikt saknar man antagen lärobok i den kristna tros- och livsåskådningen, åtminstone är så fallet i de bygder jag känner till. Och inte tror jag heller, att man i någon snar framtid kommer att antaga någon i många distrikt, såvida det inte blir ett åläggande härtill. Därför tror jag, att kammaren kommer att handla välbetänkt, om den nu bifaller motionen i detta stycke.

Läser man överstyrelsens yttrande, så finner man, att även denna anser lärobok nyttig. Det heter nämligen: »Liksom motionärerna hyser överstyrelsen den uppfattningen, att det skulle vara till gagn för undervisningen och resultatet av denna, om den i undervisningsplanen anbefallda sammanfattningen av den kristna tros- och livsåskådningen kunde givas stödet av en god lärobok i ämnet. På denna väg kan man också, alldeles som när det gäller läroböcker i andra ämnen, med lärarpersonalens bistånd pröva sig fram för att slutligen kunna stanna för någon av de bästa läroböcker, som stå till buds. Givet är också, att en allmännare användning av lärobok i ämnet kristendomskunskap i folkskolan skulle stimulera författare och förläggare, så att allt bättre arbeten på detta område framkomme. På denna väg skulle denna viktiga läroboksfråga så småningom lösas.»

Överstyrelsen är dock tveksam, huruvida tiden ännu kan vara inne att genom tvångsåläggande för distrikten göra lärobok i ämnet obligatorisk. För min del är jag dock av den bestämda uppfattningen, att det inte är ett ögonblick för tidigt, om man vill att kristendomsundervisningen skall bliva till den nytta för ungdomen, som man avser med densamma. Det nuvarande systemet är ohållbart. Nu växlar denna undervisnings innehåll med bygd och lärare, och detta kan icke vara lyckligt.

Innan jag slutar, vill jag göra en liten erinran mot utskottets motivering. Utskottet säger sig vilja med sitt avstyrkande förhindra uppblossandet av stridigheter angående kristendomens ställning i vår folkundervisning. Detta är ju en synnerligen välvillig motivering, och jag borde naturligtvis egentligen ha känt mig mycket tacksam för denna fridsamhet. Själv har jag också den uppfattningen, att det är något mycket eftersträvansvärt och berömvärt, om man kan leva i frid med alla människor, så långt sig göra låter. Men det finns dock vissa saker, som kunna vara för en så betydelsefulla, att man inte kan uppge dem utan strid, även om man önskade det aldrig så gärna. Och till dessa saker räknar jag just den fråga det här gäller. Enligt min uppfattning är vidtagande av åtgärder för ungdomens fostran till kristna karaktärer en av de högsta uppgifter ett folk har att fylla. Och då jag innerst inne är övertygad om, och i denna min övertygelse styrkt genom den utredning, som är verkställd, att det nuvarande förhållandet behöver att bättras i detta avseende, kan jag inte avstå från detta krav, även om det skulle väcka förargelse hos en del, och jag är förvissad om att det skulle bli glädje i många svenska hem, om det visade sig, att det finnes många i denna kammare, som hade samma uppfattning som jag i denna sak.

Med dessa ord, herr förste vice talman, ber jag att få yrka bifall till reservationen.

I detta anförande instämde herrar *Johansson* i Tväråselet, *Nyblom*, *Werner* i Höjen, *Gustafsson* i Lekåsa och *Niklasson*.

Herr **Mosesson:** Den som i dag för utskottets talan i förevarande ärende borde väl åtminstone av dem, som äro närvarande i kammaren, icke behöva bliva misstänkt för att icke vilja främja kristendomsundervisningen. Tvärtom har jag offentligt gjort uttalanden, som gått i samma riktning som motionärernas i fråga om undervisningstiden för kristendomsämnet i folkskolan.

Ang. kristendomsundervisningen i rikets folkskolor. (Forts.)

Och dock: förhållandena äro sådana, att jag måste vädja till dem, som i likhet med de aktade motionärerna, reservanten och mig vilja kristendomsämnets bevarande på våra skolschemata, att de ville beakta, huru det faktiska läget är.

I andra kammaren är det i år allenast den nu förevarande motionen, som har väckts i denna fråga. Det utskott jag tillhör har tidigare haft att behandla motioner, som gått ut på ett slopande av kristendomsämnet i folkskolan. I första kammaren ha i år väckts två motioner, som gå i annan riktning än den, som motionärerna här i kammaren önska, att utvecklingen skall taga. Vad blir följden, om vi här gå in för ett rubbande av det jämviktsläge, som vi fått? Jag undrar, om herr Hansson i Rubbestad eller någon annan verkligen tror, att det sista och avgörande ordet i denna fråga skulle bli sagt, om de vid en riksdag kunde få majoritet för sin mening. Jag skulle förmoda, att de icke tro det. Och det är just därför att vi önska kristendomsämnets bevarande — jag talar här om dem, som hava samma principiella uppfattning som jag i denna fråga men som här stå bakom utskottets utlåtande — det är just för den skull som vi be både den ena och den andra gruppen att bringa något offer av särmeningar för det allmänna bästa, för detta ämnes bevarande på vårt skolschema.

Herr Hansson i Rubbestad kan icke bestrida vad som här är sagt, nämligen att det har blivit en avspänning i fråga om religionsundervisningen. Och det är med hänsyn till önskan att slippa strid på denna punkt, så ömtålig och känslig som den är, vid sidan av alla andra strider, som utskottsmajoriteten hemställt om avslag på motionen. Vi hysa eljest erkännande och respekt för det intresse, som ligger bakom densamma, oaktat vi hemställa om att den icke måtte föranleda till någon åtgärd.

Jag hemställer, herr talman, om bifall till utskottets förslag.

Herr **Olsson** i Staxäng: Herr talman! På grund av ledighet från riksdagsgöromålen hade jag tyvärr icke tillfälle vara närvarande i utskottet, då denna motion behandlades där. Om så hade varit fallet, hade även jag kommit att reservera mig mot utskottets beslut. Då den ärade reservanten här har anfört en hel del sakuppgifter, som fullständigt verifiera min uppfatning i denna sak, skall jag icke upptaga tiden med att ytterligare utveckla dessa skäl, utan jag skall endast stanna vid några reflexioner med anledning av utskottets utlåtande.

Motionärernas yrkande innebär ju för det första, att tiden för kristendomsundervisningen i den egentliga folkskolans samtliga klasser måtte utsträckas till minst 3 timmar i veckan. Motionärerna stå icke ensamma om detta krav. Den ärade reservanten har ju framhållit detta och åberopat, att samma krav framkommit från ett flertal håll, såväl från domkapitel och folkskolinspektörer som från lärarsammanslutningar. Jag håller före, att dessa krav väl borde innebära ett betydligt kraftigare stöd för den ganska blygsamma ökning av undervisningstiden i detta ämne, som vi i vår motion begära, än vad ecklesiastikministern år 1919 hade att anföra såsom motiv för den sänkning av ifrågavarande undervisningstid, som han då företog. Det har framhållits, att en utökning av tiden för kristendomsundervisningen i folkskolan givetvis måste medföra en minskning av undervisningstiden för de andra läroämnena. Ja, det är ju helt naturligt. Men jag håller före, att detta kan ske utan någon större olägenhet för de övriga läroämnena. Jag vill endast peka på en sådan anordning som att en utökning av tiden för kristendomsundervisningen kan användas till innanläsning av nya testamentet. Detta skulle innebära, att man toge den behövliga tiden från läsövningar i modersmålet. Man

Ang. kristendomsundervisningen i rikets folkskolor. (Forts.)

skulle alltså med detta vinna en ökad kristendomsundervisning, samtidigt som läsövningar i modersmålet ej behövde bli eftersatta. Skall det för övrigt behöva uppstå någon tvekan av den anledningen, att en ökad kristendomsundervisning skulle medföra en minskning av undervisningstiden för de andra läroämnena? Anför man detta som ett argument, så har man icke blicken öppen för kristendomsundervisningens stora betydelse för barnen i folkskolan. Folkundervisningskommittén yttrade år 1914, att kristendomsundervisningen är folkskolans främsta undervisningsämne. Detta uttalande anser jag vara tillräckligt belysande, och det motsäger en hel del yttranden, från vilket håll de än må komma.

Beträffande läroboksfrågan är det ju alldeles riktigt, vad som i skolöverstyrelsens utlåtande anförts, vilket också med begärlighet citeras av utskottet, nämligen att det för närvarande finns sjutton läroböcker för folkskolan, som äro medgivna för sammanfattningen av den kristna tros- och livsåskådningen. Men enligt vad jag har mig bekant är det många skoldistrikt, som ännu icke ha begagnat sig av denna möjlighet att få använda lärobok i detta ämne. Och min personliga uppfattning är, att undervisningen i detta ämne svårligen kan bedrivas endast efter historiska linjer. Denna undervisning måtte väl kunna hänföras till religionen sådan den framställes i de föreskrifter, som ligga till grund för kyrkans lära. Och vi skola besinna vad ändamålet är med denna undervisning, så att vi icke efter skoltidens slut kasta ut barnen såsom sökare.

Jag tillåter mig också, herr talman, citera en passus i utskottets utlåtande. Den lyder på följande sätt: »Genom införandet av den förut här omförmälda undervisningsplanen 1919 med däri år 1921 vidtagna modifikationer synes dock denna fråga hava kommit i ett skede av tydlig avspänning, såväl inom riksdagen som bland skilda meningsriktningar i landet. Ett vidtagande nu av mera avsevärda förändringar i dessa föreskrifter komme enligt utskottets mening sannolikt att utlösa krav från andra motionen helt motsatta riktningar och därmed föranleda ett återuppblossande av de strider, varom nyss nämnts.» Samma tankegång har också framförts i vår ärade utskottsordförandes yttrande nyss. Jag tycker för min del: behöver verkligen utskottet använda en sådan argumentering emot den ganska blygsamma begäran, som är till finnandes i vår motion? När jag ser, vad motståndarna till kristendomsundervisningen lyckats genomföra, kan jag icke undgå att använda uttrycket, att det är lätt att vara nådig, när man har segrat över sin motståndare. Man har icke rätt att på detta sätt tala om en avspänning, när det verkligen har lyckats att bringa ned tiden för kristendomsundervisningen i folkskolan till ett minimum. Och den varsamma hand, som utskottet på ett annat ställe i sitt utlåtande talar om, synes mig icke hava varit till finnandes, när 1919 års beslut i denna sak kom till stånd.

Herr talman! För icke länge sedan voro vi i denna kammare ganska eniga om det tråkiga förhållande, som existerade i form av förefintligheten av gudlöshetspropaganda. Det nämndes då såsom medel däremot kristendomsförkunnelse och ett upplyst skolväsende. Jag tillåter mig att i dessa medel som den viktigaste beståndsdelen inrymma en ökad kristendomsundervisning i rikets folkskolor. Jag hoppas därför, att andra kammaren, liksom den 1921 gick in för en ökning av undervisningstiden i kristendom i folkskolan, även i dag icke skall stå främmande för denna ganska blygsamma begäran om en ökning av undervisningstiden i kristendom i våra folkskolor till 3 timmar i veckan.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den reservation, som är avgiven av herr Hansson i Rubbestad.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Ang. kristendomsundervisningen i rikets folkskolor. (Forts.)

Herr **Lundell:** Då jag deltagit i detta ärendes behandling i utskottet men icke reserverat mig, vill jag begagna tillfället att här ge till känna, att jag i allt väsentligt delar reservantens ståndpunkt i den mån den är uttryckt i punkt 2 av reservationens yrkande, d. v. s. att föreskrift bör givas, att i vederbörlig ordning godkänd lärobok skall användas vid sammanfattningen av den kristna tros- och livsåskådningen. Jag anser det nämligen lämpligast, att vederbörande lärare i detta ämne, som har så stor betydelse för individens karaktärsdaning och för samhället, har någonting bestämt att hålla sig till, så att icke lärare, som eventuellt stå på den primitiva materialismens grund, försöka driva ateistisk propaganda, och så att å andra sidan icke sekteristiskt inställda lärare bedriva en fantastisk och osund undervisnnig i mosatt riktning.

Vid utskottsbehandlingen av detta ärende har jag emellertid icke kunnat få någon klarhet om, i vad mån kristendomsundervisningen i vårt land bedrives utan lärobok, d. v. s. i vilken utsträckning det förekommer, att lärobok icke användes. Jag har därför icke velat till utskottsutlåtandet foga någon reservation på denna punkt. Om ett dylikt reservationsvis framställt yrkande skulle bifallas, vore det nämligen ingenting vunnet därmed, därest det skulle visa sig vara så, att läroböcker redan förut i allmänhet användes vid denna undervisning. Med uttrycket »använda lärobok» menar jag då detsamma, som jag vet, att reservanten menar, d. v. s. icke någon viss lärobok utan någon ibland ett flertal godkända läroböcker.

Jag ber emellertid nu med stöd av det sagda att, kanske i viss mån såsom en kompromiss, få yrka bifall till punkten 2 i den vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

Herr **Johanson** i Huskvarna: Herr talman! Jag är gammal motionär i denna fråga. År 1921 väcktes nämligen en liknande motion, och jag var då en av dem, som frambar denna. Vi hade vid det tillfället en mycket långvarig och allvarlig debatt i frågan i denna kammare. Jag vill erinra dem, som voro här då, om att vi debatterade frågan i nära två dagar. Och slutet av den överläggningen blev, att andra kammaren godkände det förslag, som framställts. Det var samma förslag rörande tiden för kristendomsundervisningen i folkskolan, som det motionärerna nu framfört, nämligen att den skulle vara 3 veckotimmar. Första kammaren avslog däremot detta yrkande med några få rösters majoritet. De som äro intresserade för saken känna till den vidare utvecklingen. De krav, som vi den gången framställde, hava i stor utsträckning blivit uppfyllda. Enligt de bestämmelser, som vi nu hava, är det nämligen så, att om det bland skolstyrelserna i landet finns en allvarlig vilja att använda 3 veckotimmar för kristendomsämnet i skolan, så är detta även i stor utsträckning möjligt.

Nu har jag begärt ordet för att säga, att jag fortfarande hyser precis samma intresse för frågan som år 1921, då jag var motionär. Jag anser alltjämt, att detta ämne är det största och viktigaste och betydelsefullaste, då det gäller vår undervisning. Men så, som frågan nu ligger till, och med den utveckling, som vi haft på detta område under de senaste åren, har jag den uppfattningen, att vi mest gagna vad vi från vår synpunkt älska och värdera med att nu tills vidare avstå från att framställa yrkanden, då det är olika meningar i frågan. Såsom det sades av utskottets ordförande, har en viss avspänning skett, och jag är glad åt, att krav om minskning i denna undervisningstid icke framställts från dem, som ha annan mening i denna kammare. Jag tror, som sagt, att saken mest gagnas, om vi nu på bästa sätt praktisera de bestämmelser vi ha. När jag säger detta, vill jag också tillägga,

Ang. kristendomsundervisningen i rikets folkskolor. (Forts.)

att jag tror, att kristendomsämnet i sig självt innebär så mycket av värde, att det av den anledningen kommer att bevaras som undervisningsämne i våra skolor. Det skall visa sig för såväl nutidens folk som framtidens folk, att det är det största och viktigaste och betydelsefullaste undervisningsämnet.

Jag vill för min del uttala mitt erkännande till dem, som stå på en annan ståndpunkt än jag i denna fråga, för att de under de senare åren i andra kammaren avstått från nya yrkanden. Under sådana förhållanden avstår även jag från att nu yrka något. Jag har endast velat begagna tillfället att uttala detta, att jag tror det vara bäst, att vi försöka få frid med varandra, och att vi försöka på bästa sätt i praktiken tillämpa de bestämmelser på detta område, som vi nu hava.

Vidare yttrades ej. Herr talmannen gav först propositioner angående utskottets hemställan i vad den avsåge mom. 1) i motionärernas förslag, nämligen dels på bifall till berörda hemställan, dels ock på bifall till mom. 1) i den vid utlåtandet fogade reservationen; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i den förra propositionen.

Vidare framställde herr talmannen beträffande utskottets hemställan rörande mom. 2) i motionärernas förslag propositioner på dels bifall till berörda hemställan, dels ock bifall till mom. 2) i reservationen; och blev utskottets hemställan jämväl i denna del av kammaren bifallen.

§ 7.

Ang. lag om ägofred m. m.

Slutligen upptogs till behandling sammansatta andra lag- och jordbruksutskottets utlåtande, nr 1, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ägofred, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 10 februari 1933 dagtecknad proposition, nr 107, vilken hänvisats till andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda, i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga förslag till

1) lag om ägofred;

2) lag om säkerhet för utbekommande av viss ersättning enligt lagen om ägofred; samt

3) lag om ändrad lydelse av 5 § andra stycket lagen den 14 juni 1907 (nr 36 s. 25) om servitut.

Med anledning av sagda proposition hade inom riksdagen väckts följande motioner, som jämväl hänvisats till andra lagutskottet, nämligen

inom första kammaren:

nr 253 av herr *Tjällgren m. fl.* och nr 254 av herrar *Frändén* och *Sandström;* samt

inom andra kammaren:

nr 419 av herr *Andersson* i Rasjön *m. fl.*, nr 429 av herr *Lindmark m. fl.*, nr 430 av herr *Larsson m. fl.* och nr 431 av herr *Hansson* i Rubbestad.

Enligt överenskommelse mellan andra lagutskottet och jordbruksutskottet hade omförmälda proposition och motioner hänskjutits till behandling i sammansatt andra lag- och jordbruksutskott.

Ang. lag om ägofred m. m. (Forts.)

Utskottet hemställde,

A) att riksdagen, med förklarande att förevarande proposition ej kunnat av riksdagen i oförändrat skick antagas, måtte för sin del antaga i punkten intagna förslag till

1) lag om ägofred;

2) lag om säkerhet för utbekommande av viss ersättning enligt lagen om ägofred; och

3) lag om ändrad lydelse av 5 § andra stycket lagen den 14 juni 1907 (nr 36 s. 25) om servitut; samt

B) att de i anledning av propositionen väckta motionerna, i den mån de ej kunde anses besvarade genom utskottets hemställan under A), icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Beträffande de allmänna grunderna i förslaget till lag om ägofred hade reservation avgivits av herrar *Magnusson* i Skövde, *Johanson* i Hallagården, *Tjällgren* och *Carlström*, vilka hemstält,

A) att riksdagen, med förklarande att Kungl. Maj:ts förslag till lag om ägofred icke kunnat i oförändrat skick antagas av riksdagen, måtte för sin del antaga i reservationen intaget förslag till lag om ägofred;

B) att Kungl. Maj:ts förslag till lag om säkerhet för utbekommande av viss ersättning enligt lagen om ägofred och till lag om ändrad lydelse av 5 § andra stycket lagen den 14 juni 1907 (nr 36 s. 25) om servitut måtte av riksdagen avslås; samt

C) att de i anledning av propositionen väckta motionerna, i den mån de ej kunde anses besvarade genom reservanternas hemställan under A), icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Därjämte hade beträffande särskilda bestämmelser i förslaget till lag om ägofred reservationer avgivits

av herr *Hage;* samt

av herrar *Tamm, Gottfrid Karlsson, Gabrielsson* och *David Hj. Pettersson.*

Sedan herr talmannen anmält ärendet till handläggning, begärdes ordet av

Herr **Johansson** i Uppmälby, som yttrade: Herr talman! I avseende å föredragningen av sammansatta andra lag- och jordbruksutskottets utlåtande nr 1 hemställes:

att utskottets hemställan må föredragas punktvis;

att punkt A företages till avgörande på det sättet, att först föredrages däri innefattade lagförslag vart för sig samt därefter utskottets hemställan;

att förslaget till lag om ägofred föredrages paragrafvis med ingress och rubrik sist;

att vid det lagrum, om vilket först uppkommer överläggning, denna må omfatta utlåtandet i dess helhet;

att lagtext ej må behöva uppläsas i vidare mån än sådant av någon kammarens ledamot begäres; samt

att utskottet lämnas bemyndigande att i avseende å nummerbeteckning av paragrafer i lagen om ägofred vidtaga sådana ändringar, som påkallas av kammarens beslut.

Denna hemställan bifölls.

Ang. lag om ägofred m. m. (Forts.)

Punkten A).

Förslaget till lag om ägofred.

1 § jämte rubriken till 1 kap.

Godkändes.

För 2 § hade utskottet föreslagit följande lydelse:

2 §.

Nyttjas fastighets ägor till bete för hemdjur och finnas djuren tjänligast genom stängsel kunna hållas från angränsande ägor å annan fastighet, skall på yrkande från endera sidan stängsel hållas mellan ägorna.

Mellan ägor skilda av väg, varå grind eller led ej må hållas, äger stängselskyldighet ej rum.

Om undantag från bestämmelserna i denna paragraf, då förordnande om betesreglering meddelats i fråga om visst län eller viss del av län, stadgas i 3 kap.

Enligt huvudreservanternas förslag skulle paragrafen erhålla enahanda avfattning med den ändring, att tredje stycket utginge.

Efter föredragning av paragrafen anförde:

Herr **Magnusson** i Skövde: Herr talman! Beträffande här föreliggande lagförslag har inom utskottet icke rått någon nämnvärd meningsskiljaktighet i fråga om 1 och 2 kap., vilka äro avsedda att ersätta nu gällande föråldrade bestämmelser om ägofred. Där har såväl utskottets majoritet som de olika reservanterna stått på samma ståndpunkt, och det har sålunda i dessa delar icke från något håll varit annat än erkännande för det förslag, som föreligger till riksdagens avgörande. Meningsskiljaktigheterna ha kommit till synes vid den nyhet, som finnes framförd i 3 kap. av lagen men som beröres av den nu föredragna 2 §, som ju innefattar i sitt sista stycke en hänvisning till bestämmelserna i 3 kap. Den kommitté, som har utarbetat de delar av det här föreliggande förslaget, som innehåller bestämmelser om den egentliga ägofredslagen, hade icke upptagit något om de senare, här föreliggande bestämmelserna om betesreglering och därtill hörande. Det kan ju vara lämpligt att här omnämna detta, då det kanske icke är känt för alla kammarens ledamöter, att en föregående justitieminister har tillagt kapitlet om betesreglering och att den nu fungerande justitieministern har tillagt 19 § i samma kap., som direkt utformar expropriationsförfarandet. Det är på denna fråga om betesregleringen, som meningsskiljaktigheterna inom utskottet ha kommit till synes och där man verkligen har välgrundad anledning att ifrågasätta, om de föreslagna bestämmelserna äro nödvändiga och nyttiga.

Vi ha alla inom utskottet erkänt behovet av betesrätt på viss mark. Vi ha icke från något håll vänt oss mot den allmänna betesrätten, sådan den utövas, utan vi erkänna, att det i stora delar av vårt land för den jordbrukande befolkningen är nödvändigt att i viss utsträckning kunna utnyttja skogsbetet. Jag skall icke upptaga tiden med att ingå på utredningarna om detta skogsbete har det värde för många jordbrukare, som man i allmänhet tillmäter detsamma. Det kan vara tillräckligt att konstatera, att det i många magra bygder i vårt land är en livsbetingelse för de mindre jordbruken att kunna utnyttja skogsbetet och naturbetet därför att deras ägor äro så små, att om man vore hänvisad till vad dessa avkasta även för djurens sommarföda

Ang. lag om ägofred m. m. (Forts.)

skulle jordbruket bli alltför svagt och icke giva den avkastning, att det vore möjligt att driva detsamma.

Emellertid möta här två till uppfattningen olika intressen, ehuru jag inte tror, att intresseskillnaden är så stor, som man på åtskilliga håll anser den vara. Det är nämligen å ena sidan rätten till och behovet av att utnyttja skogsbetet och å andra sidan skogsvårdssynpunkterna, vilka senare tydligen ha varit bestämmande vid utformandet av bestämmelserna om betesreglering. Det har länge på skogsmannahåll varit en rent axiomatisk uppfattning, att skogsbetet vore till mycket stora skada för den allmänna skogshushållningen och därför borde inskränkas så mycket som möjligt eller helt avlysas. Då man av flera skäl icke kunde komma fram den vägen, har man funnit på den nu föreslagna genom införande av betesregleringsinstitutet, varigenom man väsentligen avser nå det syftet att hindra det allmänna betet på skogsmarkerna och därigenom bättre tillgodose skogsvårdsintressena. Det skulle föra mig för långt, även om jag vore kompetent, som jag icke anser mig vara, att utreda, om dessa från skogsmannahåll framförda synpunkter äro berättigade. Jag kan nöja mig med att konstatera, att om man från jordbrukarehåll överdriver värdet av skogsbetet, som dock är oundgängligen nödvändigt för uppehållande av jordbruksdriften på de små jordbruken, har man säkerligen å andra sidan överdrivit skadligheten av skogsbetet med hänsyn till en rationell skogsvård. Jag tror, att man på det hållet har anledning att något pruta på sin uppfattning, och jag vill säga, att många erfarna skogsmän vid kontakten med den föreliggande verkligheten ha funnit anledning att väsentligt omjustera sin uppfattning och ingalunda vidhålla en så sträng uppfattning om skogsbetets skadlighet för skogsvården.

När man emellertid erkänner — och det har man icke vänt sig emot från något håll — att utnyttjandet av skogsbetet är en livsbetingelse för de mindre jordbruken i landet, men å andra sidan vill väsentligt inskränka detta, har man nu gått in för den s. k. betesregleringen, som finnes utformad i lagens 3 kap. När denna fråga kom upp inom utskottet, voro meningarna om denna bestämelse mycket delade. Den rönte motstånd och möttes med skepsis från olika håll. Från deras sida, vilka voro synnerligen angelägna om att rädda såväl regeringens förslag som förslaget om betesreglering, kom man fram med förslaget att göra tillämpningen av bestämmelsen fakultativ, d. v. s. det skall bli beroende av framställning från vederbörande hushållningssällskap och landsting, om den överhuvud taget skall tillämpas i vederbörande län. Visserligen har därigenom den omedelbara tillämpningen av betesregleringen skjutits undan och gjorts beroende av vissa lokala faktorer, men det berör icke den rent principiella inställning, man kan ha till betesregleringens ingripande i enskildas förfogande och äganderätt till sin jord, och det kan ifrågasättas på goda grunder, om man icke därjämte skapar ett institut, som kan föranleda ganska stora och besvärliga strider, förutom att vid tillämpning av betesreglering i ett visst län men icke i grannlänet det kan uppstå hägnadsskyldigheter och hägnadssvårigheter, som kunna bli av mycket omfattande slag.

Nu har inom utskottet anhängarna av betesregleringen varit så till vida delade, att åtskilliga av utskottets ledamöter ha accepterat betesregleringen i den utformning den fått av Kungl. Maj:t med det undantag jag nyss nämnde om detta expropriationsförfarande i 19 §, under det att andra varit hågade att taga betesregleringen men med uteslutande av 19 §. Betesregleringen kommer emellertid enligt min mening, hur den än kommer att bli genomförd, vare sig enligt utskottets förslag eller enligt herr Tamms m. fl. reservation, att medföra en viss inskränkning i den nuvarande möjligheten till fritt bete. Man

Ang. lag om ägofred m. m. (Forts.)

kan inte bortse från att i vissa fall kanske med rätt, i vissa andra fall kanske med en viss orätt den betesutövning, som nu sker med s. k. sedvanerätt, kommer att försvinna, förutom att betesregleringen i mycket talrika fall medför, att nu utnyttjade betesmöjligheter komma att väsentligt inskränkas. Jag syftar därvid på det förhållandet, att en betesreglering, om den genomföres utan att det förefinnes tillräckliga betesmöjligheter för utnyttjande i full utsträckning för i det allmänna betet deltagande, kommer att medföra ett uteslutande av en del av dem, som nu beta, därför att det inte räcker till, medan man nu utnyttjar betesrätten så, att djuren få gå på bete, så länge det räcker, och sedan tar hand om dem på annat sätt. Man har i alla fall den gemensamma delningen av betet. Emellertid innebär betesregleringen detta, att betningen icke inskränkes blott till den fastighet, som själv äger marken, utan där man har gemensamt bete, kan detta föranleda en förmån för en viss fastighetsägare på en annan fastighets marker under det förhållandet, att den förstnämnda fastigheten icke kan beredas bete på egna marker. Man skall bra litet känna den svenska landsbygdsbefolkningens mentalitet, om man icke förstår, att den säkerligen kommer ganska starkt och berättigat att reagera mot ett dylikt tvångsförfarande, då man genomför en anordning, varigenom det kan mot vederbörandes bestridande läggas betesrätt på en persons ägor för utomstående jordägare.

Men det inträder även det rätt egendomliga förhållandet, att viss servitutsrätt till bete kommer att förändra karaktär och väsentligen försvinna. Det förekommer i rätt stor utsträckning i olika delar av vårt land, att viss fastighet är belastad med betesservitut till förmån för annan fastighet men att detta servitut utövas på ett gemensamt bete. Om nu betesreglering begäres, och i vissa fall kan den servitutsbesvärade fastigheten ha en given anledning att begära en sådan, och bete icke kan beredas på den mark, som belastas av servitutet, då överföres betesrättigheten till andra fastigheter som ha del i det gemensamma området. Men då blir den, vilken har servitut att utnyttja bete, skyldig att betala för ett servitut, som han ägde utöva utan avgift och som han har utövat utan sådan, så länge han utövat betesrätten på det gemensamma betet. Vidare skola bestämmelserna om betesreglering medföra, att marker, som avdelas till gemensamt bete, underhållas och skyddas med en viss omsorg. Skog skall hållas borta, man skall kultivera betet och inhägna detsamma, och jag är icke övertygad om att vederbörande, som haft förmånen att utnyttja det fria betet, bli så glada över sådana skyldigheter. Vidare förefaller det mig, att det blir ett i många fall besvärligt och kostsamt åläggande. I de fall att det finnes samlad mark på det gemensamma betesområdet, som kan utläggas till gemensamt bete, får man hägnaderna förlagda till en plats. Men nu är det mera sällan, att markerna äro så beskaffade, att betet kan förläggas till *en* plats, utan den praktiska tillämpningen medför, att det får förläggas till ganska många platser på den gemensamma betesmarken, vilket kommer att medföra svårigheter i avseende å både hägnads- och underhållsskyldighetens fullgörande. Det är visserligen sant, att man numera lärt sig inse betydelsen av betesskötsel och beteskultur, men att större insikt härutinnan står att vinna på den tvångsväg, som här föreslås genom betesreglering, har jag svårt att tro.

Nu ha några av utskottets medlemmar reserverat sig, icke i fråga om betesregleringen men väl i fråga om 19 §, vilken — såsom jag förut nämnde — innehåller bestämmelser om ett direkt expropriationsförfarande. Jag har nu den uppfattningen, att dessa reservanter i någon mån ha genom sitt ställningstagande silat mygg och sväljt kameler. Visserligen är ett expropriationsförfarande avfattat och uttryckt i 19 §, men det lider intet tvivel om att

Ang. lag om ägofred m. m. (Forts.)

den rätt, som genom betesregleringen är medgiven att förfoga över annans mark för betesändamål, innebär ett visst expropriationsförfarande, även om detta icke är lika klart utformat som i 19 §.

Vidare må jag tillåta mig säga, att det torde bli svårt att taga betesregleringen utan att samtidigt taga dess logiska konsekvens, 19 §. Om betesregleringen genomföres enligt det ursprungliga förslaget, sådant det utformades av en föregående regering, medför detta, att endast de i det gemensamma betet deltagande markägarna kunna påkalla betesreglering och äga få del av densamma, men alla, som på grund av sedvanerätt ha att utöva betning på dessa allmänna marker, komma att uteslutas. Jag vet full väl, att dessa icke kunna ha någon stark eller juridisk rätt att utöva detta bete, men denna rätt har tolererats av vederbörande jordägare. Den kommer att tolereras, om icke betesreglering genomföres, men om betesreglering enbart genomföres, komma dessa att uteslutas från sin förut innehavda sedvanerätt, och man kan inte bortse från att det kommer att medföra svårigheter och vanskligheter för många jordbrukare i vårt land.

Enligt min mening kommer betesregleringen att innebära ett betänkligt ingrepp i äganderätten. Den kommer att innebära en rubbning i nu rådande, för jordbruket lämpliga och i viss mån förmånliga betesförhållanden. Ett bibehållande av nu rådande betesrätt skulle säkerligen för samtliga vara till bästa gagn, och jag tror, att framtidens jordägare såsom hittills komma att tåla sådan betning av utomstående, som sedan gammalt på grund av sedvana ägt rum på dessa allmänna beten.

Jag ber i detta sammanhang att ytterligare få understryka, vad jag tidigare antydde, nämligen att ett genomförande av betesregleringen i vissa fall medför en betydligt ökad hägnadsskyldighet. Ett genomförande av den fakultativa betesregleringen medför ju ytterligare en ökning, därför att om områden, liggande inom olika län, där det förut varit allmänna beten, mötas, och det ena länet genomför betesregleringen samt beslut därom fattas av vederbörande jordägare, så måste man sörja för att hägnad sker mellan markerna, emedan annars djuren från det allmänna betet i det andra länet skulle tränga in på de marker, varest betesregleringen genomförts och betning ej får äga rum. Man når sålunda inte vad man ville vinna genom det föreliggande förslaget till ny ägofredslag, nämligen att i möjligaste mån minska stängselskyldigheten, utan man åstadkommer i vissa fall en ökad stängselskyldighet.

Medan jag har ordet, skall jag också be att få yttra mig en smula om § 3 i det föreliggande förslaget, vilken berör delaktigheten i stängselskyldighet. När frågan om delaktigheten först var före i utskottet och man fann, att Kungl Maj:ts förslag föreskrev en delaktighet av å ena sidan $^4/_5$, å andra sidan $^1/_5$, och det förelåg motioner med förslag till ändring härutinnan till $^2/_3$ resp. $^1/_3$, tillät jag mig yttra, att detta var en fråga, om vilken man nästan kunde »singla slant», i det att starka skäl kunde anföras för både det ena och det andra slaget av delaktighet. Jag måste emellertid säga, att en delaktighet av $^4/_5$ i vissa fall kan föra till rena orättvisor, bortsett från att den under alla förhållanden kommer att medföra, att i en del fall en mindre brukare kan gentemot en större brukare eller en stor jordägare eller varför inte ett skogsbolag bli påtvingad en hägnadsskyldighet, vilken för honom blir alltför betungande. Låt oss tänka oss det kanske inte så sällan förekommande fallet, att en mindre jordägare, som behöver utnyttja skogsbetet, har gränser, kanske av mycket lång sträckning, till ett stort jordområde, ett stort bolagsområde eller dylikt, där betningen inte alls utnyttjas. Då blir han tvungen enligt de här föreslagna bestämmelserna att, om han vill hägna sitt om-

Ang. lag om ägofred m. m. (Forts.)

råde, ta en hägnadsskyldighet av $^4/_5$, vilket synes mig bli alltför betungande.

Jag skall inte uppta tiden ytterligare i denna fråga, då jag vet, att kammaren gärna vill slippa ifrån alltför långa debatter. Jag skall, herr talman, innan jag slutar, be att få yrka avslag på andra punkten av den föredragna § 2. Jag ber att få tillägga, att voteringen på den punkten i viss mån är avgörande för ställningstagandet till frågan om betesregleringens införande.

Med herr Magnusson i Skövde förenade sig herrar *Nilsson* i Antnäs, *Persson* i Grytterud och *Johansson* i Tväråselet.

Herr **Johansson** i Uppmälby: Herr talman! Den fråga, som vi nu ha att behandla, har ju länge stått på dagordningen, och man har från alla håll uttryckt önskemål om att den måtte få en lösning. En kommitté hade tillsatts, som utarbetat ett förslag, och man trodde då, att ärendet snart skulle komma på riksdagens bord. Det visade sig emellertid, att detta förslag på vissa punkter mötte en mycket stark kritik, huvudsakligen från dem, som ansågo, att förslaget icke gick långt nog, utan som ville bygga mera på vårdnadsplikten än vad de sakkunniga hade gått in för.

Inom utskottet har det, som den föregående ärade talaren nämnde, icke rått några delade meningar i vad det gäller första och andra kapitlet, men det har stått strid, då man kommit till tredje kapitlet. I den nu föredragna andra paragrafen möter man det första, som har beröring med tredje kapitlet, och det är därför, som debatten nu får röra sig om förslaget i dess helhet.

Beträffande skiljande av skogs- och betesmark ifrån varandra och utnyttjande till bete av den mark, som är lämplig därtill, varvid man skulle frångå skogsbetet, så är ju detta en sak, som under senare tid alltmer och mer växt fram. Enskilda personer förfara ju i mycket stor utsträckning på detta sätt. De ha kommit till det resultatet, att det innebär ett bättre utnyttjande av marken, om man ordnar bete på en del därav och har skog på den andra delen. Skogsbete är i många fall ett mycket magert bete, och kreaturen få ströva alltför långt omkring för att söka sin föda. Vidare ha ju skogsintressenter gjort gällande, att det skulle uppstå svårigheter att föryngra skog, där det betas. Den saken torde vara klar, då det gäller mindre arealer. I sådana fall har man nog sett, att betet kunnat förstöra skogen, så att det inte blivit någon återväxt. Däremot tror jag inte, att den faran föreligger, när det går ett mycket ringa antal kreatur på stora arealer.

Inom utskottet voro vi tveksamma, om man skulle våga gå in för det förslag, som Kungl. Maj:t hade framlagt. Vi enades då snart om att, då det i vårt land råder så olika förhållanden i olika trakter, så att det på vissa håll inte finns något sådant här gemensamhetsbete och i andra trakter mycket, mycket litet sådant och däremot i t. ex. de övre delarna av vårt land sådant förekommer allmänt, inte gå in för Kungl. Maj:ts förslag, som innebar, att man skulle införa betesregleringen obligatoriskt, i det att det endast skulle behövas, att någon begärde dylik för att den också skulle komma att tillämpas, ifall skäl därtill förelåge. Det är inte sagt, att betesreglering alltid kommer till stånd, när fråga om sådan väckes, utan saken skall ju prövas, men vi ansågo ändå, att här förelåg en fara. Därför ha vi, som herrarna se, i 12 § 3 kap. gått in för att göra stadgandet fakultativt. »Där inom visst län eller viss del av län skogs- eller utmark på grund av bestämmelserna i § 5 förordningen den 21 december 1857 om ägors fredande emot skada av annans hemdjur samt om stängselskyldighet den 1 januari 1933 var upplåten

Ang. lag om ägofred m. m. (Forts.)

till gemensamt bete, må Konungen, då skäl därtill äro, på framställning av vederbörande landsting och hushållningssällskap förordna, att inom länet eller länsdelen betesreglering å sådan mark må äga rum på sätt och under villkor, som i 13—19 §§ stadgas.» Den gamla stängsellagen säger, att skogs- och utmark, som inte är hägnad, är gemensam. Om sådan finnes nu, och det blir fråga om att införa betesreglering, så skall detta icke ske, med mindre framställning därom har gjorts ifrån vederbörande landsting och hushållningssällskap, och sedan skall ärendet prövas av Kungl. Maj:t. Om det t. ex. skulle visa sig, att det rått mycket knapp majoritet i landstinget och i hushållningssällskapet eller att man tillstyrkt utan vidare på ett håll och med knapp majoritet på det andra, så kan Kungl. Maj:t inte anse, att detta är ett sådant uttryck, att skäl föreligger att gå in för betesreglering. Jag tycker, att detta är tillräcklig garanti för att inte bestämmelserna skulle komma att missbrukas. Det kan tänkas fall, där till exempel halva länet utgöres av mera skogsbunden mark, och där man har behov av gemensamhetsbete, som då bibehålles, medan man i den andra delen av samma län går in för betesreglering.

Jag har den uppfattningen, att man inte helt och hållet skall stänga möjligheterna, i fall det finns en majoritet av jordbrukare, som vilja gå in för betesreglering. Jag tror inte, att denna kommer att tillämpas annat än i vissa fall i södra och kanske i mellersta Sverige, men införandet av denna möjlighet är i alla fall enligt min upfattning ett steg framåt mot den utveckling, som det vore önskvärt, att vi komma fram till, nämligen ett särskiljande av betesmarkerna från skogsmarkerna. Jag vet, att detta är omöjligt i vissa delar av vårt land, och där kommer gemensamhetsbetet allt framgent att fortsätta. Jag tänker härvid på Norrbotten och Västerbotten och de andra Norrlandslänen. Där komma landsting och hushållningssällskap inte att besluta att gå till Kungl. Maj:t och begära upphävande av gemensamhetsbetet, utan de komma helt säkert att slå vakt om det i många år framåt. Men när jag har den uppfattningen, att ingen fara föreligger med den utformning, som 12 § har fått, så innebär det, att jag ansett på grund av den kritik, som framkommit mot de sakkunnigas förslag, att jag nu kunnat bidraga till att lägga beslutanderätten i landstingens och hushållningsällskapens händer. Därmed har jag varit med om att skapa en garanti för att man icke äventyrar gemensamhetsbetena i de delar av landet, där dessa ha så stor betydelse. Jag har ansett detta, trots att jag som sakkunnig, när vi behandlade denna fråga, icke gick in härför. Vi trodde, att problemet skulle kunna lösas på frivillighetens väg så att säga, och det är ju möjligt.

Jag får kanske anledning att återkomma därtill, men jag skall inte nu gå in på vad herr Magnusson i Skövde anförde, då han sade, att detta skulle komma att bli till stor olägenhet, därför att det vid en betesreglering kunde komma att inträffa, att man tog betesmarker från det ena hemmanet och lade dem till det andra, för att överhuvud taget en betesreglering skulle äga rum. I vanliga fall skall betesmarken avskiljas för var och en, ifall han har någon, men om det är fråga om ett hemman, som inte har sådan — man skall tänka på, att på de laga skiftenas tid var betesmarken gemensam, och det kunde hända, att någon inte fick betesmark utan fick en skogsareal, på vilken det inte utan oskälig kostnad kunde anläggas bete — då skall det finnas en möjlighet till betesreglering. Denna möjlighet är emellertid starkt omgärdad. Det får icke gå så till, att åtgärden blir till förfång för den fastighet, från vilken betet upplåtes, och ägaren skall ha ersättning därför. Om man vid prövning av en betesreglering finner, att den medför stora kostnader, så kommer den helt enkelt icke till stånd. Sålunda är den möjlighet, vi här vilja öppna, så kringgärdad, att man kan säga, att det inte finns någon fara för att det skall bli

Ang. lag om ägofred m. m. (Forts.)

en sådan expropriation, som herr Magnusson i Skövde befarade, att det skulle bli.

Jag hoppas, att denna kammare liksom redan första kammaren skall komma att bifalla utskottets förslag. Vi äro i behov av reglerade ordnade förhållanden när det gäller stängselfrågan. Vår gamla stängselförordning från 1857 är ju omodern och har överlevat sin tid. Den tidrymd, som har förflutit, sedan denna fråga togs upp, har åtminstone i de trakter, som jag närmast känner till, Södermanland och många andra håll, fört med sig, att det knappast finns något stängsel kvar, som verkligen stänger. Man har velat avvakta och se, hur det skulle komma att bli, om det skulle bli en stängselförordning, och följaktligen har man uraktlåtit att vidmakthålla sina stängsel, vilket ju medför stora svårigheter för dem, som ha marker intill betesmarker, i det att kreaturen komma in och förorsaka skada nästan var och varannan dag. Därigenom uppstå osämja och bitterhet mellan grannarna. Jag anser, att det är inte en dag för tidigt, som denna sak nu tas upp. Man borde mycket förr ha fått denna stängsellag.

Vidare berörde herr Magnusson i Skövde § 19, beträffande vilken det finns åtskilliga reservanter. Jag tror emellertid, att inte heller den är så farlig. Det finns i Norrland många, som ha köpt t. ex. inägojorden före den norrländska ägostyckningslagen utan att ha fått annat än de öppna åkerbitarna och som inte skaffat sig någon servitutsrätt till bete, men de visste alla, att de enligt sedvänja kunde släppa djuren i skogen. Detta har varit en sedvänja i vissa delar av landet. I mellersta Sverige, det känner jag till, förekommer inte den sedvänjan, utan när det gäller gemensamhetsbete kräver man där, att vederbörande skall vara delägare i marken.

Det enda område, där man i vissa delar av landet gått ifrån sedvänjan, är när det gäller de s. k. häradsallmänningarna. Man ansåg förr på landet, att marken i fråga var häradets tillhörighet, och den, som var häradsbo, kunde, även om han inte hade något jordbruk utan bara ett ställe, en stuga, ha en ko där och hade rätt att släppa den på allmänningen. Nu börjar man på att säga, att det är den i mantal satte jordägaren, som är ägare till häradsallmänningarna, och följaktligen få inte andra släppas in där. Jag tror emellertid som sagt inte heller, att denna 19 § kommer att medföra de vådor, som man från reservanternas sida har velat framhålla, och detta gör jag så mycket mindre som jag, efter vad jag förut sade, är övertygad om att ännu i många år komma i de norrländska länen gemensamhetsbetena att vara likadana som nu, därför att varken landsting eller hushållningssällskap åtminstone inom överskådlig framtid komma att gå in till Kungl. Maj:t och begära betesreglering. Där gemensamma betesmarker inom ett län eller en länsdel äro allmänt förekommande, där komma de trots denna lag att bibehållas, men om det finns delar av landet, där gemensamhetsbetena förekomma i mycket ringa omfattning och där jordägarna själva vilja ha förhållandena reglerade, då kan det för dessa trakter av landet vara en förmån, att lagen finnes och att det finnes möjlighet för dem till reglering. Jag tycker inte, med de garantier, vi här krävt, att det finns någon risk för att man i onödan använder lagen. Jag tänker alltså på att man lagt avgörandet i händerna på vederbörande landsting och hushållningssällskap. Man skall icke hindra de delar av landet, som verkligen kunna tillämpa en betesreglering, att göra detta.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan i den nu föredragna paragrafen.

Herr **Hage:** Herr talman! Det hör kanske till god ton, att om en riksdagsman, som inte är jordbrukare, tränger sig in i denna diskussion, så skall han be

Ang. lag om ägofred m. m. (Forts.)

om ursäkt för detta. Nu vill jag emellertid som ursäkt för mitt anförande framhålla, att jag har suttit i utskottet under den mycket långa behandling, som denna fråga har undergått där. Jag vill säga i det sammanhanget, att det har verkligen varit en mycket grundlig behandling av frågan. Jag representerar ju dessutom en bygd, som särskilt beröres av vissa bestämmelser i det här föreliggande utlåtandet. Slutligen har jag i en detaljfråga avgivit en reservation. Därför tänkte jag be att få säga några ord i saken.

Det framgår ju av utskottets utlåtande, och av de anföranden, som hittills hållits, att själva den stora stridsfrågan är den, huruvida man i kapitel 3 i det här föreliggande lagförslaget skall antaga en bestämmelse, som går ut på att på sätt och vis tvångsvis förvandla allmänna beten till betesreglering, d. v. s. uppdelande av allmänt bete på lokala betesområden, så att var och en får sitt bestämda område, på vilket han har rätt att beta.

Finns det några skäl för detta, frågar man nu å andra sidan, särskilt där det existerar allmänna beten i stor utsträckning och där man vant sig vid dem. Det påstås då från den sida, därifrån man framfört förslaget, att betesreglering är fördelaktig både för jordbruket och skogsbruket. Man invänder emellertid då från andra sidan, att, om den nu är fördelaktig, kan den väl förverkligas på *frivillighetens* väg genom överenskommelse utan en lagstiftning, som innebär en tvångsreglering. Det kan ju ligga någonting i detta, och från den utgångspunkten har också utskottet gått in för att genomförandet av betesreglering enligt utskottets förslag skall ske på *fakultativ* väg. Då blir det åtminstone i någon mån ett frivilligt genomförande. Ty, innan de paragrafer i 3 kapitlet, som behandla betesregleringen, skola träda i kraft inom resp. län eller del av län, skola landsting och hushållningssällskap uttala sig för att de skola träda i tillämpning inom nämnda område.

Nu vill jag för min del säga, att detta slags lagstiftning, där man lagstiftar fakultativt för varje område för sig, tilltalar mig i högsta grad. Rent principiellt är en sådan lagstiftning enligt min mening mycket önskvärd just i det avseendet, att det icke blir en rikslagstiftning, utan att lagen utformas på sådant sätt, att det blir olika lagar gällande för olika delar av landet, beroende på de olika förutsättningar, som existera inom dessa olika landsdelar. Jag menar, att detta sätt att lagstifta är för frågor av denna art synnerligen lämpligt.

Inom utskottet har jag, när det gällt att övergå till att tillämpa denna lagstiftning, krävt, att icke blott landsting och hushållningssällskap skola höras utan även jordbrukarna i de kommuner, som skulle beröras av denna lagstiftning. Det fanns också en motion, som gick i den riktningen, och för min del vidhöll jag denna ståndpunkt ganska länge. Ty jag tror, att om man försökt lagstifta ytterligare för att få fram en sådan säkerhetsregel, så hade lagstiftningen blivit fördelaktigare och lämpligare avvägd. Det sades emellertid alldeles bestämt, att det var mycket svårt att överhuvud taget få fram en lagtext, som såg ut på det sättet, och då nöjde jag mig med det, som nu här föreslagits.

När man nu skall gå att avgöra i olika landsdelar, om bestämmelserna om betesreglering skola träda i kraft eller icke, förutsätter jag, att man överväger *alla* både fördelar och nackdelar, som följa av ett införande av betesreglering. Jag vill då säga öppet och ärligt, att, likaväl som det finns påtagliga fördelar med betesreglering, så finnes det också nackdelar. Ty för det första är att märka, att när det är fråga om att övergå från bete på ett stort allmänt område, där flera djurägare beta sina djur, till ett betande enligt betesregleringens princip på ett *lokalt* område, blir det kanske många gånger svårt för en liten jordbrukare att få en ekvivalent på det lokalt avdelade området i förhållande till det värde, som det inneburit för honom att få beta sina djur

Ang. lag om ägofred m. m. (Forts.)

på den samfällda betesmarken. Då man inom landsting och hushållningssällskap skall yttra sig, hurvida man skall införa betesreglering inom ett visst län, bör man alltså taga hänsyn till denna omständighet. Och det hoppas jag att man gör.

Men så är det även en annan sak, som gör, att betesreglering — även om den nationalekonomiskt och ur skogssynpunkt är fördelaktig — för med sig nackdelar även på andra punkter. Det finns t. ex. i § 19 i det här föreliggande lagförslaget en bestämmelse om, hur det skall förfaras, när det finns vissa mindre jordbrukare, som enligt sedvanerätt haft bete på ett allmänt bete. Det sägs där, att sådana djurägare, som vinterföda *minst* ett större hemdjur, skola få rätt till lokal tilldelning av bete, men sådana, som inte göra det, — t. ex. små fattiga backstugusittare — skola inte få sådan rätt. Jag vill med anledning därav för min del säga, att om jag kan konstatera, att det finns en mångfald sådana människor, som haft sedvanerätt till bete inom det län, där jag sitter i landstinget, och jag får klart för mig, att dessa säkerligen vid betesreglering skulle förlora rätten till bete, röstar jag i landstinget emot införande av betesreglering. Och jag skulle vilja uppmana er runt om i landet, att i en sådan situation göra på samma sätt.

Emellertid tror jag nu, att det också finns län i vårt land, beträffande vilka dessa synpunkter kanske icke ha vidare berättigande och där landstingen och hushållningssällskapen ha all anledning att göra gällande, att sådana fall, som dem jag nu sist berört, förekomma i så ringa utsträckning, att de icke böra få hindra ett genomförande av betesregleringen.

Ja, detta var alltså ett par synpunkter rörande den delen av förslaget.

Sedan skulle jag vilja yttra några ord beträffande den punkt, där jag reserverat mig. Den berör en detaljfråga, men denna är av icke så liten betydelse även den. Det gäller § 3 och även § 20 där det talas om, hur man skall dela upp de kostnader, som äro förenade med stängselskyldigheten, mellan å ena sidan den som låter beta sin mark och å andra sidan den, som icke nyttjar sitt område till bete. Nu är förslaget sådant, att det lägger $^1/_5$ av kostnaderna på den senare och $^4/_5$ på den förre. Jag vill för min del säga, att detta är en ganska orimlig uppdelning av kostnadsbördan. Ty först och främst är det i många fall på det sättet, att den som icke låter beta sin mark, är en stor skogsägare, under det att den, som använder marken för betande av djur, ofta är en mindre jordbrukare — åtminstone i vissa delar av landet. Då ligger det även i den förres intresse att få stängsel, och därför bör han också betala en rimlig del av kostnaden för stängslet. Nu har man emellertid sagt, att detta förslag går ut på att gynna *skogsbruket* på grund av dess ekonomiska svårigheter för närvarande. Men då kan man å andra sidan säga, att *jordbruket* också är i svåra ekonomiska omständigheter och att det finns anledning — när det gäller att skifta kostnaderna mellan jordbruk och skogsbruk — att se till, att man gör detta på ett rimligare sätt. Särskilt vad min bygd beträffar, kommer det givetvis att bli på det sättet, att de stora skogsbolagen och de stora skogsägarna ofta begära uppsättande av stängsel. Då komma dessa stora skogsägare undan med $^1/_5$ av kostnaderna, medan de små jordbrukarna uppe i bygderna få taga på sig $^4/_5$. Jag vågar det påståendet, att en sådan anordning kommer av den allmänna opinionen däruppe att anses ganska orimlig. Det var ju också så, att det förslag, som först lades fram, — kommitté-förslaget — ordnade denna fråga på ett mera rimligt sätt. Det har för resten föreslagits bestämmelser, som gå ut på att man i varje särskilt fall skulle pröva, hur mycket den ena och den andra sidan skulle betala. Om man löste saken på det sättet, skulle det hela säkerligen bli mest rättvist. Mot ett dylikt förslag måste emellertid invändas, att ordnar man frågan så, medför detta

Ang. lag om ägofred m. m. (Forts.)

en mycket noggrann undersökning och avvägning av kostnaderna. Det blir med ett ord sagt ganska invecklat, om man för varje särskilt fall, när det är fråga om uppsättande av ett stängsel, skall bestämma vad den ene och den andre skall betala. För den skull har man gått in för de mera generella bestämmelser, som förslaget nu innehåller. Jag skulle emellertid vilja framhålla, att det förslag, som innefattas i en reservation, där man kräver, att $^1/_3$ av kostnaderna skall läggas på den som icke nyttjar marken till bete och att $^2/_3$ skola bestridas av den som gör detta, är ett förslag, som på ett bättre och rimligare sätt delar bördan mellan de mot varandra stridande parterna i detta fall. Från den utgångspunkten kommer jag att i fråga om § 3 yrka bifall till en reservation, som går på den linjen.

Slutligen ber jag att få yttra några ord med anledning av herr Magnussons i Skövde anförande, däri han yttrade sig om § 19 i förslaget. Jag fattade hans anförande så, att han ansåg, att man egentligen icke hade någon skyldighet att vid en betesreglering tillgodose sådana, som hade bete på en allmänning på grund av *sedvanerätt* — men kanske jag missuppfattade honom. Jag vill emellertid säga, att av allmänna opinionen betraktas dock en sedvanerätt såsom en rätt — i folklig bemärkelse åtminstone. Om en person alltså har en sådan sedvanerätt till bete på en allmänning, är det rimligt, att när det skall genomföras en betesreglering, denna rätt skyddas genom en lagstiftning, vilket sker enligt det här föreliggande förslaget. Gör man icke det, blir det väl beroende på folks *goda vilja*, om de medverka till att djurägaren i fråga, som utestänges från det allmänna betet genom betesregleringen, får ett lokalt bete sig tilldelat. Jag tycker icke, att man har rätt att ordna det på det sättet. Alltså, när enligt den allmänna opinionen en person fått rätt till bete sig tilldelad, har man anledning att fastslå denna rätt i lag, när det nu genomföres en lagstiftning som denna.

Herr talman! Detta är mina synpunkter på denna sak. Jag skall från den utgångspunkten be att få yrka bifall till utskottets förslag beträffande § 2, men när vi komma fram till 3 §, kommer jag att där göra ett särskilt yrkande.

Som tiden nu var långt framskriden och flera talare anmält sig för yttrandes avgivande, beslöt kammaren på hemställan av herr talmannen att uppskjuta den vidare behandlingen av förevarande utlåtande till kl. 7 e. m., då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

§ 8.

Herr *Herou* avlämnade en av honom *m. fl.* undertecknad motion, nr 524, om avslag å Kungl. Maj:ts proposition, nr 247, angående vissa åtgärder till spannmålsodlingens stödjande.

Denna motion bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.31 e. m.

In fidem

Per Cronvall.

Lördagen den 6 maj.

Kl. 7 e. m.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet; och leddes förhandlingarna därvid till en början av herr förste vice talmannen.

§ 1.

Herr förste vice talmannen anmälde till fortsatt handläggning sammansatta andra lag- och jordbruksutskottets utlåtande, nr 1, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ägofred, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Ang. lag om ägofred m. m. (Forts.)

2 § i utskottets under punkten A) upptagna förslag till lag om ägofred.

Enligt förut skedd anteckning lämnades ordet först till

Herr **Carlström,** som anförde: Herr förste vice talman, mina herrar! Jag vill i avseende på detta lagförslag först understryka vad herr Magnusson i Skövde i sitt anförande uttalade, nämligen att då det gäller första och andra kapitlen i lagförslaget, så ha inom utskottet icke några vidare skilda meningar gjort sig gällande. Vi ha ju litet var ansett, att den som nu betar sin mark mot en granne, som icke betar, bör kunna åtaga sig en större stängselskyldighet. Ävenså ha vi givetvis varit med om att fredgill hägnad hädanefter även skall få utgöras av trådstängsel eller överhuvud sådant stängsel, som fredar mot större hemdjur. Även på den punkten ha vi alltså varit eniga.

Först då man kommer fram till tredje kapitlet, *betesregleringen*, är det som meningarna gått isär. I rubriken till detta avsnitt av Kungl. Maj:ts förslag ingår visserligen ordet »betesreglering», men avsikten är dock att reglera *bort betesdjuren från skogsmarkerna.* Det är uppenbart ett skogsägarintresse, eller kanske man kan säga bolagsintresse, som här tillgodoses. Jag går gärna med på att i den mån det är möjligt, så bör man se till, att skogen fredas från beten av hemdjur, så att icke återväxten äventyras genom betningen. Men man måste ju också taga hänsyn till markägarnas behov av bete för sina kreatur. Under senare åren har man visserligen drivit fram tanken på betesvallar och beteskultur ganska kraftigt här i landet, och vi veta nog litet var, att i många fall och i stora delar av landet har man lyckats komma ganska långt med de s. k. betesvallarna och på det sättet kunnat avstänga skogsmarken från betning. Men det är ju så, att det icke är alldeles säkert, att alla markägare ha möjlighet att anordna beteskultur och taga i anspråk ens en liten del av sin skogsmark för detta ändamål. Det finnes säkerligen oerhört många lantbrukare och skogsägare i vårt land, som inte kunna åstadkomma en ordentlig betesvallkultur utan att tillgripa åkerjorden, och det kan hända, att man i många fall icke har råd till det. Där så är förhållandet, får man givetvis försöka att utnyttja det bete, som skogsmarkerna under sommarmånaderna kunna erbjuda.

I avseende på denna betesreglering, som nu från utskottets sida föreslagits som en fakultativ åtgärd, kan det måhända sägas, att det inte är så stora risker att taga den här lagstiftningen, ty det blir väl ganska få län eller länsdelar,

Ang. lag om ägofred m. m. (Forts.)

som komma att införa densamma. Jag kan gå med på att *risken* kanhända icke är så stor, att denna betesreglering skall bli tillämpad inom länen här i landet. Men om icke denna förordning är riskabel, så är den i varje fall teoretiskt sett fruktansvärt tillkrånglad. Jag är övertygad om att om kammarens ledamöter skulle sätta sig in i alla de finesser, som dessa bestämmelser innehålla, och alla de komplikationer i ena eller andra avseendet, som ett antagande av lagen kan medföra, så skulle kammarens ledamöter behöva dagar för att riktigt förstå, hur det här skall ordnas. Efter ett par dagars föredragning inom utskottet tillät jag mig hädiskt antyda, att jag icke trodde, att utskottet begrep sig på allt vad man talat om, och jag är övertygad om att åtminstone många av utskottets ledamöter icke gjorde det. Jag menar därför, att om det nu icke är så, att denna betesreglering är synnerligen angelägen, så anser jag det vara onödigt att nu införa en lagbestämmelse, som, med kännedom om böndernas lust att komma så där litet på kant med varandra, då det gäller att ordna sådana här saker, kan leda till, att man får en massa stridigheter, processer och bråk av allehanda slag. Det finnes i varje fall stora utsikter härtill.

Jag skall taga ett exempel. Vi antaga, att det är ett byalag, där det finnes fem åbor, som ha gemensamma betesmarker, och där alltså intet gärdsel eller stängsel förekommer mellan betesmarkerna. Om nu lagen går igenom och dessa bestämmelser komma att tillämpas inom något det län eller den länsdel, där dessa marker äro belägna, så kan *en* av de fem åborna begära att få betesreglering eller att möjligheterna härtill undersökas. Om det nu visar sig, att det icke lämpligen kan anordnas något bete på de fyras marker, så kunna alla dessa fyra få flytta över till nr 5 och allesammans få sin betesmark på hans ägor. Man säger, att detta kan vara förnuftigt, så framt det finnes utrymme för beten åt alla de fyra på den femtes mark. Ja, det är klart, att man kan säga det, men jag tror dock, att den femte kommer att känna sig ganska kringskuren, då han får så många grannar, som »flytta hem» till honom och beta. Det heter visserligen, att denne nr 5 skall ha ersättning årligen för skada och intrång, men å andra sidan skola de fyra övriga ha servitutsrätt, d. v. s. de skola ha laglig rätt att få beta på den femtes fastighet, så länge betesöverenskommelsen varar. Detta gör, tror jag, att det kan uppstå ganska många stridigheter och obehag.

Sedan nu dessa fem grannar lyckats få betesreglering till stånd, så att deras betesmarker blivit skilda från skogsmarken, så är det klart, att de i fortsättningen icke kunna låta andra, som bo utanför, beta på skogen, ty då är ju hela åtgärden meningslös, och därför säger lagen, att då skola de ha stängselvitsord mot grannarna *där utanför*. Skulle lagförslaget gå igenom såsom majoriteten i utskottet tänkt sig, så skulle dessa som betesreglerat fullgöra *en femtedel* av stängselskyldigheten på detta område, och de andra, som bo utanför, *fyra femtedelar* av denna skyldighet. *Men vilka äro nu dessa andra?* Ja, det säges, att det finnes vissa områden i Norrland, där man har gemensamma skogs- och betesmarker, som sträcka sig över en omkrets av tio, tjugu mil och där det icke finnes ett enda par gärdesgårdar, som vi säga i Småland. När det nu skall fastslås, hur många av dessa andra, som bo utanför, som skola deltaga i fullgörandet av de fyra femtedelarna av stängselskyldigheten, så fruktar jag, att det blir en ganska svår operation att utföra. Jag tror inte, att man inom utskottet kunnat få klart för sig, hur denna fördelning för de utom området boende markägarna skall nöjaktigt verkställas, och jag tror inte heller, att någon i kammaren kan säga det.

Jag menar således, att detta blir en mycket besvärlig historia, och den kommer att åstadkomma rätt så mycken strid och oenighet såväl mellan dem, som bo innanför området och hålla på att reglera betesmarken, som mellan dessa och

Ang. lag om ägofred m. m. (Forts.)

dem, som bo utanför och vilka sedan få stängselskyldighet mot det reglerade området.

Nu är det också så, att det kan bli rätt besvärligt att finna ut lämpliga betesmarker inom det område, som det är fråga om att reglera, betesmarker, som ligga så till, att de lämpligen kunna användas. Det kan vara möjligt, att strukturen å skogsmarken är sådan, där betet skulle läggas, att det går fram dalgångar eller att det rinner bäckar på skilda platser inom området och där betet i huvudsak finnes. Då kan man icke så att säga plocka ihop allt på ett ställe och där anordna betesmarken. Det skall vara synnerligen gynnsamma förhållanden rådande, om man skall kunna få en närbelägen betesmark, som lämpligen kan användas för detta ändamål.

Nu säger man från utskottsmajoritetens sida, förmodar jag, att om man inte lyckas åstadkomma någonting härvidlag utan större kostnader, så skall heller ingenting ske. Ja, det är sant, men jag undrar egentligen, om det kan vara ändamålsenligt att gå in för en lagstiftning, där man har att vänta *så litet reellt utbyte*, som här skulle bli fallet, enligt mitt sätt att se.

Då vi inom utskottet behandlade denna fråga, framgick det med all önskvärd tydlighet, att norrlänningarna icke ville ha denna reglering, och herr Hage sade här i kammaren på förmiddagen i dag, att i Norrland komma dessa bestämmelser säkerligen icke att genomföras. Han menade liksom ordföranden i utskottet, att landstingen och hushållningssällskapen i de nordliga länen nog skulle se till, att det inte blev någonting av med den saken. Alltså, där det skulle behövas en sådan här lagstiftning, där vill man inte ha den, men i det övriga landet, där man inte behöver den, där skall man ha den. Det måste ligga någonting i detta att man icke alls vill ha denna betesreglering i Norrland, ty så mycket är tydligt, att på det hållet vill man *icke*, att vi skola taga detta förslag.

Jag kan inte heller undgå att erinra om en sak, som herr Magnusson i Skövde också var inne på, då han talade om den reservation, som avgivits av herrar Tamm m. fl. och som syftade till att få bort 19 § ur lagförslaget. Den reservationen är enligt min mening ganska dunkelt ihopkommen. Det kan icke hjälpas, att det inom utskottet gång på gång framskymtade från högerhåll, att man inte gärna ville ha *expropriation*. Det är ett otrevligt ord det där, tycker man, och något sådant vill man inte gärna vara med om. Men nu talar man om i denna reservation, att om man får bort 19 §, så kommer man ifrån ett sådant där ingrepp i den enskilda förfoganderätten till egen mark, som avser ett uppenbart expropriationsförfarande. Ja, det gör man visserligen, i vad det gäller de jordägare, som icke ha servitut å betesrätt, de kunna icke expropriera mark om paragrafen strykes och dem kommer man alltså ifrån. Men jag vill bara fråga utskottets ordförande eller ledamöterna på högersidan, vad det blir för skillnad om, såsom i det exempel jag anförde, de fyra markägarna flytta in till den femte. Det heter nämligen i 14 §, att om det kan så ordnas, så *skola* de flytta dit. Men då blir det ju samma sak som reservanterna genom att stryka 19 § vilja komma ifrån. Denna paragraf har ju också gått igenom i första kammaren liksom utskottets förslag i övrigt. Och vad saken annars beträffar vill jag säga, att den reservationen skvallrar alltför mycket om att man på bolagens och andra större egendomars mark vill komma ifrån dessa litet besvärliga människor, som nu ha betesrätt tack vare en viss tradition, men vilka man nu vill försöka få bort. Det heter så vackert, att man skall komma överens med dem på frivillighetens väg, och det hade varit intressant att få veta av reservanterna, hur det skall gå till härvidlag, men det finner jag egentligen inga antydningar om. Det är uppenbart, att skall riksdagen taga betesregleringen i övrigt, så bör den

Ang. lag om ägofred m. m. (Forts.)
också följa utskottets förslag i denna del, det anser även jag i likhet med dem, som icke reserverat sig i fråga om 19 §. Men den saken skola vi aldrig komma ifrån, att det icke skall lyckas att konstruera upp någon skillnad mellan ett expropriationsförfarande i ena eller andra avseendet, ty förhållandena därvidlag äro precis desamma. Visserligen kan man säga, att de fyra åborna, som jag talade om i mitt exempel, hade äganderätt till sina jordar och att det är trevligare att låta dessa än de som avses i 19 § flytta in på andras marker, men strängt taget blir det, menar jag, i stort sett detsamma.

Utskottets ordförande var, som jag redan förut nämnde, inne på att hushållningssällskapen och landstingen nog skulle se till att freda sig, som jag tror han uttryckte sig, mot denna lag, i händelse de inom länet eller länsdelen icke voro glada åt den. Ja, hushållningssällskapen skola ju vara ett uttryck för länets jordbrukare, förstås. Men om de också alltid *äro* det, därom är jag inte så alldeles övertygad. Vi veta ju, att de element, som egentligen kanske ha mest att säga till om inom hushållningssällskapen, ofta äro mycket skogsintresserade, och detta är ju i och för sig bara bra, men jag tror nog, att de i många fall även skola lyckas övertyga ombuden från länen därom, att denna lag är nödvändig, utan att menige man därute i bygderna därför ha samma känsla av lagens nödvändighet. Och vad landstinget beträffar, så är det ju så, att detta är sammansatt icke bara av jordbrukare eller skogsägare, utan där finnes också en hel del representanter för andra intressen än jordbruk och skogsbruk, och dessa bruka i regel vara månare om skogsbruket än om jordbruket. Jag menar därför, att denna garanti, d. v. s. att landstingen och hushållningssällskapen skola göra framställning i saken, icke är så synnerligen stark, och det kan nog hända, att man i ett län kan få denna betesreglering införd utan någon egentlig känning med de djupare lagren bland länets markägare.

Om jag avlyssnade de socialdemokratiska representanterna inom utskottet rätt, så måste jag få den uppfattningen, att intresset för detta lagförslag, i varje fall när det gäller betesregleringen, var ganska minimalt. Efter som nu regeringen hade lagt fram förslaget, så fick man väl också tänka sig, att det var bra — man vill ju alltid tänka väl om sin regering. Men för övrigt är ju denna regering icke skyldig till faderskapet, eftersom det egentligen var en föregående regering, som var inne på dessa vägar. Man ansåg säkerligen från det hållet, att det här var litet otrevligt, och jag tänker, att det gick nog kalla kårar efter ryggen på herr Hage, då man talade om att utestänga detta småfolk, som han tycker så bra om liksom jag själv. Men man fick väl taga förslaget och sedan hoppas att kunna hålla det utanför de egna bygderna, såvitt möligt.

För all del, det är ingen landsolycka om, som jag tror, det i kväll kommer att gå så hän, som det gått i första kammaren på förmiddagen. Då regeringen och socialdemokraterna på denna punkt trivas så bra tillsammans, så går nog detta förslag igenom även i denna kammare. Jag menar dock, att det inte är nödvändigt, även om jag liksom utskottets övriga ledamöter anser, att skogen bör skyddas, där den kan skyddas med lämpliga åtgärder, det *är* inte nödvändigt, att man går så långt, att man tränger in på den enskildes frihet, i detta fall hans betesrätt, alltför mycket, ty då kan det kanske bli bakslag. Vi ha verkligen fått med oss jord- och skogsägarnas intresse för den skogsvårdslagstiftning vi nu ha, och den har ansetts rimlig, men jag tror inte det skall lyckas att övertyga jordbrukarna om att denna betesreglering är rimlig eller nödvändig. Det går en mer eller mindre utpräglad tendens igenom vår lagstiftning, ibland kommer den från det ena hållet och ibland kommer den från det andra, att kringskära den enskildes rätt och möjligheter

Ang. lag om ägofred m. m. (Forts.)

till initiativ, i syfte, som man säger, att han icke skall skada sig själv och samhället. Det är ju en vacker tanke i detta, men går man så långt, att man, därför att man är rädd om honom och samhället, gärdar om honom, så att intet får ske på hans eget initiativ eller efter hans eget huvud, så är jag rädd för att det blir ganska tråkigt till slut. Jag tror således, att det i fråga om denna lagstiftning varit lyckligast, om riksdagen hade gått in för reservanternas förslag, åtminstone tillsvidare.

Jag sade, att reservanternas förslag och utskottets förslag i fråga om 1 och 2 kapitlen stämde ganska bra överens. Det är dock en skillnad i fråga om tredje paragrafens bestämmelser angående hur stor delaktighet i fråga om stängselskyldigheten den ene grannen, som betar, skall ha i förhållande till den andre, som icke betar. Nu har utskottet gått in för en femtedel och fyra femtedelar, alltså en femtedel för den som icke betar, och fyra femtedelar för grannen vid sidan, som betar. Vi reservanter ha ansett, att på den punkten är det litet för kraftigt att nu utan vidare gå in för att ålägga den, som nödgas beta sin skogsmark, så mycket som fyra femtedelar av den förut gemensamma stängselskyldigheten mellan ägarna. Vi ha därvidlag stannat vid en tredjedel och två tredjedelar. Jag tror, att det åtminstone till en början skulle vara ganska klokt, om riksdagen ville hålla med den av reservanterna föreslagna proportionen.

Ja, herr talman, jag skall nu sluta och endast be att på grund av vad jag här har anfört, verkligen få lägga kammarens ledamöter på hjärtat att betänka, att denna historia med betesregleringen icke är så enkel eller betydelselös, som man tror. Den kan nämligen, där den genomföres, åstadkomma ganska mycket stridigheter och svårigheter mellan grannar, utan att man såsom vinst av denna anordning uppnår vad man verkligen strävar efter i fråga om skydd åt skogen.

Jag vill sålunda för min del, herr talman, be att få yrka bifall till de reservanters förslag, bland vilka jag befinner mig.

Häruti instämde herr *Bengtsson* i Kullen.

Vidare yttrade:

Chefen för jordbruksdepartementet herr statsrådet **Sköld:** Herr förste vice talman! De ärade kammarledamöter, som här kritisera utskottets förslag och ställa sig på reservanternas ståndpunkt, göra ju detta under uttalande av den meningen, att det gäller att slå vakt kring de gemensamma betesmarkerna, det samfällda betet. Jag vill då i detta sammanhang inledningsvis påpeka, att nuvarande bestämmelser om stängselskyldighet i grund och botten innehålla ganska litet om detta gemensamma bete. Det förhåller sig ju så, att våra jordägare enligt gällande lagstiftning ha rätt att göra stängselvitsord gällande mot grannarna. Den nuvarande lagstiftningen står alltså principiellt på den ståndpunkten, att våra jordägare ha rätt att tvinga sina grannar att deltaga i stängselskyldighet i gränsen mellan ägorna. Det är alltså icke lagen, som gjort, att man på vissa ställen i de norra delarna av landet fått dessa gemensamma betesmarker, utan det är vissa andra omständigheter. Det är sålunda för det första den omständigheten, att jorddelningen har gått fram efter mycket olyckliga linjer, så att man fått skogsskiften utlagda på ett ur arronderingssynpunkt olämpligt sätt. Vidare ha vi den bestämmelsen i nuvarande lagstiftning, att varje jordägare skall deltaga till hälften i kostnaderna för stängsel, och vi ha slutligen bestämmelser rörande beskaffenheten av laggillt stängsel. Alla dessa omständigheter sammanlagda ha i vissa de-

Ang. lag om ägofred m. m. (Forts.)

lar av landet förhindrat jordägarna att draga nytta av den rätt till stängselvitsord, som den nuvarande lagstiftningen innehåller.

Nu är det dock så, som framgått av den föregående debatten här i dag, att det under senare tider kommit fram en ny synpunkt, när det gäller ägofreden, nämligen skogsvårdssynpunkten. Jag vill visst icke för min del intaga någon extrem ståndpunkt i den frågan. Det är klart att ju större vidderna äro och ju färre kreaturen äro, som beta på markerna, desto mindre skada åstadkommer betet på skogsbruket. Men jag tror, att sakkunskapen är enig därom, att det särskilt på skogsmarker av bättre beskaffenhet kan vara så, att betet lägger stora hinder i vägen för ett rationellt skogsbruk, särskilt beträffande självföryngringen av skogen. Marken blir icke så lämplig och fröna få icke möjlighet att komma ner i jorden, varför man måste vidtaga kostsamma åtgärder för att få groningen till stånd. Jag är ej heller blind för det faktum, att djuren genom sitt trampande döda många plantor och därjämte åstadkomma skador på många plantor. Visserligen kanske dessa skadade plantor kunna växa upp och bli stora träd, men de bliva då försedda med skavanker och sjukdomar, som göra dem mindre värdefulla. Man kan inte utan vidare avvisa en markägares krav på ägofred, om han lägger tyngdpunkten icke på betet utan på skogsvården. Jordägaren är ju dock en medborgare, som principiellt har rätt att kräva ägofred, han såväl som alla andra. Det skulle vara orimligt att i en modern lagstiftning på detta område säga, att dylika synpunkter icke alls skola tillmätas något värde. Å andra sidan är det självklart, att mycket stora delar av jordbruket och framför allt många mindre jordbrukare i skogsbygderna äro i högsta grad beroende av gemensamhetsbetet. För att underhålla de djur, de ha på stallet under vintern, måste de ha skogsbete i nödig omfattning, och om man utan vidare skulle taga bort detta skogsbete, kunde det naturligtvis leda till svåra konsekvenser av både ekonomisk och social natur. Ifrån dessa utgångspunkter är det väl ändå ganska självklart, att man, när man går till en ny ägofredslagstiftning, måste taga sikte på båda de intressen, som här tränga sig fram, och man måste se till, om det icke är möjligt att skapa en lagstiftning, som i görligaste mån kan tillgodose båda dessa intressen.

För att lösa denna fråga har detta institut med betesreglering, som vi här diskutera, uppkommit. Betesregleringen syftar till att bibehålla marken ogärdslad och att låta de stora markerna ligga fria från stängsel för inbesparande av onödiga kostnader. I stället vill man söka begränsa användningen av stängsel till de marker, som skola användas för beten. Nu vet jag visst, och det har jag hört i flera variationer i dag, att reservanterna påstå, att betesregleringen leder till ökad stängselskyldighet. Ja, det beror alldeles på, vad man går ut ifrån. Om jag vill, att det nuvarande tillståndet med gemensamhetsbete för all framtid skall fortfara, ja, då är det klart, att det blir stängsel i större utsträckning, om man går in för betesreglering, än om man bibehåller gemensamhetsbetet. Men räknar man med, att man någon gång kommer fram till det tillstånd, då varje markägare skall ha rätt att begära ägofred, så är det självklart att stängselkostnaderna bli mindre genom betesreglering, ty i grund och botten blir det då endast fråga om att med stängsel kringgärda de marker, som skola undantagas för betesbehovet. Om, såsom anföres, man på ett område inför betesreglering och utanför detta område icke gör det, måste det bli stängsel mellan dessa områden, men det finnes ju möjlighet för dem, som äga marken intill att delvis skydda sig från denna stängselskyldighet genom att själva i sin tur begära betesreglering, och då blir deras stängselskyldighet inskränkt till de delar av markerna, som avses för betning. Detta innebär också ett argument gentemot vad herr Carlström an-

Ang. lag om ägofred m. m. (Forts.)

förde i så drastiska ordalag, när han påstod, att man med förevarande förslag skulle komma dithän, att man skulle tvinga fram stängsel i ägogränserna mellan grannarna. Som jag nämnt behöver ju icke ett sådant tillstånd uppkomma, ty om svårigheter härvidlag skulle inställa sig, kan alltid den granne, mot vilken stängselvitsord göres gällande, i sin tur begära betesreglering och härigenom slippa denna kostnad för stängsel.

Herr Carlström hade också en annan invändning att göra gentemot betesregleringen, som han åskådliggjorde genom ett exempel. Han sade, att om fem personer t. ex. äro medlemmar i ett byalag och en av dem har begärt betesreglering, måste, om de fyra övriga sakna lämpliga marker, all betning för byalaget flyttas över till den femtes mark. Ja, det kan man ju säga, men då bör man också observera lagens uttryckssätt, att detta endast får äga rum, »när så lämpligen kan ske». Lagen giver här alltså utrymme för modifikationer, så att ett dylikt förfarande endast medgives, där bete kan anordnas utan skada för denne femte markägare i detta exempel, å vilkens område betning skulle komma att äga rum. Var och en förstår, att det här rör sig om ytterligt sällsynta undantagsfall och man kan väl fråga sig, om ett dylikt enstaka undantag skall få stjälpa en riktig utveckling av denna lagstiftning.

Herr Carlström sade, att man icke ville ha denna lagstiftning i Norrland. Men utskottet har nu följt en linje, som jag för min del utan vidare kan acceptera, nämligen den att betesregleringen göres fakultativ. Följden blir då den, att det icke blir någon betesreglering, om icke markägarna själva önska det. Om de själva icke önska, att denna lag tillämpas, då gäller ej heller detta resonemang, som herr Carlström förde, nämligen att man icke vill ha betesreglering i de delar av landet, där denna lagstiftning behöves, och att man skall ha den, där den icke behöves. Ja, herr Carlström vet lika bra som någon annan, att i de övriga delarna av landet, där gemensamhetsbete icke finnes, där behöves icke betesreglering och där kan den ej heller tillämpas. Det går icke att inbilla oss, att den här lagen till varje pris skall genomföras. Den skall endast tillämpas, där den behöves, och tidpunkten för lagens tillämpning bestämmes alltså av när behov att få lagen tillämpad uppkommer. Det blir den jordbrukande befolkningen i varje del av landet, som alltså själv får bestämma om den saken.

Om de stora skogsbolagen, som herr Carlström förde in i diskussionen, skulle vilja genomföra betesreglering, kunna de icke, såsom förslaget ligger till här, göra det utan vidare, ty de måste ha landstinget och hushållningssällskapet med sig på saken. Även om det skulle vara så, som herr Carlström säger, att de stora skogsbolagen ha mycket stort inflytande i hushållningssällskapen, tror jag dock att landstingen äro kapabla att hålla emot. Om bolagen vilja skapa en utveckling, som leder dit de önska, vad ha bolagen då att göra. Jo, de göra sitt stängselvitsord gällande. De söka tvinga fram en ordning, där bolagen få deltaga med en femtedel och de övriga med fyra femtedelar av kostnaderna för stängslet. Skulle bolagen gå in för en sådan anordning i större utsträckning, åstadkommes av sig självt en jordbrukareopinion, som säkerligen kommer att leda till att jordbrukarna begära betesreglering och söka åstadkomma särskiftande av skogs- och betesmark.

Denna lagstiftning anser jag vara mycket försiktig, den kommer icke att åstadkomma stora omvälvningar, men den bär otvivelaktigt inom sig möjligheter till en riktig utveckling, ty, säga vad man vill, så är det ändå en riktig utveckling att komma dithän, att man i görligaste mån kan skilja skogs- och betesmark från varandra.

Man säger här, att man kommer med en lagstiftning, som gör intrång på

Ang. lag om ägofred m. m. (Forts.)
den enskilda friheten, och att detta är något fullkomligt enastående. Jag vill då säga rent principiellt, att så icke är fallet. Det är en reglering mellan jordbrukarna, som avser att tillgodose deras behov. Dylika regleringar ha alltid funnits i svensk lag. Låt mig fråga: Om det uppstår fråga om hemmansklyvning eller laga skifte, är då icke lagen så skriven, att delägare i skifteslag kan dömas att flytta sina byggnader och lämna sina odlade åkrar för att taga emot ouppodlade marker i stället, naturligtvis mot ersättning? Är det icke ett lika hårt ingrepp i den enskildes frihet, som det är fråga om här? Kan en jordägare säga till grannen: Du får icke på mina åkrar släppa ut det vatten, som rinner i dina diken. Har jordägaren frihet därvidlag? Nej, vattenlagen säger, att vattnet får släppas fram enligt vissa bestämmelser. Det finnes område efter område, där den enskilde får jämka med sig för att det allmännas bästa skall tillgodoses och den lagstiftning, som föreslås här, innebär i det avseendet icke något avsteg från de principer, som hittills tillämpats i vår lagstiftning.

Jag lämnar nu utskottets förslag, som jag för min del anser att denna kammare liksom första kammaren bör godtaga, och går över till att en liten smula syna i sömmarna den reservation, som här framförts. Ty det är väl ändå icke så, att denna reservation innehåller precis vad man vill vinna. Reservationen är kanske också förenad med vissa olägenheter. För det första utgå reservanterna från att deras förslag skall vara sådant, att skogsvårdssynpunkterna icke skola kunna göra sig gällande. Vidare att gemensamhetsbetet skall för all framtid upprätthållas, och att det skall vara omöjligt för en jordbruksägare, som vill lägga tyngdpunkten på skogsvården, att kunna göra något stängselvitsord gällande. Detta är reservanternas mening. De säga rent ut i reservationen, att det är därför, som de välja denna fördelning av kostnaderna för stängslet, nämligen en tredjedel för dem, som icke ha djur på betning, och två tredjedelar för de övriga. De ha valt denna beräkningsgrund, därför att det därigenom skulle bli rätt kostsamt för de stora skogsbolagen och de stora skogsägarna att göra sitt stängselvitsord gällande, och reservanterna förmoda därför att dessa stora skogsägare därigenom icke skola komma på den idén att göra sitt stängselvitsord gällande. Om denna förutsättning icke är riktig, faller hela deras resonemang. Är den riktig måste man säga, att reservationen innebär ett avklippande av varje möjlighet att rationellt ordna betesfrågan, ty kom ihåg, om vi få en sådan lagstiftning, då är denna möjlighet alldeles borta, då har man gemensamhetsbete för all framtid. Men är detta något av intresse och till nytta för jordbrukarna, särskilt de små jordbrukarna?

Jag vill i detta sammanhang fästa uppmärksamheten på en sak, som kan ha sitt intresse. Det finnes i Norrland — detta komma vi in på senare i annat sammanhang — en mängd avstyckade fastigheter, som icke ha någon skog. I vissa fall kunna dessa ha servitut på någon annan fastighet, men dessa äro ofta egnahemsfastigheter, som försålts med egnahemslån. Dessa fastigheter ligga insprängda i större skogskomplex här och där. Där gå djuren ute på bete. Då kan det hända att de som äga markerna däromkring säga: Vi göra vårt stängselvitsord gällande mot dig. Du har dina kor lösa, du skall deltaga med två tredjedelar och vi med en tredjedel i kostnaderna för stängsel. Eftersom dessa kostnader för de större skogsägarna äro relativt små i jämförelse med kostnaderna för de mindre jordbrukarna, blir det en betungande kostnad för de mindre jordbrukarna. Därför kunna dessa små parceller bli instängda utan möjlighet att få sin betesfråga löst. Visserligen kunna de, som en talare yttrade i förmiddags, ha ett betesservitut, men det kan ju, som den ärade talaren påpekade — det var herr Magnusson i

Ang. lag om ägofred m. m. (Forts.)

Skövde — vara så att betesservitutet saknar värde, på grund av att det icke finnes några betesmöjligheter å den skogsmark, där servitutet gäller. Då kan alltså en person, som behöver utökade betesmöjligheter och som icke kan låta djuren gå på samfällt bete eller utnyttja sitt servitut, bli totalt avstängd från möjlighet till betning på den kringliggande skogen.

På tal om detta servitut kom herr Magnusson i Skövde med en underlig version. Han sade, att om en person har ett sådant där servitut, kan detta flyttas över på någon annan mark. Ett servitut kan aldrig flyttas över på någon annan mark. Det har vederbörande alltid kvar på den mark, där det gäller, men skulle det bli en betesreglering, kan det hända, att han kan få utökning av sina betesmöjligheter genom att han tillerkännes ett område eller en betesrätt på angränsande fastigheter, d. v. s. han får ett tillskott till sitt servitut, men detta har han fortfarande kvar.

Härtill kommer en synpunkt, som är värd att fästa uppmärksamheten vid. Det kan kanske vara försvarligt, om man i de norra delarna av landet bibehåller fördelningen eller, rättare sagt, fastslår en fördelning av stängselkostnaderna mellan olika intressenter i proportionen $^2/_3$ och $^1/_3$. Jag måste dock för min del säga, att den fördelningen är för de sydliga landskapens vidkommande orimlig. Man kan kanske påstå, att skogsbetning icke spelar någon roll i landets norra delar, men vi kunna säga, att skogsbetningen spelar en stor och ödesdiger roll i de sydligare delarna. I alla delar av landet, där den moderna skogsvården har en önskan att ur många synpunkter få upp lövskog i markerna, vet var och en, att detta är komplett omöjligt med hänsyn till skogsbetningen. Skall man kunna utan överväldigande kostnader få lövskog i markerna, måste skogsbetningen avlysas, och därför är det, som alla känna till, på det sättet i de södra delarna av landet, att många jordbrukare gå in för att avstänga skogsmarken för bete och anordna betesmarker, som de själva hägna. De ha betet för sig och skogen för sig, men intill deras ägor gränsa andras ägor, där man ej sköter skog och bete på det sättet, utan där djuren gå fritt omkring. Då skulle ett genomförande av reservationen leda till, att en sådan person, som visat intresse för skogs- och betesvården, tvingas att betala $^1/_3$ av kostnaden för stängsel, som han enligt lagen ej har något intresse av. Herr Hage menade, att det är ett intresse även för den, som vill skydda skogen, att få ett staket däromkring. Men vi få komma ihåg, att lagen har sin grund i vårdnadsplikten, d. v. s. att den, som har djur lösa, är skyldig att vårda djuren. Det är det centrala, och därför har i lagen fastslagits, att de, som ha djur, äro mest hägnadsskyldiga, och det är rätt. Men då vill man här, att en person, som har gjort allt vad han kunnat för att skydda skogen och kanske haft stora kostnader därför, skall deltaga i stängsel mot sin granne med $^1/_3$ av kostnaden. Det skulle enligt min mening vara ett alltför litet steg på den rätta vägen, om man stannade vid den fördelningen, när det gäller de södra delarna av landet. Där är fördelningen $^4/_5$ och $^1/_5$ den rimliga, och jag tycker, att även de södra delarna av landet ha rätt till någon hänsyn, när det gäller denna lagstiftning.

Vad jag nu anfört bygger på den förutsättningen, att reservanternas utgångspunkt är riktig, d. v. s. att deras förslag kommer att förhindra de stora skogsägarna från att göra sitt stängselvitsord gällande. Men vem garanterar, att så blir fallet? Vem garanterar, att det är så? Kan det icke tvärtom bli kanske så, att när man genomför en lagstiftning enligt reservationen, som innebär rätt att göra stängselvitsord gällande oinskränkt och i alla situationer med en fördelning av kostnaderna för stängsel på $^2/_3$ och $^1/_3$, och om man betänker, att som laggillt stängsel skall godkännas ett stängsel av enkla pålar och två järntrådar, kan det ej bli så, säger jag, att de bolag, som särskilt

Ang. lag om ägofred m. m. (Forts.)

ivra för skogsvård, säga sig: Det är lönt att vi tvinga fram ett stängsel, det är lönt, att vi göra vårt stängselvitsord gällande. Vi betala $^1/_3$ och grannarna betala $^2/_3$. Och sker det, vad har då inträffat? Då har inträffat, att inom de orter, där det sker, blir betesfrågan förstörd för all framtid, ty sedan stängsel kommit upp och med den lagstiftning vi skapa är där icke längre gemensam betesmark, och då kan man ej rationellt lösa frågan. Jag vet mycket väl, att det finnes många områden i de norra delarna av landet, där sådant ej kan ske, och där det icke kan bli en betesreglering, utan där allt kommer att vara efter de gamla grunderna. För de stora vidderna där gör det detsamma, vilken lag vi stifta. Där blir det icke något stängsel. Men i gränstrakterna mellan de stora ödemarkerna och de andra delarna, där man genomfört ägofreden, där uppkommer faran. Det är icke utan vidare klart, att den reservation, som man här säger skall utgöra ett skydd för betesrätten i de norra delarna av landet, verkligen kommer att innebära ett sådant skydd. Man kan säga, att utskottets förslag är ett försiktigt och varsamt steg i rätt riktning, i riktning mot att åstadkomma en sådan ägofredslagstiftning, som ger skogsvården vad den tillhör och ger betesbehovet vad det tillhör och där man icke åstadkommer några större omvälvningar till skada för någondera parten.

Jag skulle därför, herr förste vice talman, vilja vädja till kammaren att följa första kammarens exempel och bifalla utskottets förslag.

Herr **Larsson:** Herr talman! Med den erfarenhet, som man har av det betesförbud, som är gällande inom Älvsborgs län sedan år 1928, så hyser jag stora betänkligheter mot den nya lagen, när det gäller utnyttjandet av skogsbetet. Vi ha där på grund av 1923 års skogsvårdslag betesförbud å ohägnad skogsmark under tiden 1 januari—1 juli. Under den övriga tiden av året är betet fritt. När detta förbud tillstyrktes av hushållningssällskapen och landstinget, inlades visserligen protest från en del jordbrukarhåll, men genom den starka propaganda, som då fördes från skogstjänstemannahåll, om betets skadlighet för skogsåterväxten och fördelen av att anordna kulturbeten, blev också betesförbudet tillstyrkt av såväl hushållningssällskapen som landstinget. Sedermera har det visat sig, att detta förbud har mötts med så gott som allmän ovilja från de skogstrakter inom länet, där man av ålder utnyttjat det gemensamma skogsbetet. Försök ha också gjorts att få förbudet upphävt för vissa skogstrakter inom länet, men de ha ej lyckats, och betesförbudet står fortfarande kvar för hela länet. Vid dessa försök att få vissa delar av länet avskilda d. v. s. de skogstrakter, vilka mest utnyttjat betet, har det funnits starka minoriteter inom hushållningssällskapen för detta yrkande, men det har ändå icke kunnat nås majoritet. Inom landstinget, där det så gott som enhälligt år 1927 förordades betesförbud för hela länet, har frågan för ett par år sedan varit före, och enhälligt har det uttalats, att betesförbudet borde avse endast tiden 1 januari—1 juni, d. v. s. en förkortning av betesförbudet. Detta tyder enligt min mening på, att landstinget icke har ansett, att genomförandet av betesförbudet har varit så särskilt lyckligt.

Jag vill också säga, att detta förbud icke blivit så mycket respekterat av dem, som behöva betet. De flesta av dem, som varit vana att utnyttja skogsbetet, ha medvetet gjort sig till lagbrytare. Endast de, som man kan säga äro alldeles särskilt laglydiga, ha i detta fall respekterat lagen. De övriga ha föredragit att bli anmälda och betala de plikter, som möjligen kunde bli dem ådömda. Det har inom den del av länet, där jag är bosatt, förekommit, tror jag, fyra anmälningar för sådan olaga betning, men dessa anmälningar ha ej kommit från sådant håll, att de ha avsett skogsvårdens skyddande, utan de ha

Ang. lag om ägofred m. m. (Forts.)

gjorts från personliga ovänner till dem, som betat. Det har endast varit i trakasseringssyfte, som anmälningarna gjorts, och ej därför att man ansett, att betningen skulle skada skogsåterväxten. De skogstjänstemän, som så ivrigt ville åstadkomma betesförbudet för skyddande av skogsåterväxten, ha, oaktat att de äro medvetna om, att olaga betning förekommer, icke, så långt jag vet, i något enda fall gjort anmälan om att det betats på förbjuden tid. Detta tycker jag för min del tyder på, att skadegörelsen genom betningen, som tidigare ansetts vara så stor, numera icke anses ha någon nämnvärd betydelse.

Beträffande anordnande av kulturbeten å skogsmarkerna anser jag för min del, att det är en så dyrbar historia, att den icke kan lämpligen förekomma, åtminstone icke i de trakter, som jag känner till, utan alltför stora förluster. Det är icke heller nog med, att man anlägger denna kultur, man måste ge den årligt underhåll, och det kostar pengar. Skogsbetet däremot fordrar ej alls några utgifter i det hänseendet.

På grund av dessa erfarenheter, som jag har från Älvsborgs län, särskilt om svårigheten att få en viss del av länet frånskild från den övriga delen, när det gäller skogsbetet, d. v. s. sådana delar av länet, där man har särskild fördel av skogsbetet — det står också i förordningen, att förbud skall avse län eller viss del av län — och när de försök, som gjorts i detta hänseende, ej lyckats, har jag varit med om en motion, vari det hemställes, att kommunerna måtte lämnas tillfälle att yttra sig, när det ifrågasättes betesförbud inom ett län, innan beslut fattas i detta hänseende. Detta har emellertid utskottet av vissa skäl icke ansett sig kunna gå med på. Ehuru jag för min del icke anser, att utskottets motivering är så synnerligen stark, har jag ändå intet yrkande i detta fall med anledning av att utskottet tagit hänsyn till motionen i så måtto, att utskottet i sin motivering har gjort ett uttalande, som i rätt avsevärd grad stärker motionens syfte.

Beträffande hägnadsskyldigheten kan jag inte anse annat, än att den stängselfördelning, som de sakkunniga föreslagit, nämligen $^2/_3$ för den betande och $^1/_3$ för den icke betande, är den mest riktiga. I regel är det endast de mindre jordbrukarna, som ha behov av att utnyttja skogsbetet. Åtminstone i de trakter jag känner till, gäller det endast sådana mindre jordbrukare, vilkas gårdar äro enskilt belägna i skogstrakter långt bort från allmänna vägar, och som därför ej kunna ordna med mjölkproduktion utan äro hänvisade till djuruppfödning. Dels är det också sådana mindre lägenhetsägare och torpare, som ha ett mycket litet innehav av odlad jord och som därför måste spara för vinterbehovet vad som kan skördas på deras små jordtegar. Jag tror, att litet var av kammarens ledamöter känna till, att dessa mindre lägenhetsägare och torpare, som ha sin belägenhet i skogsbygderna och långt från de allmänna vägarna, äro den kategori av befolkningen, som får utföra det mest strävsamma arbete för att få sin utkomst, och att dessa människor också ha en ganska liten ekonomisk bärkraft. Då nu en sådan mindre jordbrukare skall utnyttja betet och har sina ägor gränsande till en granne, som kanske har mångdubbelt större innehav, men som icke anser sig behöva betet och kanske därtill också fordrar stängsel för den andres kreatur, måste denne mindre brukare betala $^4/_5$ av hägnaden och den större endast $^1/_5$ enligt utskottets förslag här. Detta kan för den mindre brukaren betyda en avsevärd utgift efter areal räknat, kanske t. o. m. så stor, att han därför icke kan tillgodogöra sig betet. Däremot kommer hägnadsskyldigheten för den andre i förhållande till hans markinnehav att medföra en alltför ringa och obetydlig kostnad. Skiftesläggningarna inom skogsmarkerna äro vanligen ganska långsträckta, så att rågången mellan grannar i de allra flesta fall har en betydande längd. Visserligen upptager lagförslaget ett förhållandevis billigt stängsel som laggilt, men för en längre

Ang. lag om ägofred m. m. (Forts.)

sträcka kan det ändå bli en alltför tung utgift för den, som rör sig under små och knappa förhållanden. Jag är gärna villig att medgiva riktigheten av, att för ägaren av hemdjur vårdnadsplikten bör vara den ledande principen i den nya lagen, men när det gäller skogsbete, har det sedan urminnes tider mellan grannar ansetts som en gemensam rättighet att utnyttja detta. Jag anser därför, att man bör gå fram med stor försiktighet, när man i den nya lagen gör inskränkningar i dessa gamla rättigheter. Visserligen användes icke skogsbetet på långt när i den utsträckning, som tidigare skett, och har ej heller samma betydelse som förut, men de, som fortfarande äro i behov av detta bete, äro tillräckligt många, för att den nya lagen bör taga hänsyn även till dem, så mycket mera som dessa äro bland de minst bärkraftiga inom samhället.

Jag har även den uppfattningen, att man på vissa håll alltför mycket överdriver den skada, som åstadkommes på skogsåterväxten genom betningen av de större hemdjuren. Skulle skadegörelse genom dessa hemdjurs betande åstadkommas i så stor utsträckning, som man på vissa håll vill göra gällande, så tror jag icke, att vi nu skulle ha den skogstillgång, som vi nu verkligen ha, efter det intensiva betande, som förekom förr i världen. Om man jämför den eventuella skada för skogsåterväxten, som betandet förorsakat eller förorsakar, med den nytta, som skogsbetet haft och ännu har för de befolkningsgrupper, som äro i behov av detta, och dess nytta ur samhällssynpunkt, är jag övertygad om, att man skall finna, att den eventuella skadegörelsen för skogsåterväxten är försvinnande liten mot det värde, som nyttiggörandet av betet medfört och ännu medför. Jag anser därför, att man vid utformningen av den nya lagen icke ensidigt bör inrikta sig på att skydda skogsåterväxten på alltför stor bekostnad av betet, utan att man också bör taga hänsyn till betet och till dem, som behöva det för sin utkomst.

Med de förhållanden, som ännu råda beträffande behovet av skogsbete för vissa kategorier av vår befolkning, är jag övertygad om, att den hägnadsfördelning, som de sakkunniga vid utarbetande av lagförslaget angivit, och till vilket även herr Magnusson i Skövde m. fl. reservanter inom utskottet anslutit sig, nämligen $^2/_3$ och $^1/_3$, är den mest riktiga och mera lämplig och rättvis än den utskottet föreslagit. Ävenså tror jag, när det gäller stängselskyldighet för åkertegar och mindre områden, att denna fördelning, $^2/_3$ och $^1/_3$, är den mest lämpligt avvägda. Även när det gäller betesfrågan i övrigt har jag den uppfattningen, att den reservation, som avgivits av herr Magnusson i Skövde m. fl., avlägsnar flera av de olägenheter, som detta lagförslag medför.

Jag ber därför, herr talman, att få ansluta mig till denna reservation.

Herrar *Andersson* i Lindome, *Petersson* i Lerbäcksbyn och *Hansson* i Rubbestad instämde häruti.

Herr **Nilsson** i Landeryd: Herr förste vice talman! Det är uppenbart att, då det gäller en ekonomisk lagstiftning och i synnerhet en sådan ekonomisk lagstiftning som denna, så söker man att anpassa lagstiftningen efter den utveckling, som man kan förutse. Om man ser hur utvecklingen bör ske på ett visst område, är det väl också lämpligt att lägga lagstiftningen så, att en sund och riktig utveckling kan befrämjas.

Jag skall nu icke tala något vidare om annat än betesreglering. Såsom flera talare här ha påpekat, går utvecklingen i den riktningen, att man vill komma ifrån att beta å skogen. Man vill befria skogen från betesdjuren. Det har påståtts på vissa håll, att det sker icke någon skada på skogen, ifall djuren gå där och beta, och på andra håll, att det sker skada. För min del har

Ang. lag om ägofred m. m. (Forts.)

jag så grundliga och avskräckande erfarenheter i det avseendet, att, hur många, som än påstå, att djurens skogsbete icke gör stor skada, kan detta icke ändra min uppfattning att stor skada sker, särskilt om man vill ha fram lövskog.

För närvarande är i regel skogsbetet uselt och med all säkerhet blir så förhållandet även i framtiden, ty, om man sköter skogsvården väl, blir det icke något bete. Det skall ej finnas kalmark, utan skogsmarken skall vara övervuxen med skog överallt. Följden blir, att det är lönlöst att ha djur gående på skogen. Icke nog med att de lämna större avkastning på sommaren, ifall de ha gott bete, utan utfodringen på vintern blir billigare, om man har djuren väl födda på sommaren, så att man icke behöver göda upp dem på vintern. Det har en alldeles kolossal betydelse för kreatursskötselns avkastning, att man har ett gott sommarbete. Därav följer, att man bör sträva till att komma från skogsbetet icke bara från skogsvårdens synpunkt utan lika mycket från ren jordbrukssynpunkt. Av de yttranden, som avgivits i anslutning till den kungl. propositionen, ser man, att det s. k. kulturbetet utvecklats mer och mer. Detta är en sak, som är helt ny. Det är på en relativt kort tid denna rationella betesvård växt fram. Den har börjat komma till användning i hela landet och utvecklats mer och mer tack vare det bidrag, som staten lämnar till betesvården på ofullständiga jordbruk. Dessa bidrag ha fått en ofantligt stor betydelse. Så länge staten fortsätter lämna bidrag, går man in för kulturbete, i den mån det är möjligt. Det kommer också säkerligen att visa sig, att detta icke minskar i intensitet, utan det kommer att öka mer och mer, när den ena grannen ser verkningarna hos den andre.

Om vi tänka oss, hur detta skall kunna utvecklas på grund av det nu föreliggande förslaget till stängselförordning, är det ju en synnerligen viktig sak, att stängselkostnaden blir billig. Vi veta ju, hurusom enligt äldre bestämmelser stängsel skulle vara tätt och fast, så att icke fäkreatur eller svin kunde komma igenom — jag minns ej den exakta ordalydelsen, men innehållet är ungefärligen detta —, under det att nu föreliggande förslag innehåller, att stängsel, för att vara lagligt, skall vara så beskaffat, att det fredar mot större fäkreatur och hästar. Därav följer, att man kan använda trådstängsel. Det har intresserat mig att göra en kalkyl, hur kostnaderna ställa sig med trådstängsel, och jag har tagit reda på priset på stängseltråd, så att de siffror jag angiver äro riktiga.

Priset på taggtråd är för närvarande 25 öre per kg. Per 1,000 meter åtgå 85 kg tråd. Priset för en taggtråd blir sålunda 21 kronor 25 öre per kilometer. Priset på slät tråd är 22 öre per kg. Det går åt 57 kg för en kilometer, vilket gör 12 kronor 54 öre per kilometer. Nu behöver man i regel icke mera än en taggtråd och en slät tråd för att få ett lagligt stängsel. I skogsmark, där intet särskilt lockar djuren, och på mossar etc. är det tillräckligt med en taggtråd. Jag vet detta, ty jag har själv i trettio år icke använt annat än trådstängsel. Detta blir mycket billigt — sammanlagt för tråd 33 kronor 79 öre per kilometer, i fall man använder två trådar. Arbetstiden per kilometer kan beräknas till omkring sex dagar och efter en arbetslön av 4 kronor om dagen blir det sålunda en arbetskostnad av 24 kronor per kilometer. Kostnaden blir sålunda i runt tal sammanlagt 58 kronor per kilometer, alltså 580 kronor per svensk mil stängsel. Jämför därmed kostnaden för vanligt stängsel! Vid syneförrättningar brukar man räkna nytt stängsel till 25 öre per meter, och i fall det är halvgott beräknas kostnaden för ståndsättande till 10 öre per meter. Om jag räknar så lågt som 15 öre per meter gör det 1,500 kronor per mil. Efter en kostnad av

Ang. lag om ägofred m. m. (Forts.)

20 öre per meter blir det 2,000 kronor per mil, under det att trådstängsel går till mellan 500 och 600 kronor. Det är ju en oerhörd skillnad i kostnad, och följden blir, att stängselvitsord i skogsmark komme att utnyttjas på helt annat sätt än vad förr varit fallet. Man har förr icke kunnat hägna därför, att det varit för dyrbart, men om stängselkostnaderna bli lägre, kommer stängselvitsordet att mera utnyttjas. Detta kommer att stimulera övergång från samfällt bete å skogen till kulturbeten. Det är sålunda detta, som vi få tänka på, när vi bedöma en sådan fråga som denna. Av de yttranden, som avgivits av länsstyrelserna i riket, framgår, att man i varje län har börjat med beteskultur. Det är klart, att så snart en lantbrukare fått fullt bete för sina djur, vill han icke ha några djur i skogen. När det gällt att göra en kalkyl över hur mycket det kostar att inhägna skog, har man framhållit, att i Norrland kunna skiftena vara exempelvis 1 mil långa och 50 meter breda, varför det skulle vara orimligt att inhägna sådana långsmala områden. Det är klart, att så måste vara, men antag, att det i en by finnas 10 bönder, som allesammans vilja ha sin jord inhägnad. De ha själva betesvallar, och så hägna de runt omkring hela byn. Om de ej beta sin mark behöva de icke hägna mer än en femtedel ty grannarna få hägna fyra femtedelar. Följden blir, att även om icke denna lag om betesreglering genomföres, kommer det att uppstå områden även i dessa trakter av Sverige, som äro kringhägnade och således betesfredade. Jag tror, att, när det hunnit till en viss utveckling på detta sätt, behöver man en lag om betesreglering för att slippa hålla alla de stängsel som sålunda uppkomma. Då kan man behöva en betesreglering för en större trakt, så att det hela blir ordnat. Sedan reglering skett kan man slopa stängslet och endast hägna om sina betesvallar. Därför blir betesregleringen ett lämpligt komplement, som behövs i sinom tid för att klara upp de förhållanden, som uppstå genom att billigare stängsel får användas.

Det har sagts, att saken har ringa betydeles för södra Sverige. Det kanske är så. Det framgår dock av länsstyrelsens i Jönköpings län yttrande, att i Jönköpings län finnas omkring 85,000 hektar, som icke äro inhägnade. Det är ju icke så små områden detta. Betesregleringen föreslås ju fakultativ; sålunda kräves att beslut fattas både av landsting och hushållningssällskap, innan lagen vinner tillämpning. Det kan naturligtvis icke komma i fråga, att landsting och hushållningssällskap i Jönköpings län fatta beslut om tillämpning av lagen om betesreglering, såvida icke de jordbrukare, som äga skogsmarken, önska att så skall ske. Jag kan som exempel nämna lagen om utrotande av berberisbusken. Den lagen har funnits i mer än 15 år. Den är fakultativ. I Jönköpings län finns i vissa delar mycket berberis, men det har icke varit ifrågasatt, att lagen skulle tillämpas i länet, ty folket, som bor i de trakterna, har ej ifrågasatt detta, och ingen annan tvingar dem därtill. Ett annat exempel. Lagen om galtbesiktningstvång är också fakultativ. Hushållningssällskapet i Jönköpings län har vid två tillfällen beslutat, att den skulle tillämpas, men landstinget har sagt nej, därför att stadsbor och en del lantmän röstat emot. Lagen har därför ej kommit i tillämpning. Det är icke någon risk, att stadsborna tvinga på jordbrukarna betesreglering i landsting eller hushållningssällskap, åtminstone icke enligt min mening.

Nu talas om det intrång på fastigheterna, som skulle ske genom denna betesreglering. Om vi se på vad lagen innehåller i det avseendet, så finna vi, att det skall först undersökas huruvida på den fastighet, för vilken betesmark begäres, bete utan oskälig kostnad kan anordnas. Nästa steg är att undersöka huruvida den fastighet, från vilken mark skall upplåtas, kan lämna mark utan skada eller olägenhet. Observera därvid sista stycket i 14 § i lagförslaget! Sådan mark skall tagas i anspråk, som med hänsyn till beskaffen-

Ang. lag om ägofred m. m. (Forts.)

het och läge är därtill mest lämpad. Förutsättning är, att olägenhet ej tillskyndas brukandet av den fastighet, varå betesmarken upplåtits. Det är sålunda två regler, som skola tillämpas: den som kräver bete måste själv sakna lämplig betesmark, och betet skall kunna anordnas utan oskälig kostnad för den, som skall släppa till marken. Dessutom skall ersättning gäldas till ägaren av den fastighet, å vilken marken upplåtits.

Med min befattning följer skyldighet att vid alla arrendeuppskattningar, som ske på kronoegendomar i Jönköpings och Kronobergs län, undersöka, huruvida möjlighet finnes att åstadkomma betesvallar, och jag skall också uppgöra förslag till sådana betesvallsanläggningar, men det har ännu aldrig förekommit, att det varit något hinder att på en fastighet få jord till betesvall, ty man har kunnat taga i anspråk mark, som man icke tidigare trott kunna användas till sådant ändamål. Jag har själv på min egen gård anlagt betesvallar å skogsmark, och det går alldeles utmärkt bra. Det växer otroligt bra. Särskilt å hagmark är det lätt att anlägga betesvallar, ifall det icke är alltför stenigt och naturligtvis under försättning att man slipper dika allför mycket. Det är ju dikningen, som blir dyrbarast. Jag vill säga, att talet om att man skulle behöva taga i anspråk annans mark är i hög grad överdrivet. Det finns i stor omfattning gamla ängar, som man icke använder till slåtter och som man inte kan använda för sådant ändamål därför, att de äro igenväxta, och det finns också hagmark och skogsmark, som är lämplig för ändamålet, och där man kan anordna betesvallar utan orimligt stora kostnader i förhållande till nyttan. Vi få bedöma kostnaderna i förhållande till nyttan, ty den kan icke nog uppskattas.

Jag vill med detta endast ha sagt, att jag tror, att, om man icke inom ett län anser lagen vara till nytta, blir den icke införd, men om den är till nytta, och det kan den bli i många fall, där stängselförhållandena utvecklats på grund av de nya bestämmelserna om stängsel. Då är det gott att ha lagen att tillgripa.

Jag skall icke giva mig in på repliker, men kan icke underlåta säga ett par ord med anledning av vad herr Magnusson i Skövde sade i dag på förmiddagen om att, i fall betesreglering införes i ett län och icke i ett annat län, stora kostnader uppstå för hägnad mellan länen. Jag fattade det väl rätt på detta sätt? Det är ju precis detsamma om man använder stängselvitsord och vill hägna *inom* ett län mot mark, vars ägare icke vill hägna, som om man vill hägna mot mark, belägen i ett annat län. Markägare i det andra länet få hägna fyra femtedelar, om de beta sin mark. Beta bägge, få de betala hälften var av stängselkostnaderna. Vitsordet gäller i båda fallen och det blir ingen skillnad. Det är för övrigt icke absolut givet, att betesregleringen sker utmed länsgränsen.

Slutligen vill jag med anledning av vad herr Larsson i Hede anförde om förhållandena i Älvsborgs län och de svårigheter, som där möta på grund av det betesförbud, vilket införts, säga, att nog tror jag, att förhållandena i Älvsborgs län skulle bliva mycket bättre, om man släppte betesförbudet och gick in för betesreglering.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den föredragna paragrafen.

Med herr Nilsson i Landeryd förenade sig herr *Osberg*.

Herr **Ericsson** i Sörsjön: Herr förste vice talman! Jag tror för min del, att det förefinnes en ganska samstämmig uppfattning därom, att en revision av 1857 års stängselförordning är nödvändig. Det kan säkerligen sägas, att det rört sig framåt även på detta område och att med hänsyn härtill den nu gällan-

Ang. lag om ägofred m. m. (Forts.)

de lagstiftningen icke kan anses vara lämpad för de nya förhållanden, som inträtt. Det är dock ganska uppenbart, att i denna liksom i så många andra frågor ganska stora svårigheter anmäla sig, då det gäller att utarbeta bestämmelser utav sådan art, att alla kunna känna sig tillfredsställda med dem; detta på grund av de ganska skiftande förhållanden, som äro rådande här i landet, men även med hänsyn till de olika intressen, som göra sig gällande och som pocka på, att bliva tillgodosedda. Om vi gå att granska den kungl. propositionen i ämnet, så finna vi, att den upptager åtskilliga betydelsefulla reformer. Jag vill för min del säga, att det största värdet i den kungl. propositionen förefinnes i andra kapitlet 6 §, som upptager bestämmelser om hur ett laggilt stängsel skall se ut. Tidigare har ett laggilt stängsel varit ett sådant, som skyddat emot mindre hemdjur. Nu har ju vidtagits den förändringen, att ett stängsel för att anses laggilt behöver skydda endast emot större hemdjur. Utskottet har ju varit ganska enigt om denna sak. Om detta förslag antages, är det ganska liktydigt med att man icke längre behöver hålla sådana dyrbara stängsel, som man har måst hålla enligt den gamla stängselförordningen. Det blir ju också enligt förslaget möjligt att till stängsel använda det material, som för var och en är lämpligast, och särskild betydelse torde ligga just i detta, att taggtrådsstängsel blivit legaliserat, och om det vill jag för min del säga, att det är ett ganska effektivt och värdefullt stängsel.

Det har inte rått några mer anmärkningsvärda meningsskiljaktigheter med avseende på bestämmelserna i första och andra kapitlen. I likhet med herr Hage m. fl. har jag dock den uppfattningen, att stängselkostnaden, i sådana fall då stängselskyldigheten föranledes av betning allenast å ena sidan, mellan rågrannar bör fördelas på så sätt, att den som betar marken, skall taga del i stängslet med två tredjedelar och den andra med en tredjedel. Åtminstone har jag den uppfattningen att beträffande Dalarna och Norrland detta skulle ge ett något rättvisare utslag. Jag befarar, att i annat fall de små fastighetsägarna bli för hårt betungade i förhållande till de större, ty det är dock i allmänhet så, att den mindre fastighetsägaren vanligtvis är ägare av något hemdjur, medan man å andra sidan kan konstatera, att de större fastighetsägarna — jag åsyftar därvid främst bolagen — ju i allmänhet inte ha några hemdjur. Jag menar sålunda, att man beträffande just denna sak inte borde ha tagit steget så långt som man gjort, utan stannat vid talen $^2/_3$ och $^1/_3$.

Den del av förslaget till lag om ägofred, beträffande vilket jag i likhet med de flesta av utskottets ledamöter i övrigt hyst ganska stora betänkligheter att vara behjälplig med genomförandet, är ju, som redan förut omnämnts, det tredje kapitlet, som avser genomförande av en ny anordning, kallad betesreglering.

Det har visserligen sagts, att man sökt att på ett så rättvist sätt som möjligt skilja mellan de olika intressen, som här förefinnas, skogsvårdsintresset å ena sidan och betesintresset å den andra. Jag vill ju för min del ingalunda göra gällande, att man tillgodosett skogsägarintresset i den omfattning, som man ifrån det hållet ansett vara önskvärt. Det framgår också, om man tar del av yttranden, som gjorts ifrån skogsägarhåll, att man där inte helt är tillfredsställd med förslaget. Skogsägarintresset hade gärna sett, att förslaget gått något längre. Jag befarar emellertid, att om det hade antagits en generell tillämpning för hela landet av betesregleringen, detta säkerligen enligt mitt förmenande kommit att innebära ett ganska allvarligt hot emot det gemensamma betet ute i skogsmarkerna. Det är klart, att mitt bedömande av denna fråga närmast anknyter sig till de förhållanden, som äro rådande i mitt eget län och alldeles särskilt i de trakter, där jag bor, vilka förhållanden ju äro ganska analoga med dem, som råda inom hela Norrland.

I mina trakter, och jag tror också jag kan säga inom länet i övrigt, har man

Ang. lag om ägofred m. m. (Forts.)

inte genomfört någon beteskultur ännu. Det kan måhända vara en svaghet, att inte jordbrukarna ha gått in för detta, men jag konstaterar endast faktum i detta hänseende. Men det är ju så, att fäbodsystemet ännu existerar i avsevärd utsträckning, åtminstone i de norra delarna av Kopparbergs län, visserligen, kan man säga, i någon mån inskränkt såtillvida som man i viss omfattning dragit kreaturen ned till gårdarna. Men även om fäbodsystemet inskränkts, har ju inte det gemensamma betet upphört, utan såvitt jag kan finna, använda sig såväl stora som små djurägare av det gemensamma betet ute i skogarna. Det ligger nämligen så till, att boskapsskötseln av ålder i mitt län, och jag föreställer mig över hela Norrland, varit grundad på det gemensamma betet ute i skogarna. Och jag är alldeles övertygad om, att det ännu för en lång, lång tid framåt kommer att vara nödvändigt att i dessa trakter nyttja det gemensamma mulbetet i skogarna. Jag menar, att om detta gemensamhetsbete ute i skogarna skulle bringas att upphöra, skulle uppenbarligen ganska stora sociala vådor bli följden. Såvitt jag kan bedöma läget tror jag inte, att i det län jag representerar det skulle bli några andra än de stora skogsägarna, som skulle ha intresse av genomförandet av denna betesreglering. Jag är heller inte så övertygad om, att det kan vara så överhängande eller nödvändigt att nu genom lagstiftning forcera fram detta betesregleringsförfarande. Ty som bekant är det dock så, att åtskilligt redan uträttats, åtminstone inom vissa områden av landet, på beteskulturens område, och jag är likaså övertygad om, att, i den mån det visar sig vara ekonomiskt lönande, man säkerligen skall fortsätta på den inslagna vägen. Jag har sålunda för min del i likhet med utskottet icke kunnat biträda Kungl. Maj:ts förslag om en generell tillämpning av betesregleringen. Däremot är det ganska uppenbart, att man inte kan ha anledning att hysa samma tvekan emot införandet av denna betesregleringsanordning på sätt, som utskottet föreslagit. Det senare går ju ut på, att denna betesreglering skulle kunna införas endast på framställning av landsting och hushållningssällskap, och att det alltså skall ske en samstämmig framställning från båda dessa håll, innan den kan genomföras. Jag förutskickar därvid att det också måste ha bildats en opinion bland den jordbrukande befolkningen, innan en sådan framställning kan göras ifrån landstingen och hushållningssällskapen.

Ehuru jag sålunda för min del icke kan finna att för det län, som jag representerar, kanske ej heller för Norrland, denna betesreglering är nödvändig, så har jag inte velat motsätta mig ett fakultativt genomförande av detta förslag, därför att det möjligen kan ligga så till, att det finns andra trakter inom landet, där man kanske är angelägen om att detta förslag måtte komma i tillämpning. Därför anser jag, att det inte kan förefinnas så stor anledning att vända sig emot ett fakultativt genomförande. Men en förutsättning för att jag skall lämna min medverkan även till ett sådant fakultativt genomförande ligger däri, att någon förändring av den 19 paragrafen uti detta förslag inte kommer att ske. Det föreligger en reservation i fråga om den 19 paragrafen, vari man yrkar avslag på densamma. Om denna reservation mot min förmodan skulle komma att bifallas, anser jag mig alltså förhindrad att rösta för det tredje kapitlet. Den paragraf, jag nyss nämnde, upptar bestämmelser för det fall att det område, som betesregleringen avser, nyttjades före den 1 januari 1932 »stadigvarande till bete för fastighet, vartill ej hör del i området». I det fallet skall betesmark för sådan fastighet under vissa förutsättningar kunna upplåtas. Jag finner, att reservanterna anse, att detta förfarande utgör en form av expropriation och ett tämligen onödigt intrång i den enskilda äganderätten, men jag tror dock att dessa påståenden äro i hög grad överdrivna. Ty det ligger ju så till beträffande den paragrafen, att endast i den mån överskott av

Ang. lag om ägofred m. m. (Forts.)
betesmarker finnas, skola dessa andra få del av betet. Och härigenom, menar jag, kan det väl ändå inte ske någon större skada.

Herr talman! Jag kommer alltså utifrån dessa synpunkter att biträda utskottets hemställan utom beträffande andra kapitlets tredje paragraf, där jag kommer att biträda den av herr Hage avgivna reservationen.

Under detta anförande hade herr talmannen uppkommit och övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr **Andersson** i Rasjön: Den strid, som här föres, är en strid emellan skogsvårdsintresset och betesintresset, och den striden är ingalunda ny utan av mycket gammalt datum. I den nu föreliggande kungl. propositionen har, kan man säga, skogsvårdsintresset avgått med segern. Det är gemensamhetsbetningen, som är stridsäpplet, nu som så många gånger förut.

Herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet antydde här i sitt anförande, att gemensamhetsbetet inte vore något rättsinstitut, som grundade sig på lagstiftning, utan här gällde det, menade han, en sedvanerätt, som uppkommit på grund av vissa egenartade förhållanden i Norrland och i skogsbygderna i övrigt. Men så är det ju inte. Det är ju tvärtom så, att gemensamhetsbetet är lagfäst. Det heter i stängselförordningen, femte paragrafen, andra momentet: »Finnes emellan ägor, som nu sagde äro, ej stängsel; då skall, så länge det förhållande fortfar, den ohägnade marken anses vara till gemensamt mulbete upplåten, . . .». Gemensamhetsbetesrätten är alltså lagfäst. Den är inte bara en sedvanerätt, som uppkommit av en slump här och var, utan är en fullt lagligt konstaterad rätt. Nu kan det ju frågas: vad värde har denna rätt? — Jag behöver dock inte närmare ingå på den saken utan nöjer mig med att i det hänseendet helt och fullt instämma med den näst föregående ärade talaren. Han förklarade, att för stora delar av Norrland och även för Dalarna var gemensamhetsbetningen av grundläggande betydelse för boskapsskötseln överhuvud taget, och jag kan, som sagt, i detta avseende ge honom helt och fullt rätt. Det är särskilt för den fattigare befolkningen, som gemensamhetsbetet har den största betydelsen. För många av dessa, som bo i de avlägsna skogsbygderna och ha ett par tre kor och några getter, skulle ett hävande av rätten till gemensamt skogsbete vara av fullständigt ruinerande verkan. Därför är det ju rätt egendomligt, att man skall behandla en proposition av denna innebörd i en tid, då man på alla sätt söker vidga möjligheterna till folkförsörjning. Säga vad man vill om den attack mot det gemensamma skogsbetet, som denna proposition innebär — en inskränkning i försörjningsmöjligheterna för obygdernas folk är den. Den saken är ofrånkomlig.

Jag tillåter mig också säga, tväremot vad skogsexpertisen påstår, att betesskadorna i skogen äro betydligt överdrivna. Det är för övrigt på det sättet, att riskerna för betesskador med tiden blivit allt mindre, och detta av olika anledningar. Dels har, som här förut framhållits, kulturbetet mer och mer kommit till användning i de delar av landet, där sådana beten med fördel kunna anläggas, och dels har sättet för skogsavverkningarnas bedrivande förändrats såtillvida, att man nu mer sällan än förr gör stora kalhyggen, där gräsväxten slår till. Det moderna avverkningssättet går ju ut på långt gående blädning, där skogsbeståndet successivt utglesnas, och i sådana marker blir gräsväxten mindre, och följaktligen finns inte heller samma anledning som förr att befara skogsbete med därav följande skador. Denna utveckling förefaller emellertid ha gått alldeles spårlöst förbi dem, som stått bakom denna lagstiftning. Jag vill mena, att har det inte tidigare funnits behov av en reglering av skogsbetet, finns det inte nu. Därav tror jag också att man kan dra den slutsatsen,

Ang. lag om ägofred m. m. (Forts.)

att ha skogsägarna inte hittills använt sig av sitt stängselvitsord för att få stängsel mellan skogsskiftena, inte komma de att göra det hädanefter, ty behovet därav har blivit långt mindre än förr på grund av nyss antydda skäl.

Vad som är omdiskuterat i den förevarande propositionen är ju det nya betesregleringsinstitutet, som avser att gemensamhetsbetet skall kunna hävas på ett annat sätt än förr. Hittills har gemensamhetsbetet kunnat hävas allenast genom användande av stängselvitsord, men genom propositionen skulle det också kunna hävas genom en förrättning, som av herr statsrådet likställes med en jorddelningsförrättning och som skulle innebära, att bete hänvisas att äga rum på vissa bestämda ställen. Jag vill passa på att ifrågasätta riktigheten av den jämförelse, herr statsrådet gjorde mellan betesregleringen som institut och jorddelningen som institut. Jag tror inte man kan dra några paralleller härvidlag, ty jorddelningen avser att fördela ägorna till lika volym och värde mellan dem, som ingå i skiftet, men betesregleringen avser att upplåta servitut på vissa fastigheter för betesrätt från andra fastigheter. Det är således två i rättsligt hänseende fullkomligt skilda saker. Skall man göra jämförelser mellan något hittills existerande institut och det nya betesregleringsinstitutet, skall det väl vara med fördelningen av fiskevatten. Den som har någon erfarenhet av, hur lagen om delning av fiskevatten har verkat, kan också något så när förstå, hur denna nya betesreglering kommer att verka i det praktiska livet.

Nu förutsatte ju propositionen en generell bestämmelse om betesreglering. Men jag ber att få konstatera, att ingen i utskottet och ingen här i kammaren ännu uppträtt och försvarat propositionen, utan alla ha erkänt, att det nya betesregleringsinstitutet ändå är i så hög grad tvivelaktigt, att vi inte våga ta in det i en generell lagstiftning. Det enda man velat sträcka sig till är att foga in det som ett fakultativt institut, som en lagstiftning, vilken skall träda i tillämpning först efter initiativ från vissa lokala myndigheter. Redan häri ser jag ett medgivande åt den uppfattning, jag själv hyser, nämligen att denna nya ympkvist på lagstiftningsträdet inte bär någon vacker blomma, utan den är, kan jag säga, en kvist, som från början är förvissnad och förkrympt. För min del måste jag säga, att jag anser hela detta institut rent formellt och juridiskt sett så tvivelaktigt, att det är underligt, att det kunnat vinna anslutning från den juridiska sakkunskapen. I princip är det ju ingenting annat än ett slags expropriationsförfarande, och hittills ha ju statsmakterna städse avvisat varje slag av expropriationsförfarande, när det gällt att tillgodose enskilda intressen. Men här inför man ett expropriationsinstitut för tillgodoseende av ett rent privat intresse och till på köpet lägger man handhavandet av detta institut i händerna på ett så svagt organ, som den i propositionen förutsatta förrättningsorganisationen faktiskt är. Expropriationsinstitut i allmänhet har man ju omgärdat med mycket skarpa och noggranna bestämmelser och lagt tillämpningen i händerna på den bästa sakkunskap, som stått till buds.

Här har nu talats så mycket om konsekvenserna av ett genomförande av beteslagstiftningen, varför jag, herr talman, inte skall tynga debatten så mycket mera i detta hänseende. Emellertid tror jag, att det på ett par punkter kan vara skäl att ytterligare framhålla vissa synpunkter, nämligen bland annat beträffande bolagsintressets möjligheter att via betesregleringsinstitutet häva gemensamhetsbetet på de stora skogsmarkerna. Jag tror, att konsekvensen av ett införande av betesregleringsinstitutet praktiskt taget kommer att bli ett hävande av det gemensamma skogsbetet överallt, ty inför blotta hotet av en betesreglering komma de enskilda jordägarna att så att säga skrämmas ifrån skogen med sina djur.

Herr statsrådet var angelägen att framhålla, att förhållandet emellan bo-

Ang. lag om ägofred m. m. (Forts.)

lagen och de enskilda skogsägarna inte skulle förbättras till de enskilda skogsägarnas fördel, om riksdagen skulle bifalla reservationen, utan snarare försämras på det sättet att under det att bolagen nu vid anlitande av sitt stängselvitsord alltid riskera få bära halva hägnadsskyldigheten, skulle de enligt reservationen inte behöva deltaga med mer än en tredjedel. Han förutsatte då, att de enskilda skogsägarna betade, men att bolagen inte gjorde det. Jag vill inte bestrida, att sådana fall kunna förekomma, men jag vill erinra om, att den norrländska arrendelagstiftningen principiellt likställer bolagsarrendatorerna med den enskilde jordbrukaren i fråga om rätten till bete. Följaktligen inträffar det så gott som alltid, att bolagsarrendatorns kreatur gå tillsammans med böndernas kreatur på skogen och göra det med samma rätt, emedan arrendatorn enligt lagen har rätt att åtnjuta bete på skogen, därest sådant bete icke kunnat anvisas honom inom den arrenderade fastigheten. Därför tror jag, att herr statsrådets uppfattning icke riktigt håller, ty därest ett bolag vill använda sitt stängselvitsord, kommer bolaget i de allra flesta fall att få deltaga i stängselskyldigheten med hälften, därför att betning äger rum såväl på bolagets mark som på de enskildas mark. På bolagets mark är det arrendatorns kreatur, som deltaga i betningen.

I de trakter, där fäbodsystemet ännu florerar, som fallet är i det län, som jag representerar, är naturligtvis betesregleringsinstitutet detsamma som dödsstöten mot fäbodsystemet, ty fäbodbetet äger ju icke alltid och kanske icke ens i regel rum på mark, som tillhör det byalag, som äger fäbodarna, utan i de flesta fall är det så, att en by eller en grupp av byar ha sina fäbodar i skogskomplex, som tillhöra helt andra byar. Vid ett regleringsförfarande där möter man uppenbarligen sådana orimligheter och sådana svårigheter, att, såvitt jag kan förstå, fäbodsystemet skulle praktiskt taget omöjliggöras.

Jag kan för min del icke på samma sätt som ett par föregående talare slå mig till ro med att i Kopparbergs län och i de norrländska länen skulle majoritet aldrig kunna åvägabringas i hushållningssällskap och landsting för en tillämpning av den fakultativa lagen. Så få vi ju icke betrakta vår uppgift här, utan vi ha skyldighet att pröva lämpligheten och berättigandet av lagförslaget överhuvud taget.

Om jag fattat diskussionen här rätt, är det icke blott från Norrland, som man hyser betänkligheter mot lagen från jordbrukarhåll. Här ha ju uppträtt talare, representerande de mest skilda delar av landet, som ha gett uttryck åt precis samma uppfattning som jag. Det roade mig att se efter på talarlistan — jag vet ungefär hur stämningen är hos de talare, som ha anmält sig — och jag fann då, att av 15 anmälda jordbrukare i debatten 4 komma att tala för utskottets förslag, under det att 11 äro att räkna på den andra sidan. Vid sådant förhållande tror jag icke man kan säga, att det är något lokalt jordbrukarintresse från någon viss landsända, som reser sig emot betesregleringsinstitutet, utan att det snarare är en allmän opinion från jordbrukarna i riksdagen.

Herr statsrådet berörde också ett par andra saker, som det skulle ha varit av intresse att taga upp till bemötande, men jag skall icke belasta protokollet ytterligare därmed. Jag skall, oaktat det ligger helt och hållet utanför den sakliga diskussionen, tillåta mig att göra en reflexion av mer politisk innebörd. Här ser man, hurusom samtliga i utskottsbehandlingen deltagande socialdemokrater tillhöra utskottsmajoriteten, d. v. s. de ha tillstyrkt betesregleringen som ett fakultativt institut i lagen, under det att reservanterna mot betesregleringen äro att finna på den borgerliga sidan. Samtliga socialdemokratiska talare, som ha uppträtt i debatten, ha också anslutit sig till betesregleringsinstitutet. Därav skulle man ju kunna få den uppfattningen, att denna sak skulle ha nå-

Ang. lag om ägofred m. m. (Forts.)

gon slags politisk betydelse. Om det nu skulle vara så, att socialdemokraterna här i riksdagen tro, att det ingår i deras skyldighet mot den sittande regeringen att rösta så långt som möjligt för dess propositioner, så skall jag tillåta mig tala om, att denna proposition har tillkommit huvudsakligen under den föregående frisinnade regeringens regi, och att den nu sittande regeringen endast har så att säga expedierat ärendet. Det enda specifikt socialdemokratiska i hela propositionen är 19 § i lagen, som i någon mån utvidgar de egendomslösa boskapsägarnas rätt att deltaga i betesreglering. Jag ber att få försäkra kammaren, att därest denna proposition skulle ha kommit fram under föregående riksdag, så skulle jag med lika stor energi, som jag nu är mäktig utveckla, ha bekämpat betesregleringsinstitutet. Det skulle icke ha fallit mig in ett ögonblick att resonera på det sättet, att eftersom denna proposition har framlagts av en regering, som tillhör mitt eget parti, jag därför skall försöka hjälpa densamma igenom. Jag anser, att det är något, som närmast skulle kunna rubriceras som politisk korruption, om man i rent praktiska saker, i rent sakliga frågor, skulle taga hänsyn till vilken regering som händelsevis har lagt fram ett förslag, som kanske legat i bordslådan under tiotal år och så att säga gått i arv från regering till regering.

Jag har tillåtit mig ge uttryck åt denna reflexion, därför att det ser ut av hela arrangemanget, som om det verkligen skulle förhålla sig så mot all förmodan, att opinionen här i kammaren i någon mån påverkas av att det är en socialdemokratisk regering, som har lagt fram denna proposition. Jag styrkes i denna misstanke därav, att jag bestämt vet, att utskottets ärade ordförande på den tid, jag satt tillsammans med honom i den sakkunnigberedning, som förberett detta ärende, var av alldeles samma uppfattning som jag, och därtill av, att den siste ärade talaren tidigare privat har gett uttryck för en uppfattning, som är alldeles densamma som min. Jag ser emellertid nu i dag, att såväl utskottets ärade ordförande som den siste ärade talaren äro färdiga att taga betesregleringsinstitutet. Ingen vill egentligen ha det. Jag har icke hört någon annan än herr Nilsson i Landeryd, som vill ha det, men man tycker ändå, att vi kunna ta det, då det kanhända kan bli till någon nytta någonstans. Det skulle vara ytterligt att beklaga, om rent politiska motiv skulle få göra sig gällande i en sak, som icke har något med politik att skaffa.

För egen del kommer jag att rösta för den reservation, som avgivits av herr Magnusson i Skövde m. fl., och jag ber, herr talman, att få förena mig med dem, som yrkat bifall till denna reservation.

Häruti instämde herrar *Olofsson* i Digernäs, *Sandberg*, *Olsson* i Mora, *Andersson* i Ovanmyra, *Werner* i Höjen och *Björling*.

Chefen för jordbruksdepartementet herr statsrådet **Sköld:** Herr talman! Jag begärde närmast ordet för att ge en replik till den siste ärade talaren med anledning av de reflexioner, varmed han avslutade sitt anförande, men innan jag ger den repliken, skall jag tillåta mig att på ett par punkter bemöta hans invändningar.

Jag hade i mitt anförande sökt göra gällande, att det förelåg större hot emot det gemensamma betet i reservationen än i utskottsmajoritetens förslag. Då säger herr Andersson i Rasjön, att jag hade därvid räknat med den möjligheten, att bolagen icke deltaga i betet, under det att de enskilda jordägarna göra det, och att man under sådana förhållanden skulle få proportionen $^1/_3$—$^2/_3$. Herr Andersson i Rasjön förmenade istället, att eftersom bolagsarrendatorer deltaga i betet, finns det presumtion för att fördelningen skall bli så att säga $^1/_2$—$^1/_2$. Jag vill till bemötande av detta endast påpeka det faktum, att bo-

Ang. lag om ägofred m. m. (Forts.)
lagen inom åtskilliga delar av landet i allt större och större utsträckning gått in för att hålla arrendatorernas djur ifrån skogen och att åt dessa arrendatorer istället ge iordningställda beten. I den mån så sker bortfaller herr Anderssons i Rasjön förutsättning, och det blir så, som jag för min del anförde. Faran finns där otvivelaktigt.

I detta sammanhang skulle jag också vilja beröra den fara för fäbodsystemet, som skulle ligga i utskottsmajoritetens förslag. I själva verket är det väl så, när man tänker sig riktigt in i saken, att faran ligger i reservationen. Om man tänker sig, att det finns en fäbodvall av begränsad utsträckning, som tillhör ett byalag, och att den ligger inom ett annat byalag, och att jordägarna ha på grund av det gemensamma betet plägat låta sina djur gå på de angränsande markerna, vad är det då, som hindrar, efter genomförandet av reservationen med de stängselbestämmelser, som inträda, och med den nya fördelningen av kostnaderna, att de kringliggande hävda sitt stängselvitsord gentemot förbodvallen? Det kan kosta en obetydlighet för de marker, som stöta till, i förhållande till markutsträckningen men kan på en gång göra slut på hela fäbodsystemet, försåvitt det icke finns servitut, men finns det servitut, är det likgiltigt vilken av dessa vägar man går. Jag kan därför icke riktigt tro, att herr Andersson i Rasjön menar, att utskottets förslag skulle vara farligare för fäbodsystemet än reservationen.

Sedan kommer jag till sist till herr Anderssons i Rasjön små, skola vi säga, insinuationer, att socialdemokraterna skulle ha låtit det gå politik i denna fråga. Men handen på hjärtat, om vi avlyssna den debatt, som här har förts, och analysera de argument, som från åtskilliga borgerliga talares sida ha framförts, finna vi icke i grund och botten, att det är mera principiella betänkligheter, mera politiska motiv, som ligga bakom, än de rena sakskälen? Är det icke fruktan för intrång i jordägarens frihet, är det icke expropriationsspöket, som man här för fram? Är det icke överhuvud taget dessa principiella och politiska motiv, som spela så stor roll för våra borgerliga motståndare? Vi för vår del ha icke någon anledning att se saken ur dessa principiella och politiska synpunkter. Därför ha vi å vår sida kunnat se mera kallt och nyktert, skulle jag vilja säga, mera praktiskt på saken. Det är det, som har gjort, att vi å vår sida icke kunnat skrämma upp oss till den räddhåga, som ifrån herr Anderssons i Rasjön och hans meningsfränders sida här har kommit till uttryck. Jag tror alltså, att jag med styrka kan tillbakavisa, att vårt bedömande skett av politiska skäl och att mina meningsfränder skulle stödja detta regeringsförslag, därför att en socialdemokratisk regering händelsevis har haft modet att lägga fram den proposition, som kanske föregående regeringar icke haft modet att lägga fram. Jag tror man kan säga, att vi ha intagit den ståndpunkt, som vi här ha gjort, därför att vi kunna se på detta utan politiska biavsikter och utan hänsyn till sådana principiella betänkligheter, som den andra sidan tydligen har så svårt att komma från i dag.

Herr **Andersson** i Löbbo: Herr talman! Då man har lyssnat till debatten här under de gångna timmarna, har man icke kunnat undgå finna, att, åtminstone efter vad jag har kunnat bedöma, har från samtliga talares sida erkänts och omvittnats, att en revidering av nuvarande bestämmelser beträffande ägofreden är erforderlig. Det är ju icke heller underligt, att en dylik revidering är behövlig, därför att de bestämmelser, som för närvarande gälla, datera sig rätt långt tillbaka i tiden. Vi finna sålunda, att förordningen om ägors fredande emot skada av annans hemdjur samt om stängselskyldighet är skriven så långt tillbaka som år 1857, och att förordningen om huru laggillt stängsel

Ang. lag om ägofred m. m. (Forts.)

bör vara beskaffat daterar sig ända tillbaka till år 1815. Det är självfallet, att under denna långa tid ha inträtt förhållanden, som ha gjort behovet av en revidering allt större och större. Striden här i dag står följaktligen icke om huruvida en revidering av bestämmelserna bör ske eller icke, utan striden står, efter vad jag kunnat finna, om huruvida det föreliggande förslaget till lag om ägofred skall kombineras med bestämmelser om betesreglering samt angående stängselskyldighetens fördelning. Jag skall här först yttra några ord om betesregleringen.

Efter de anföranden, som ha hållits dels av herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet, dels av olika talesmän för utskottets ståndpunkt, skall det visst icke falla mig in att ge någon skildring av hur betesregleringen är tänkt. Det har förut under debatten blivit påvisat. Jag skall bara erinra därom, att lagförslaget ger möjlighet att införa betesreglering på två olika sätt. Det första sättet är genom syneförrättning och det andra sättet är genom frivillig förening. Är det så, att markägarna kunna åstadkomma en frivillig förening, så kan härom uppsättas ett protokoll, och det protokollet kan införas i domboken och får sedan bindande juridisk kraft. Kan ej frivillig förening åstadkommas, får man gå den andra vägen nämligen att begära syneförrättning. Det är självfallet önskvärt, framför allt ur kostnadssynpunkt, att frivilliga föreningar kunna ingås i största utsträckning.

Jag skall härefter nöja mig med att ge några repliker till ett par av de talare, som haft ordet för reservanternas ståndpunkt. Herr Magnusson i Skövde, utskottets vice ordförande, förklarade, att skogsbetet är ett livsvillkor för många jordägare i detta land. Ja, det är möjligt, att så fortfarande är fallet. Jag tror, att man icke kan bestrida, att i rätt stor utsträckning utnyttjas ännu skogsbetet, men jag vill samtidigt erinra om, att skogsbetet torde nog med tiden allt mer och mer försvinna. Kulturbeten anläggas i allt större utsträckning, och jag tror för min del, att den dag är icke avlägsen, då den stora massan av Sveriges jordbrukare finna det förenligt med sina ekonomiska och praktiska synpunkter att övergå till dylika kulturbeten samt att, som följd härav inskränka och undvara det förut gängse betesbruket på skogarna. Skogsbetet som sådant blir emellertid icke förbjudet genom det förslag, som utskottet framlagt, utan skogsbetet kan för all del fortsätta att idkas i det fall, då vederbörande markägare finna detta vara mest ändamålsenligt.

Det var en annan invändning, som gjordes, nämligen att införandet av betesreglering skulle kunna tänkas medföra en ökad stängselskyldighet. Jag har för min del mycket svårt att förstå detta. Även om det skulle kunna rent teoretiskt från herr Magnussons i Skövde sida ledas i bevis, att i något speciellt fall kanhända en extra gärdesgård vid betesregleringsförfarandets införande skulle behöva uppsättas, så borde det väl ändå icke kunna bestridas, att betesregleringen som sådan avser och *kommer* att inskränka behovet av de förut befintliga gärdesgårdarna i mycket stor utsträckning. Jag tillåter mig också understryka det sakförhållandet, som förut blivit framhållet under debatten, nämligen att stängselvitsordet förutsättes, från såväl utskottsmajoritetens som från reservanternas sida. Om följaktligen stängselvitsordet göres gällande å sådana betesmarker, där förut gemensam betesrätt har varit rådande, och stängsel där uppföras, vad blir då följden? Jo, om kammaren tar reservanternas förslag, komma dessa stängsel att stå kvar för all framtid och stängselskyldighet blir där alltid gällande. På så sätt uppstår följaktligen en ökad stängselutveckling, och detta kan väl ej vara förenligt med moderna uppfattningar i skogs- och betesfrågor. Om däremot kammaren tar utskottsmajoritetens förslag, kan det självfallet tänkas, att beträffande gemensam betesmark dylika stängsel kunna uppföras, men jag ber att få uttryckligen

Ang. lag om ägofred m. m. (Forts.)

för kammarens ledamöter påpeka det förhållandet, att enligt utskottets förslag komma dylika nya stängselvitsord, som införas å sådan betesmark, där stängsel icke fanns den 1 januari 1933, att automatiskt försvinna för den händelse, att betesreglering blir införd för vederbörande område. Här ligger alltså en väsentlig skillnad, som efter vad jag kan se och bedöma, tydligen talar till förmån för utskottsmajoritetens förslag.

Herr Magnusson i Skövde gjorde det påståendet, att om betesreglering infördes, så skulle det föreligga risk för att bondeklassen skulle komma att reagera häremot. Jag tror icke, herr Magnusson i Skövde, att det finns någon risk i det avseendet. Jag har nämligen funnit, att den svenska bondeklassen plägar icke reagera emot förordningar, som avse att införa ordning och reda i den mänskliga och medborgerliga sammanlevnaden. Jag hoppas, att jag fattade herr Magnussons yttrande rätt på den punkten, så att inget missförstånd uppstått.

Vidare var det en replik, som jag skulle vilja rikta till herr Carlström, då herr Carlström gjorde gällande, att det skulle kunna riskeras, att processer beträffande betesregleringsfrågor i mycket stor utsträckning skulle bli en följd, därest riksdagen bifölle utskottsförslaget. Jag erinrar mig, att på den tid, när lagen om enskilda vägar på landet infördes, var det åtskilliga röster, som förklarade, att här kommer det att bli en oändlig massa processer mellan lantbrukarna rörande dessa enskilda vägar. Jag har emellertid efteråt funnit, att risken för dylika processer har varit väsentligt mindre, än vad man då från visst håll fruktade. Jag har funnit, att väl kan det hända vid dylika förrättningar, då man delar enskilda vägar, att bönderna komma »ihop sig». Väl kan det hända, att de säga varandra mer eller mindre beska sanningar, och att grannsämjan vid det tillfälle, då vägdelningen sker icke är så synnerligen stark. Men jag har funnit i samtliga de fall, då jag varit i tillfälle att studera dylika förhållanden, att blott och bart fördelning av väghållningsskyldigheten kommer till stånd, och förrättningen blir fullföljd, så visar det sig efteråt, sedan vägarna blivit iordningställda, att man i regel utan undantag är belåten och tillfredsställd med vad som skett. Jag uttalar den förhoppningen, att så också kommer att ske i händelse betesregleringen införes.

Beträffande den andra punkten, där det råder olika uppfattningar här i debatten, nämligen frågan om stängselskyldighetens fördelning, så ha talesmännen på reservanternas sida gjort gällande, att det skulle vara orimligt fordra, att den som icke betar sin mark skulle slippa undan med så liten stängselskyldighet som blott och bart en femtedel. Jag ber att gentemot detta få påpeka bara den omständigheten, att såväl utskottsmajoriteten som reservanterna gått in för, att vårdnadsplikten skall vara den grundläggande principen för det här föreliggande förslaget. När denna vårdnadsplikt blir den grundläggande principen, kan jag icke finna annat än att det finns de allra starkaste sakliga skäl, som tala för att den markägare, som icke vill beta sin mark, bör slippa undan med att hägna blott en femtedel. Jag tycker, att det skulle vara orättvist mot alla dessa, som vilja åstadkomma en rationellt ordnad skogs- och beteskultur, om de skulle vara nödsakade att deltaga i hägnadsskyldigheten till mer än en femtedel.

Jag skall slutligen be att få säga några ord till herr Andersson i Rasjön. Herr Andersson i Rasjön hade gjort sig besväret att gå till vederbörande anmälda talare och på förhand utfråga dem om deras ställning till betesregleringen, och herr Andersson i Rasjön hade då funnit, att de flesta av de lantbrukare, som begärt ordet, komme att tala för reservationen. Ja, herr Andersson i Rasjön, det är inte så säkert, att detta avspeglar den verkliga stämningen bland jordbrukarna i kammaren — det vet man inte — utan detta kan

Ang. lag om ägofred m. m. (Forts.)

för all del åtminstone tänkas bero på, att talträngdheten kan vara större bland den ena eller den andra meningsriktningens målsmän.

Då herr Andersson i Rasjön slutligen gör gällande, att socialdemokraternas ställningstagande i den föreliggande frågan bestämmes av att de anse sig politiskt skyldiga att följa sin regering, och då han vidare talar om för kammaren, att det är den föregående frisinnade regeringen, som år 1932 har utarbetat åtminstone det väsentligaste av det nu föreliggande förslaget, ber jag för min del att få säga, att denna uppgift ifrån herr Anderssons i Rasjön sida beträffande den frisinnade regeringens ställningstagande till föreliggande lagförslag är alldeles riktig. Men den omständigheten ger, efter vad jag kan förstå, endast ett nytt belägg för, att det är enbart saklighet som har varit avgörande för den socialdemokratiska regeringen, då den i år framlagt detta förslag. Den omständigheten att det är två efter varandra följande regeringar som gått in för samma princip, för samma uppfattning och för i stort sett samma lagförslag kan icke betyda annat än att detta förslag vilar enbart och uteslutande på intet annat än rent sakliga grunder.

Herr talman! Jag kan icke finna annat än att de sakliga motiven för utskottets förslag äro synnerligen starka, och jag tror, att andra kammaren kan — i likhet med första kammaren — med största tillförsikt följa utskottets förslag till vilket jag också, herr talman, ber att få yrka bifall.

Herr **Lindman:** Herr talman! Jag skall be att få yttra mig i största allmänhet om det föreliggande förslaget. Jag hade för min del trott, att när det gällde sådana frågor som till exempel betesfrågan, stängselfrågan och skogsfrågan, man skulle kunna säga, att vi här i kammaren vid tidigare tillfällen ha bedömt dem uteslutande ur saklig synpunkt och att inga politiska synpunkter behövt läggas på dessa frågor. Så var åtminstone förhållandet, när vi för tio år sedan behandlade det stora förslaget om den enskilda skogslagen, som då infördes, och så har jag hoppats och trott, att förhållandet skulle vara även i detta fall.

Såsom jag ser på det föreliggande ärendet, herr talman, är det här icke fråga om någon strid mellan jordbruk och skogsbruk. Det är ett intresse för båda dessa näringar det här gäller, icke ett intresse för den ena eller den andra utan ett intresse för båda. När vi, som jag nyss nämnde, år 1923 införde den enskilda skogslagen, så fanns det, det vet jag mycket väl, många som voro tveksamma och som tyckte, att denna lag var ett intrång. Jag tror emellertid att man kan säga, att de tio år, som gått sedan dess, medfört en ganska allmän känsla av tillfredsställelse över, att denna lag blev införd, och att den varit till nytta. Jag känner personer, som då voro motståndare till denna lag, och som tyckte, att det var ett starkt intrång, då man icke fick hugga skog som man ville — det var ju också en väsentligt strängare lagstiftning än den vi hade i den gamla återväxtlagen av år 1903 — men som nu sagt mig — jag har erfarit detta vid olika tillfällen, då jag besökt olika platser, vid skogsexkursioner o. s. v. — att det nog i allmänhet råder rätt stor tillfredsställelse med denna lag. Det kan ju hända, att om en lagstiftning sådan som den nu föreslagna skulle komma till stånd — om den bleve införd och tillämpad — även den skulle komma att lända till tillfredsställelse för många av dem som nu av skäl, som hänföra sig till, att man är van att ha det hela ordnat på det nuvarande sättet och som man icke tror sig kunna undvara — jag förstår det väl — frukta för denna lag och därför äro motståndare till densamma.

Vill man överhuvud taget få till stånd en bättre ordning beträffande skogsbetet och skyddet för skogen emot detta bete, ett mera rationellt ordnande av

Ang. lag om ägofred m. m. (Forts.)
hithörande förhållanden, kan jag för min del knappast finna någon annan väg att gå än den här föreslagna. Här föreslås ju, att när betesrätten skall införas, man från fall till fall skall undersöka, huruvida detta låter sig göra eller icke. Faran i det fallet är således icke, synes det mig så stor. Det går nämligen icke, så som jag ser på denna sak, att lita till, att man på den frivilliga överenskommelsens väg skall kunna åstadkomma sådana gemensamhetsbeten, som det här är fråga om. Det går icke, därför att — såsom vi ju alla veta — förhållandena äro sådana, att lantmännen nu en gång för alla ha en viss svårighet att kunna sammansluta sig i föreningar. Det har jag av egen erfarenhet många exempel på. Denna lagstiftning avser ju icke något annat än att söka ge en möjlighet att komma fram på bättre vägar. Går man icke in på detta nu, och gör man icke nu en början — det här är ju bara en början kan man säga, då ju lagens tillämpning begränsats genom hushållningssällskapens och landstingens fakultativa rätt att själva bestämma om dess tillämpning — ja, då stå vi och stampa på samma ställe som vi gjort under en lång följd av år, och det tror jag icke kan vara till någon riktig nytta.

Det är som jag sade, herr talman, två viktiga frågor, som man här kan lösa genom en lagstiftning. Den ena är betesfrågan. Vi veta ju alla, att frågan om ett rätt utnyttjande av betet gått framåt och alltjämt går framåt. Den går även i Norrland framåt, även om det där går trögare. Ifrån de trakter, som jag alldeles särskilt känner till, nämligen provinsen Hälsingland, har jag många exempel på, hurusom frågan om ordnandet av betena gått framåt i betydande grad. Jag har talat vid lantbrukare och hemmansägare, vilka infört ordnade beten, och de ha förklarat, att de äro synnerligen tillfreds, sedan de ha gjort detta. De ha mer och mer övergivit sina fäbodvallar och gå icke dit med kreaturen i på långt när samma utsträckning som förut, då de förlora för mycket på ett sådant system. De kunna med andra ord icke utnyttja sina kreatur på samma sätt, när kreaturen få ströva fritt omkring på den gemensamma skogen, som då de hålla dem på ett mera samlat bete. Det är många som kommit till insikt om detta, och jag tror för min del, att det vore synnerligen lyckligt för Sveriges jordbrukare, om de komme till en ökad insikt om betydelsen av att få till stånd ordnade beten i stället för att låta kreaturen ströva omkring på vidsträckta, i samfällt bruk liggande skogsområden, där kreaturen ha ett dåligt bete, och på vilket sätt ägaren icke har den nytta av dem, som han annars skulle ha.

Jag vill vidare yttra några ord om skogen och vad betet betyder för skogen. Det har ju sagts åtskilligt om, att denna betydelse icke skulle vara så stor. Jag vågar påstå, herr talman, att erfarenheten säger oss, att den skada, som betet gör på skogen, är mycket stor. Den är större än vad man i allmänhet gör sig reda för, därför att man härvidlag i allmänhet icke räknar i reda pengar. Jag skall taga ett exempel. Ofta nog kan man på ett område, där efter verkställt hygge en skogskultur anordnats, få se hela hjordar av kreatur — både fäkreatur och hästar — ströva omkring och kanske icke så mycket genom själva betningen som fastmer genom nedtrampning göra stor skada på de unga plantor, som där spirat upp antingen efter kultur av människohand eller genom naturlig föryngring, naturlig återväxt från kringstående skog. Jag vill för dem som icke känna till förhållandena i Norrland så mycket påpeka, att de djur som göra den kanske allra värsta skadan äro hästarna, vilka just söka sig till mera öppna platser i skogen, där det naturligtvis växt upp en del gräs, och där de sålunda ha ett rätt ofta nog så magert men dock något bete, och där de springa omkring i ganska stora hjordar. Jag har sett så stora hästflockar på ett sådant ställe, att det varit som en

Ang. lag om ägofred m. m. (Forts.)

riktig cirkus. Framför allt, när det är varmt, och hästarna behöva svalka, söka de sig till dylika platser, där de kunna springa omkring hela dagen för att tack vare vindfläktarna på dessa ofta svala platser och språngmarschen befria sig från den broms, som annars ansätter dem. Nu kan jag icke göra anspråk på, att man skall mena, att min erfarenhet om detta spörsmål, som dock sträcker sig mer än fyrtio år tillbaka, kan vara tillräcklig. Vi ha emellertid ett dokument i den kungl. propositionen, som talar om detta, nämligen det yttrande, som avgivits av Centralrådet för skogsvårdsstyrelsernas förbund. I denna skrivelse daterad så sent som den 1 juni 1931, begärde centralrådet en reformering av gällande stängsellagstiftning med krav på, att en ny stängsellag i huvudsak borde grundas på djurägarens fulla vårdnadsplikt över kreaturen. I Skogsvårdsstyrelsernas förbund ha skogsvårdsstyrelserna, till vilka vi ju ute i länen bruka sätta mycket stort förtroende — ty det råder ju i allmänhet vågar jag säga, även om jag icke känner till alla orter, ett verkligt gott förhållande mellan länsjägmästarna och biträdande länsjägmästarna och länsskogvaktarna å ena sidan och lantmännen å den andra, då ju de senare få en mycket god hjälp av de förra, när det gäller skötseln av skogarna — sin speciella sammanslutning, och dess s. k. centralråd ha sålunda så sent som 1931 gjort ett dylikt uttalande. Jag vågar påstå, att man icke kan säga annat än att bland dem, som se på denna sak från skogsvårdande synpunkt, råder en så gott som enhällig mening därom, att betning på skogsmark är till skada.

Det har ju också av flera talare, som jag åhört — även sådana som varit emot denna lagstiftning — uttalats, att de anse, att man skall skydda skogen. Och man kan icke säga annat än, att detta förslag skulle vara till nytta för skogen. Jag hörde nyss en talare i talarstolen — det var herr Andersson i Rasjön — som förmenade, att denna skogsbetning nu för tiden icke hade samma betydelse som förr, då man nu gått in för att bläda skogen och sålunda icke gör så stora trakthyggen som förr och följaktligen icke heller får så stora kulturfält och att på grund därav hästar och nötkreatur icke kunna göra så stor skada som tidigare varit fallet. Detta är riktigt till en viss grad men är långt ifrån hela sanningen om detta problem, ty vi veta ju alla, att man numera kommit därhän, att de gamla skogarna överhuvud taget försvunnit och att vi i stället ha att göra med jämförelsevis ung skog, som vi sköta genom gallring eller ofta företagen s. k. genomhuggning. Det är klart, att vid de första gallringarna någon betning icke kan komma i fråga, då det icke finns något bete i en sådan skog. Men vi veta ju också, att det finns skogar, som i stor utsträckning skötas genom s. k. luckhuggning eller kantblädning därvid luckor också komma till stånd och där man genom en naturlig återväxt får upp plantor. Det är just till sådana ställen kreaturen söka sig, då i dessa kanthyggen eller större eller mindre luckor, som naturligtvis understundom få karaktären av mera omfattande hyggen, gräs spirar upp. Det är just i sådana hyggen eller luckor som de allra största, jag kan säga, verkligt otrevliga olägenheterna av kreaturens tramp uppenbara sig. På ställen där det funnits en verkligt vacker början till en liten plantskog kan man se dessa småplantor totalt förstörda genom kreaturens tramp. Förr hade man som sagt större hyggen, s. k. trakthyggen. Och hur förfor man då? Jo, man stängde omkring den kultur, som man hade på en sådan plats — en kultur vanligen gjord för hand, då man hade råd till detta, vilken metod emellertid numera övergivits, då både frö och arbetskraft äro så dyra, att man icke kan använda den utan måste lita till den naturliga föryngringen — så att kreaturen icke kunde komma in på hygget, åtminstone om man något så när vaktade däröver och lagade alla de hål, som revos upp i stängslet.

Ang. lag om ägofred m. m. (Forts.)

Så förfar man som sagt icke längre utan man har i stor utsträckning övergått till att bläda skogen och att lita till den naturliga återväxten. Jag menar således, att olägenheterna av kreaturens betning trots dessa olika skogskulturmetoder stå kvar, därför att kreaturen, när de nu äro i skogen, någonstans skola beta, och då naturligtvis beta på de ställen, där de ha tillfälle finna det bästa betet. Jag skall, herr talman icke längre uppehålla mig vid detta.

Jag skulle emellertid vilja framhålla en synpunkt, som jag knappast tror varit berörd tidigare i dag — det är ju möjligt att så varit förhållandet, då jag icke varit inne i kammaren hela tiden — och den sammanhänger med skogsvårdslagen av år 1923. Det förhåller sig ju så, herr talman, att enligt denna lag en skogsägare är skyldig att verkställa återplantering på sin mark efter ett hygge. Han är enligt lagens bestämmelse skyldig att göra detta. Om han icke gör det, går skogsvårdsstyrelsen dit och gör det på hans bekostnad. Men samtidigt som lagen ålägger honom att se till, att återväxt kommer till stånd på detta hygge, ger emellertid lagen honom intet som helst skydd mot, att främmande nötkreatur och hästar komma in och förstöra den kultur, som han enligt lagen varit nödsakad göra. Såsom ett exempel på vartill detta leder kan jag ju anföra vad skogsvårdsstyrelsen i Västernorrlands län uti ett år 1932 avgivet yttrande framhållit, nämligen att man helt enkelt icke kan tillämpa lagen, därför att man icke kan tvinga människorna att iakttaga föreskrifterna i en lag, som icke ger dem det skydd, som de helt naturligt borde kunna påräkna.

Slutligen säger man, att denna lag är liktydig med en expropriation, att den är ett för starkt intrång i äganderätten. Man kan få placerad på sin mark en sådan här betesanläggning, där främmande komma in. Ja, naturligtvis är det ett intrång. Men jag skulle vilja fråga: är det egentligen något större intrång än 1923 års skogsvårdslag var? Jag skulle nästan tycka, att 1923 års skogsvårdslag innebar ett mycket större intrång i den enskildes rätt att hantera sin skog. Ty denna lag gick så långt, att den förbjöd avverkning av ungskog annat än för husbehov. Ungskogen, d. v. s. skog ända upp till 50-, 60-, 70 års ålder, förbjöds ägaren avverka fritt och hur han behagade. Det var ett vida större intrång, som gjordes genom denna lagstiftning. Men jag skulle vilja säga en sak, när man talar om expropriation. Jag torde väl icke kunna, herr talman, betraktas som den, vilken vill, att den äganderätt, som folk förfogar över, skall trädas för nära. Jag har i hela mitt politiska liv varit en mycket stark värnare om den enskilda äganderätten och torde väl icke kunna av någon här i kammaren beskyllas för, att jag skulle vilja medgiva något obehörigt intrång i den. Men jag frågar dem, som mena, att detta är ett så starkt intrång: hur är det eller hur skulle det bliva med denna lagstiftning med en sådan anordning för betet? Där betalas ersättning. Vid grundandet av betesanläggningen betalas ersättning. Sedermera betalas ersättning för de kreatur, som man låter gå på detta betesområde. Men hur är det nu, herr talman? Vilket intrång är icke en enskild skogsägare utsatt för nu, såsom förhållandena nu äro? Låtom oss tänka, att så, som skiftesläggningen är gjord i stora delar av vårt land, omöjliggör den ju praktiskt taget stängsel. Man kan icke sätta upp stängsel. Vare sig man skall betala en femtedel eller fyra femtedelar, kan man icke göra något i alla fall med dessa onaturliga skiftesläggningar, som finnas, skiftesläggningar, där man t. ex. lagt skiftena så, att där en fäbodvall funnits, har varje delägare fått skiftena utlagda precis som strålar från solen långt omkring. Det är ofta en mil långa och understundom ytterligt smala skiften, så att det finnes ingen möjlighet att göra något stängselskydd. Följaktligen är betet allmänt, d. v. s. det finnes intet stängsel, som hindrar, att

Ang. lag om ägofred m. m. (Forts.)

det kan komma betande fäkreatur eller hästar långt ifrån och betesgå på denna mark, där var och en äger sitt skifte men dessa ligga samfällt utan skydd av något stängsel. Om på något skifte eller några skiften det ligger ett område, som är särskilt lämpat för bete, gå kreaturen dit, och där uppehålla de sig. Detta kan förorsaka ägaren av detta skifte en betydligt mycket större kostnad än vad som kan räknas ut. I detta fall, efter den nu föreslagna lagstiftningen får han ersättning. Om en sådan betesanordning blir gjord just på detta ställe, får han ersättning. Nu får han ingen ersättning men är utsatt för allt det intrång, som förorsakas av dessa fullkomligt främmande kreatur.

Jag vill slutligen säga ytterligare ett ord. Det är om denna § 19. Jag vill säga, att beträffande § 19 förhåller det sig ju så, att där nu betet på en skog är allmänt, beta dessa, som hava kreatur — som det nu står i denna lag — och på sin jord kunna vinterföda minst en ko på denna mark. Dessa djur — naturligtvis icke samma kor men korna från den jorden — hava betat där i 100 år och säkerligen mycket mera. Jag vill se den, som kör bort dem. Jag tror icke, att det finnes mer än ett enda ställe i landet, där man gjort försök att köra bort dessa kreatur. De beta på grund av mycket gammal sedvana och hävd. Men efter den lagstiftning, som nu är föreslagen, skulle de få rätt till sådant bete endast om det lämpligen kan ske, och de skulle få det mot betalning. Och först sedan ägarnas till marken och eventuella servitutsinnehavares rätt blivit tillgodosedd, först då skola de kunna få denna rätt. Jag förmodar, att det nog skulle ordnas i de flesta fall på det sättet, att detta skulle klaras upp genom frivilliga överenskommelser.

Sedan kommer jag till sist till denna fakultativa anordning. Herr talman! Vi skola komma ihåg, att denna lagstiftning, som nu är föreslagen, blivit anordnad så, att hushållningssällskap och landsting båda två skola gå in till Kungl. Maj:t och säga, att det är ett behov i det länet att få sådana beten anordnade. Jag känner icke till landstingen och hushållningssällskapen nu för tiden. Men jag förmodar, att de icke äro så förfärligt skiljaktiga mot vad de voro på den tid, då jag satt både i förvaltningsutskottet i hushållningssällskapet och i landstinget. Nog hade de då ett betydligt större intresse för jorden och jordbruket än för skogsbruket. Detta kanske är helt naturligt, därför att skogsbruket, uppfattningen om skogens vård och skötsel gått fram så ofantligt mycket de sista 25—30 åren. Men när någon här sagt, att dessa institutioner icke skulle ha det intresset för jordbruket, att man kan lita på dem, tror jag, att man i det yttrandet gjort sig skyldig till en överdrift. Jag tror, att när hushållningssällskap och landsting båda två skola tillstyrka, att i ett län få anordnas sådana gemensamhetsbeten, och sedermera Kungl. Maj:t på grund därav skall säga, att det må tillåtas i detta län, att lagen tillämpas, så har man en betydande säkerhet. Och alla oroliga tycker jag skulle känna sig fullständigt lugna, när den säkerhetsregeln skjutits in. Men det är icke sagt, att det blir något gemensamhetsbete i alla fall. Det betyder bara, att därmed har sagts, att lagen kan tillämpas i detta län. Sedermera ankommer det på dem, som skola hava betet, att själva begära att få ordna betet på detta sätt. Jag tycker, herr talman, verkligen, att man gör sig skyldig till en ganska stor överdrift i detta fall.

Jag skulle vilja säga för min del, att man snarare kanske har gjort lagen så, att den icke kommer till någon nytta, och att det kan bli motstånd först hos dessa myndigheter och sedan hos dem, som skola anordna det. Men det må vara hänt. Det är utskottets förslag, att det skall ske på det sättet. Det borde kunna lugna vem som helst.

För min del, herr talman, har jag ansett mig vara rent av skyldig att göra ett uttalande i denna fråga, om vilken jag dock äger en ganska betydande kän-

Ang. lag om ägofred m. m. (Forts.)
nedom på grund av förhållandena. Jag tror, mina herrar, att om vi taga denna lag, så kan den bliva till nytta. Men jag är övertygad, att den skall på ytterst få ställen kunna sägas bliva till någon skada. Jag tror vidare, att de, som nu äro så starka motståndare till lagen och frukta så mycket för den, om några år skola finna, att om den kommer att tillämpas, så sker det verkligen därigenom att uppfattningen blivit sådan, att nu vilja vi gå fram för att skapa bättre betesförhållanden och en bättre skogsvård.

Herr **Gardell** i Gans: Herr talman! Att jag begärt ordet är icke beroende på den talträngdhet som herr Andersson i Löbbo talade om, utan det är för att uttala den åsikten, som jag fick i utskottet, då jag satt där som suppleant och åhörde debatten, nämligen att den av utskottsmajoriteten framförda betesregleringen är av sådan ekonomisk räckvidd för våra jordbrukare, att vi hava ganska svårt att överblicka konsekvenserna av den i det ytterst outredda skick, vari frågan kommit på riksdagens bord. Visserligen har Kungl. Maj:t framfört förslaget om betesregleringen. Men det är egendomligt, att det icke ens blivit skickat på remiss till de sakkunniga, ej heller till andra myndigheter.

Bestämmelsen, att de, som vilja beta, skola betala fyra femtedelar av inhägnaden, och de övriga blott en femtedel blir ganska hård för de mindre jordbrukarna, som äro beroende av skogsbeten. Visserligen anförde herr Nilsson i Landeryd de mycket billiga stängselkostnaderna. Då han själv var med i utskottet, förvånar det mig, att han icke framförde förslag om hälften var; åtminstone kunde han hava varit med om två tredjedelar och en tredjedel men icke om fyra femtedelar och en femtedel.

Om man tänker sig att utlägga betesvall för ett helt byalag på ett mindre område och det betas hårt, blir marken olämplig till betesmark om en viss tid. Jorden blir liksom trött. Hur skall man bära sig åt? Skall man hugga nya skogshyggen? Hur skall man då göra med de gamla? Skall man plantera skog på dem? Erfarenheten har visat, att man icke kan bruka jorden i samma skick för jämnan. Jag tror också, att man gjort stora överskattningar i fråga om den skada, som djuren göra på ungskogen. Hur skulle vi nu kunna hava skog och ungskog i Sverige, då det förut icke fanns betesreglering? Men vi hava väldiga skogar och säkert är, att skogsbete använts mycket mera förr än vad som göres i dessa dagar. Om man nu också lägger betesvallar för bruksdjuren, så att säga, så kan man i alla fall vara säker på, att bruksdjuren, om de i stället få vistas i skogsmarken i det fria, bliva mera kraftiga och härdiga till bruksdjur. De behöva icke vara så välgödda. Huvudsaken är, att vi få en frisk djurstam. Vi veta, att våra överfödda och välgödda djur hava tuberkulos och annat. Men i skog och mark bliva de friska.

Utskottets ärade ordförande framhöll också, att han trodde icke, att det vore många, som komme att begära betesreglering. Det visar, att frågan icke är tillräckligt utredd.

Jag skall icke vidare uppehålla debatten; det är så mycket sagt.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till herr Magnussons i Skövde m. fl. reservation.

Herr **Niklasson:** Herr talman! Sedan jag begärde ordet, har en rad talare yttrat sig. Jag skall därför bara be att få säga några mycket korta ord för att deklarera min ståndpunkt.

Jag har begärt ordet närmast därför, att denna fråga griper in ganska ingående och får olika verkningar på olika orter på grund av att de förhållan-

Ang. lag om ägofred m. m. (Forts.)

den, som denna lag berör, äro så väsentligt olika, och att det därför kan vara av betydelse, att frågan får sin belysning från olika trakter av landet, men framför allt därför att i debatten tryckts ganska mycket på, att den lag, som utskottet föreslagit, är *fakultativ*, och därför endast skall införas där den är lämplig.

Vi hava tidigare fått en sådan där fakultativ lag, och den har just fått sin tillämpning hemma i Älvsborgs län. Nu har redan herr Larsson i Hede berört denna fråga samt även berört de erfarenheter, som vi där haft av denna lag. Jag kan nog säga, att det är väl knappast någon förordning, som där åstadkommit så mycken misstämning som just denna fakultativt införda förordning om betesförbud. Och det har ju, sedan denna lag infördes 1926, flera gånger gjorts försök att få den upphävd. Det har anförts i en motion här av herr Larsson, att det är starka minoriteter i hushållningssällskapet och landstinget, som begärt denna lags upphävande. Jag kan säga, att 1931 var det ett enhälligt landsting, som begärde, att lagen skulle upphävas. Jag vill trycka på det särskilt därför, att detta landsting blott några få år tidigare begärt att få denna lag; alltså, när man kommit i kontakt med lagen litet närmare, fått praktisera denna lag och fått erfara dess verkningar, då går man in för att begära dess upphävande. Man bör tänka på det, när man vill skapa nya fakultativa lagar. Det kan hända, att ett landsting och ett hushållningssällskap skulle finna det förenligt med sin bygds intresse att införa denna lag, men sedan den kommit i tillämpning ångra sig. Då är det icke lätt att få den upphävd. I detta fall går det knappast att få den upphävd.

Vad speciellt stängselskyldigheten beträffar är det ju fördelningen mellan de olika intressenterna, som vållar stridigheter. Man har gått ifrån den gamla regeln, att man deltager i stängslen med hälften var i en rågång, och man har i utskottets förslag kommit till fyra femtedelar för den ena sidan och ansett det skäligt. Reservanterna hava däremot ansett, att man gått för långt i det fallet och att två tredjedelar och en tredjedel vore en mera rättvis fördelning.

Det är ju naturligtvis svårt att helt generellt säga, vad som är rättvist eller icke. Men det är ju klart, att dessa tal, fyra femtedelar och en femtedel, avvika i så stor mån från de tidigare reglerna, att det torde i sin tillämpning komma att vålla stora svårigheter och besvärligheter. Det är också en sak, som vi måste komma ihåg här, nämligen att förhållandena kunna skifta ganska fort. Därför om det ena året den ene grannen behöver stängsel, kan det hända, att det andra året den andre grannen behöver stängsel. Men har man satt upp det, står det i allt fall några år. Därför tror jag, att om man går in med en så försiktig ändring som möjligt i detta fall, så gör man rätt. Man har just i utskottets motivering pekat på, att man bör gå försiktigt fram. Jag tror också, att man bör göra det. Men jag anser, att utskottet icke gått så alldeles försiktigt fram därvidlag.

Den största stridsfrågan här är i alla fall betesregleringen. Det har sagts så mycket om den, att jag icke skall gå in så synnerligen mycket på densamma. Man går ju ut från, att betet på skogen är så skadligt för skogsåterväxten. Särskilt herr Lindman var inne på detta. Det har av andra talare här framhållits, att skadan är betydligt överdriven och att skadeverkningarna icke äro så förfärligt stora, som man på visst håll vill göra gällande. Jag vill i det fallet säga, att den erfarenhet jag har av saken styrker icke alls uppgiften, att skogsbetet skadar. Jag vill icke därmed bestrida, att betesgången *kan* göra skada. Men jag tror i alla fall, att jag kan understödja den uppgiften, att den skada, som betesdjuren åstadkomma, vill man nog överdriva betydligt.

Ang. lag om ägofred m. m. (Forts.)

Jag har sett skog, som i ganska hög grad är utsatt för betning, och skogen växer lika bra där. Jag har sett hela kalhuggna skiften, där, som det uttalats här, betesdjuren ständigt hålla sig. Men jag har sett, att i alla fall kan skogen växa upp i täta och slutna bestånd.

En fördel med betesreglering skulle ju vara, att de dåliga skogsbetena skulle avlösas av kulturbeten. Det är naturligtvis en fördel att få ett gott bete, det vill jag icke alls bestrida, men om det i praktiken går så synnerligen bra att komma fram på denna väg är nog en sak som man kan tvista om. Som förhållandena torde vara på de flesta platser i vårt land, är det nog icke så lätt att få tillgång på skogsmark, som är lätt att lägga om till betesmark. I allmänhet är det väl så, att de goda betesplatserna i skogen ligga spridda här och där, och då uppsöka betesdjuren dessa platser. Men skall man ordna större sammanhängande beten, blir det nog kanske rätt kostsamt. Vi skola också tänka oss vad följden blir, om nu betesreglering begäres på en viss plats. Då bli alla, som äro delägare i skogen och som vilja begagna sig av betet, tvungna att taga ett sådant där betesområde. Kunna de få det på sin egen skog, är ju saken kanske icke så svår, men i många fall måste det ju utläggas på en annans, ty det är icke så lätt att få lämpliga platser i närheten. Man kan icke gärna förlägga dessa kulturbeten alltför långt bort från fastigheterna, ty då blir det för stora svårigheter att driva dit djuren eller anlägga väg dit, utan man måste ha dessa ställen nära intill bygden, och då blir det ganska svårt att få lämplig mark till sådana beten. Det heter ju visserligen, att betesreglering skall företagas där den utan oskälig kostnad kan utföras, och det finns naturligtvis platser, där det icke kan komma i fråga, men vi måste räkna med att det finns en massa gränsfall, och då blir det synenämndens sak att avgöra, om betesreglering skall företagas eller icke. Det blir sannerligen en grannlaga uppgift för dessa synenämnder att avgöra denna fråga, liksom så också blir för dem att sedermera utstaka områdena och avgöra alla dithörande frågor. Vi tänka oss i alla fall, att varje delägare har fått sin lott sig tilldelad, och de skola göras i ordning. Är en lott utlagd på annans mark, skall skogen kontant inlösas. Sedermera skall området inhägnas och göras i ordning. Marken skall göras lämplig för betesbruk, arbetas och besås o. dyl. Vi tänka oss då, att en delägare icke äger ekonomiska resurser att fullfölja detta. Då har han ju icke rätt till ett sådant betesområde och är följaktligen avstängd från allt bete på skogen, ty sedan betesregleringen är genomförd, får där icke betas. Jag tror, att det i många fall icke kommer att resultera i att vederbörande får bättre bete, utan i många fall blir det nog så, att det blir många som bli utestängda från betet, och det blir just de ekonomiskt svagaste, som komma att drabbas härav. Det är en sak, som vi icke få glömma i detta sammanhang, nämligen att det är just denna fattiga befolkning i skogsbygden, som är beroende av skogsbeten. Det är dessa personer, som förslaget är avsett att hjälpa, men det kan nog i många fall resultera i att vi helt och hållet stänga dem ute, och den effekten hava vi väl icke tänkt oss.

Jag märker, att om man ger sig in på frågorna alltför mycket, det tar allför mycket på tiden. Diskussionen har ju pågått länge, och jag skall icke längre upptaga tiden. Jag har bara velat säga, att jag är verkligen rädd för att denna förordning, om den träder i kraft, kommer att bli ett irritationsmoment, som i dessa tider sannerligen icke är lyckligt att föra in. Vi hava nog i vårt näringsliv tillräckligt med irritationsmoment ändå, och jag tror, att vi skola akta oss för att vidtaga åtgärder, som kanske för den fattigaste delen av vårt lands inbyggare kommer att medföra svårigheter i stället för hjälp.

Jag skall be att få yrka bifall till den av herr Magnusson i Skövde m. fl. avlämnade reservationen.

Ang. lag om ägofred m. m. (Forts.)

Herr **Magnusson** i Skövde: Herr talman! Debatten har länge fortskridit, men jag hoppas, att den fåtaliga kammaren ändock icke dömer mig allt för hårt, om jag efter den del jag tagit i detta ärendes behandling, också begagnar tillfället att här i någon mån bemöta de föregående talarna. Det skulle vara ganska mycket att säga i anledning av deras uttalanden, vilka nu hava gått in för utskottets förslag, och jag skulle nära på få att göra tills i morgon bittida — detta är ingen hotelse, ärade kammarledamöter — om jag skulle gå in på alla de motsägelser och logiska blottor, vartill de ärade talarna enligt min mening gjort sig skyldiga. Jag skall bara först be att få taga upp en sak, som varit genomgående för så gott som alla dem vilka talat för utskottets förslag.

Man lugnar motståndarna och särskilt lantmännen med att säga: här äro ju stora garantier skapade för att ingenting sker emot lantmännens önskan, därför att lagen kommer ju aldrig att träda i tillämpning, med mindre än att framställning göres från landsting och hushållningssällskap, och dessa vederhäftiga och mot jordbrukarna så gynnsamt stämda institutioner komma icke att kräva detta, med mindre jordbrukarna själva önska det. Hur är det ställt i kammaren för ögonblicket? Av kammarens jordbrukare torde det övervägande flertalet vara emot lagstiftningen och sålunda även mot dess införande fakultativt. Jag är alldeles övertygad om att voteringen här kommer att visa detta — men hur kommer det att gå? Hur gick det i första kammaren, och huru kommer det att gå här? Ja, sannolikt kommer emot lantmännens röster och lantmännens önskan likväl lagen att genomföras i riksdagen. Och hur kommer det att gå i landstingen? Jag ber därvid att få säga herr Nilsson i Landeryd ett ord. Han var också inne på detta, att landsting och hushållningssällskap voro en sådan god garanti, och han anförde exempel på, huru det gått i Jönköpings län vid införande av fakultativa lagar och anförde därvid: vi ville ha infört galtbesiktningstvång, men det sade landstinget nej till, därför att där var majoriteten stadsbor. Landstinget tillmötesgick sålunda inte lantbrukarnas önskan i det fallet. Jag tycker, att det är underligt, att man tryggar sig till landstingets tillgodoseende av lantmännens rätt och intressen, när man själv skördat så nedslående erfarenheter som i anförda fall.

Herr Johansson i Uppmälby, utskottets ärade ordförande, var också inne på samma tema. Jag har mycket stor respekt för hans erfarenhet och ärlighet, men jag måste säga, att när han förklarar sig vara övertygad om, att i norrlandslänen kommer det att säkerligen dröja många mansåldrar, innan det blir fråga om att genomföra denna lagstiftning, och han var tveksam om huruvida det kunde bli någon användning av den även i övriga län, då måste jag fråga: finns det någon reson för att genomföra en dylik lagstiftning i förskott? Då hava vi väl i all rimlighets namn all anledning att vänta, icke minst när saken är så omtvistad och bestridd av lantmännen själva, som för närvarande är fallet.

Jag skall icke ingå på vad herr Hage yttrade, särskilt som han själv personligen till mig beriktigat, att han missuppfattat mitt uttalande om den utomståendes rätt till bete. Jag kan emellertid icke neka till, att jag fann av herr Hages anförande, att han närmast talade för ett bifall till den av mig m. fl. avgivna reservationen, ehuru han till sist hamnade i ett bifallyrkande till sin speciella reservation, och även i ett bifallsyrkande till utskottets förslag.

Herr statsrådet Sköld var inne på samma tema, som har gått igen i alla anhängares av utskottsförslaget anföranden här, nämligen de garantier, varmed detta lagförslag är omgärdat. Jag har nyss karakteriserat dessa garantiers värde. Han talade också om betesservitut. Jag skall endast upptaga hans uttalande i det fallet, då han sade, att det var en underlig version, som

Ang. lag om ägofred m. m. (Forts.)
herr Magnusson i Skövde hade framfört om servitutsrätten, och anförde häremot, att servitutsrätten aldrig kan flyttas över på annans mark. I själva verket hava betesservitut, sådana de nu utövas, blivit i någon mån överflyttade på annans mark, därigenom att de utnyttjas på den gemensamma betesmark, vari en deltagande servitutbelastad fastighet har del. Men när han säger, att de icke kunna överflyttas på en annan fastighet, så blir dock, om betesregleringen genomföres, detta fallet. Om servitutbelastad viss fastighet är av den beskaffenhet, att betesmark där icke kan anordnas, då ingår servitutets ägare på grund av servitutet i den gemensamma betesregleringen. Man kan då i vissa fall förlägga betet till annans mark, det belastar sålunda annan fastighet än den ursprungliga, men den som skulle gratis fritt hava att utöva sin betesrätt får då betala för den upplåtelsen.

Herr Andersson i Löbbo vände sig emot mitt uttalande, när jag yttrade, att det finns en risk för att bondeklassen kommer att ganska allvarligt reagera emot ett dylikt tvångsingripande på deras ägande- och förfoganderätt. Han trodde icke på detta. Men, herr Andersson i Löbbo såväl som de övriga anhängarna av utskottets förslag hava likväl trott och hoppats på så stark reaktion från lantmännens sida emot betesregleringen, att den överhuvud icke skulle komma att tillämpas i flertalet län. Jag tycker, att det är en underlig motsägelse i detta. Om man vill gå ett steg längre, om mot herrarnas förmodan betesreglering skulle bli av verklighet, exempelvis i Jönköpings län, och det där inträffar, att en person får upplåta sina marker till förfogande och till betesupplåtelse för annan, får dem inhägnade, skogen bortröjd o. dyl., skulle jag mycket illa känna den landsbygds befolkning, från vilken jag själv härstammar, om jag icke antoge, att man komme att ganska allvarligt och ganska märkbart reagera.

Herr Nilsson i Landeryd förklarade i början av sitt anförande, att han funnit avskräckande erfarenheter om skogsbeten, och att han även om hur många som helst påstå motsatsen, att det icke gör någon vidare skada, så visste han i alla fall själv av erfarenhet, att skogsbete gör stor skada. Ja, då är ju allt fruktbärande resonemang onödigt och omöjligt, när man säger: ni påstå, att det *gör* ingen skada, men jag vet av erfarenhet att det *gör* stor skada, — då är överhuvud det icke lönt att resonera. Han talade också om sin erfarenhet av det stora värde, som kulturbeten hava och lättheten att anordna dylika, och sade, att det går mycket väl för sig att anordna beten även på skogsmark. Ja, jag tror fullt och väl, att det går för sig, och jag tror att det går ännu bättre för sig på kronodomäner, där man tilläventyrs får en ersättning för kostnaden i ett visst avdrag på arrendet. Men jag är icke alldeles säker på att jordbrukarna litet varstädes i landet, som arbeta under mycket små och tryckta förhållanden, skola känna sig så särdeles tilltalade av eller hava så särdeles god råd att tvingas vidtaga särskilda arbeten för anordnande av beten i skogsmarker, oavsett om det kanske i det långa loppet kunde vara dem till gagn. Alldeles särskilt under nuvarande ömtåliga ekonomiska förhållanden får man vara mycket försiktig, när det gäller att påtvinga jordbrukarna nya kostnader. Sedan talade herr Nilsson i Landeryd om hur billigt det var att utföra hägnader, och han gjorde detta närmast för att bevisa att den hägnadskostnad, varom man talar, när det gäller inhägnande av betesreglerad mark, icke skulle spela någon större roll. Jag måste säga, är det verkligen så billigt att hägna, då blir det icke så, som herr Nilsson i Landeryd sade, att betesregleringen blir en naturlig konsekvens till och fortsättning av skogsvård och av hägnadsskyldighet, utan då blir, såvitt jag kan finna, betesreglering tämligen överflödig. Ty är det så billigt att hägna, då kan man hägna om sina marker och skogskulturer och behöver icke betesreglering. I detta

Ang. lag om ägofred m. m. (Forts.)

sammanhang skall jag be att få säga till herr Lindman, vars utomordentligt stora intresse för skogsvård och skogarna vi alla känna och uppskatta: om det verkligen är så att betet gör så stora skador på skogskulturen, att man kan finna områden, skogskultiverade med betydande kostnader och arbete, vilka blivit utsatta för förödande tramp av betesdjur, och om då herr Nilssons i Landeryd beräkning av kostnaderna för hägnad håller streck, — han räknade med 58 kronor per kilometer, det gör för en kvadratkilometer eller för 200 tunnland mark 232 kronor — då skulle det vara ett ganska enkelt och billigt sätt att skydda skogskultur på de nykultiverade platserna helt enkelt med att man inhägnade dem, och säkerligen en billigare och mindre hårt ingripande åtgärd än att påtvinga folk en betesreglering.

Slutligen vill jag säga, att när herr Lindman förringade betydelsen av den tvångsåtgärd, som här föreslås, och gjorde gällande, att här icke var fråga om någon expropriation, kan jag på den punkten icke följa honom. Han säger, att vederbörande få ju ersättning för den upplåtelse, som man härvid nödgas underkasta sig. Ja, det är väl ändock alldeles självfallet, att han vid denna expropriation lika väl som vid andra dylika skall få ersättning för upplåtelsen och icke göra den för intet. Man kan ju göra gällande, att skogsvårdslagen var en tvångslagstiftning, som genomfördes och som var berättigad, — och jag skall också medge, att ett visst mått av tvångslagstiftning är ur samhällelig synpunkt i vissa fall nödvändig och berättigad — men man får ingalunda utsträcka dessa medgivanden på det sättet, att man resonerar ungefärligen så här: tål du det, så tål du det också. Det är dock en skillnad mellan å ena sidan att skapa en lagstiftning, vilken visserligen med tvång, men, jag skulle dock vilja säga med milt tvång, tillhåller vederbörande skogsägare att i eget skogsvårdsintresse undvika viss rovavverkning o. dyl., men där man i alla fall själv disponerar och själv sköter sin ägande mark, och å andra sidan att på sätt som här är föreslaget medge andra personer rättighet att disponera marken, med så gott som fullständigt utestängande av jordägaren, ty han har dispositionsrätten endast i den mån han själv samtidigt utnyttjar det gemensamma betet och även då en delad sådan.

Skulle jag sammanfatta resultatet av vad som här framkommit, så har det varit detta, som jag i början anförde, att man söker lugna stämningen och jordbrukarna med detta: här äro så stora och starka garantier skapade genom att landsting och hushållningssällskap skola göra framställning. Jag har nyss visat vad värde detta kan hava. Man har sökt göra gällande, att det är mycket osannolikt att överhuvud taget denna lagstiftning kommer i tillämpning, och då måste jag säga, vad finns det då för skäl att genomdriva densamma? Jag vill tillägga: här är det principiellt sett ett ingrepp i den enskilda ägande- och förfoganderätten, som jag åtminstone för min del icke finner befogat eller riktigt att nu gå med på. Därför måste jag, herr talman, vidhålla mitt yrkande.

Herr **Lindmark:** Herr talman! Jag anser, att de ändringar i detta lagförslags 12 §, som föreslås av utskottet, äro av sådan natur, att de innebära en väsentlig förbättring av förslaget. Att göra frågan om betesreglering fakultativ innebär enligt mitt sätt att se, att man med betydligt större frimodighet kan gå in för det beslut, som nu kommer att fattas. Jag tror nämligen, att andra kammaren nu kommer att bifalla utskottets hemställan. Jag är själv icke med på den linjen, men tack vare det fakultativa förfarandet, då det gäller att besluta om betesreglering, är jag icke så rädd för det beslut, som kommer att fattas, som jag eljest skulle hava varit.

Jag skulle tro, att när det gäller de norrländska länen, kommer det att

Ang. lag om ägofred m. m. (Forts.)

dröja mycket länge, innan vederbörande landsting och hushållningssällskap fatta samstämmiga beslut om att göra framställning hos regeringen om betesreglering. Men denna omständighet kan icke förtaga mig rätten att se detta spörsmål från vidare synpunkter, från synpunkten huruvida anordningen kan vara önskvärd för landet i dess helhet. Det har här av flertalet talare talats om vikten av att kunna anordna kulturbeten. Jag tror att detta är alldeles riktigt. Jag håller före, att det vanliga skogsbetet i allmänhet är mycket dåligt. Jag tror också, att det är ett stort misstag, när den jordbrukande befolkningen släpper sina kreatur vind för våg i skogen att själva söka sin föda. Det blir ett dåligt avkastningsresultat. Hellre borde då den jordbrukare, som annars har råd därtill, avsätta något av sin åkerjord till betesvallar. Det skulle säkerligen bära sig mycket bättre. Eller också skall man anordna sådana här kulturbeten. Men jag håller före, att det ingalunda är nödvändigt att gå in för betesreglering för att åstadkomma kulturbeten i skogarna, utan det kan man ordna ändå, och i de flesta fall på frivillighetens väg.

Mot det föreslagna förfaringssättet, att man enligt lagen skall kunna besluta om att ålägga en viss enskild person att upplåta sina marker för kulturbeten, har jag stora principiella betänkligheter. Det innebär en stor begränsning av den enskildes förfoganderätt över sina ägor. Emot en ägares vilja ger denna lag befogenhet för andra att kunna komma och säga: så och så skola vi ha det på din mark. Detta är enligt mitt sätt att se ur principiell synpunkt högst betänkligt och kan i många fall komma att skada en annars god grannsämja.

För att motivera principen om betesreglering har man hänvisat till bestämmelserna om galt- och hingstbesiktningstvång, och man har även gjort jämförelser med bestämmelserna i skogsvårdssyfte. Jag håller före, att det är en ganska stor skillnad i dessa fall. Bestämmelserna i de nämnda fallen reglera förhållanden, som komma i tillämpning för alla. När det gäller betesregleringen, blir det däremot ett åläggande, som ensidigt kommer att drabba vissa markägare. Detta finner jag vara av sådan natur, att man icke borde gå in för det.

Herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet fann, att i deras anföranden, som icke ville vara med om betesreglering, var det politik med i spelet. Själv måtte han sålunda stå fullkomligt fri från alla politiska inflytelser. Jag skulle vilja påstå, att förslaget självt är ganska politiskt färgat. Det är en socialistisk anstrykning i förslaget just genom anordningen, att det naggar på den fulla äganderättens princip. Man kan därför, synes det mig, med större rätt säga, att det är politik i själva förslaget, än göra gällande, att det skulle vara politik i anförandena av dem, som icke vilja vara med om denna anordning.

Från skogsvårdssynpunkt sett är jag övertygad om, att en tillämpning av betesregleringen skulle vara av ganska stor betydelse. Om förslaget bleve konsekvent genomfört, skulle det säkerligen hava betydelse för skogsvården. Men jag håller före, att förslaget knappast kommer till någon större tillämpning, åtminstone icke inom de närmaste åren. Det kommer att draga ganska lång tid, innan det kommer till allmännare användning. Då uppstår den frågan: skall man, ehuru vissa vinster ur skogsvårdssynpunkt kunna följa med denna anordning, träda in för dess tillämpning, då man samtidigt får en del olägenheter av densamma, och då man samtidigt offrar en mycket viktig princip?

Det är från dessa synpunkter sett, som jag icke är färdig att rösta med utskottet, och därför, herr talman, ber jag att få yrka bifall till den av herr Magnusson i Skövde m. fl. vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

Ang. lag om ägofred m. m. (Forts.)

Herr **Aronson:** Herr talman! Sedan diskussionen i denna fråga nu pågått i flera timmar, är det icke stora möjligheter att avvinna densamma några nya synpunkter. Sedan jag för några timmar sedan begärde ordet, har också det mesta av vad jag ämnade säga redan blivit sagt. Jag skall försöka att icke göra mig skyldig till några upprepningar, men det är en sak, som jag skulle vilja trycka på, ehuru jag icke är den förste, som gör det.

Det förefaller mig hava varit ett ganska utmärkande drag hos dem, som här hava talat till förmån för utskottets förslag beträffande den fakultativa tillämpningen av betesregleringen, att man nog har medgivit, att den föreslagna lagen kan vara ganska äventyrlig, men att man i alla fall ansett, att man icke skulle behöva vara rädd för att taga den, därför att det ändå till sist skulle bero på lantbrukarna själva eller de institutioner, som representera lantbrukarna, huruvida lagen skall komma i tillämpning. Men om det skall vara någon mening med lagen, får man väl i alla fall räkna med, att den någon gång skall komma i tillämpning. Jag skulle då vilja fästa uppmärksamheten på vad som i sådant fall kan komma att inträffa eller åtminstone vad man därvid kan tänka sig som en möjlighet. Och jag vill särskilt adressera denna erinran till dem, som anse sig här tala å de mindre bemedlades vägnar.

Om det nu förhåller sig så, att det t. ex. är ett tiotal markägare, som hava gemensamhetsbete, och det bland dem finnes en, som har särskilt intresse för kulturbeten, och som även är så ekonomiskt situerad, att han kan taga de ekonomiska följderna av en betesreglering på det område, som är gemensamhetsbete, så kan ju denne ensam tvinga de övriga att gå med på en betesreglering. Och det lär väl vara tämligen påtagligt, att detta är förenat med ganska stora kostnader. Då är det ju givet, att det icke kan sägas vara till de mindre bemedlades fördel, att man har en lag, som gör det möjligt för den, som har bättre förutsättningar att bära de ekonomiska följderna av regleringens genomförande, att kunna tvinga dem, som äro mindre lyckligt lottade, att gå med på någonting sådant. Jag skulle vilja rekommendera herr Hage, som åtminstone själv anser sig föra de mindres talan, såväl på denna punkt som i andra frågor, att han beaktar denna synpunkt och tar sig en funderare på saken, huruvida det verkligen kan vara så, att detta blir till de mindres fördel, och huruvida man icke kan räkna med, att denna lagstiftning mången gång kan bliva ganska äventyrlig för dem.

Det var endast detta, som jag något velat trycka på. Vad jag i övrigt hade tänkt säga är, som jag redan nämnt, tidigare sagt av andra talare. Jag skall icke upprepa detta, utan ber att få förena mig med dem, som yrkat bifall till herr Magnussons i Skövde m. fl. reservation.

Herr **Carlström:** Herr talman! Endast några ord. Jag måste i likhet med herr Magnusson i Skövde fråga mig, huru det stämmer med de påståenden, som man från utskottets förespråkares sida gör, då man å ena sidan menar, att detta är ett mycket försiktigt och trevande försök att komma fram till bättre förhållanden i fråga om skydd för skogsåterväxten, och när man å andra sidan — ty det går som en röd tråd genom både herr jordbruksministerns, herr Lindmans och herr Nilssons i Landeryd anföranden — verkligen vill komma fram till ett resultat här, ett resultat, som, närmare uttryckt, skulle betyda, att skogsmarkerna rensas från alla betesdjur. Jag kan emellertid icke förstå, huru man skulle kunna komma till ett sådant resultat med denna lag, då man vet och erkänner, huru ofantligt många hakar det är, innan den kan komma i tillämpning.

Herr Nilsson i Landeryd pekade på, att det är bra med beteskultur. Och jag är den förste att erkänna, att där det finns möjlighet att anlägga betes-

Ang. lag om ägofred m. m. (Forts.)
vallar, skall man naturligtvis göra det. Jag kan också gå med på vad han sade, att om djuren komma in feta på hösten, är det en fördel, ty då kan man vinterfordra dem billigare. Men en liten jord- och skogsägare, som icke har möjlighet att åstadkomma beteskultur på sina marker, är i alla fall, om han icke vill knappa in på djurstammen, hänvisad till att ha djuren ute på bete å skogsmarken under en del av sommaren. Man vinner dock icke med betesregleringen — det vill jag understryka — att man får fram *betesvall*kulturen här i landet. Jag kan visserligen med betesregleringen, om den genomföres, komma åt de *gemensamma* betesmarker, som finnas. Men jag kan icke tillämpa dem på sådana områden, där det fanns gärdesgårdar före den 1 januari 1932. Där kan aldrig betesregleringen tillämpas och alltså icke heller framdrivas den betesvallkultur, som man här tydligen syftar till.

Sedan förklarade herr Nilsson i Landeryd, att särskilt då det gäller lövskog, är betning av marken någonting alldeles förkastligt. Ja, jag kan ju från min egen lilla gård vittna om, att i en skogsmark, som efter avverkning planterades, gick icke den planterade barrskogen så bra. Marken vill ibland ha omväxling. Där kom i stället björk. Den kom upp alldelas utomordentligt bra, *trots att betesdjuren gått där en viss del av sommaren.* Men givetvis får där vara något annat än spirande lövskog att äta. Det får vara *måtta* med betningen också.

Herr Lindman talade om den *sakliga* uppläggningen av denna fråga. Jag har aldrig förnekat, att utskottets förespråkare skulle hava yttrat sig sakligt, som de se på frågan. Men jag vill å andra sidan påstå, att även de, som i detta förslag icke kunna hitta så mycket, även söka sakligt bedöma detsamma. Och då herr Lindman talade om, att det icke egentligen var fråga om expropriation, då den ene jordägaren skulle kunna flytta in på den andres mark med sina betesdjur, så vill jag säga herr Lindman, att det är *högermännen i utskottet*, som hittat på att kalla det för expropriation. Det rår jag icke för.

Sedan menade herr Lindman, att det blir ju ersättning för den olägenhet, som den, som får upplåta betesmark åt grannar, kommer att lida. Den olägenheten får han betalt för genom införandet av betesregleringen; men om det *nu* finns betesmark, som de andra åboarnas betesdjur samla sig på, får han ingenting för detta. Han menade därför, att det här nästan skulle vara förmånligare. Jag måste liksom herr Magnusson i Skövde säga, att har man kännedom om jordägarnas rättskänsla, när det gäller att värna om vad de tro är deras, så komma där i alla fall fram vissa meningsyttringar, som gå ut därpå: det här är dock *mina* marker, och när jag fått denna reglering, har jag tvångsvis fått taga emot grannarna, men det skulle jag icke vilja. Jag tror, att det blir många tvister och olägenheter av denna reglering eller med ett ord »mycket skrik och litet ull».

Herr Lindman sade även, att skogsvårdsstyrelsernas förbund hade uttalat sig för denna sak redan tidigare, och att det icke längre gick an att ha det på det sätt, som vi hittills haft det med betning på skogsmarker. Jag har stor respekt för skogsvårdsstyrelsernas förbund. Men, herr Lindman, det är väl ändå så, att detta förbund är i viss mening part i målet. Då herr Lindman underströk, att det råder ett gott förhållande mellan skogsvårdsstyrelserna och skogs- och markägarna, så är detta sant i allmänhet och i synnerhet där skogsvårdsstyrelsernas tjänstemän förstå att så att säga taga skogsägarna på det rätta sättet. Och det händer väl mången gång, att dessa skogstjänstemän få blunda en liten smula för att det icke skall gnissla. Då går det bäst. Men går man och inför en sådan lagstiftning som betesregleringen, så är det givet, som jag sade förut, att en reaktion kan komma att uppstå emot denna lag, som vill strängare än förut ingripa i den enskildes rätt att förfoga över vad han kallar sitt.

Herr talman! Jag tror, att detta lagförslag nu kommer att antagas här i

Ang. lag om ägofred m. m. (Forts.)

kammaren. Men det blir väl med detta förslag som på sin tid med åborätten, kan jag tänka mig. Man slogs förtvivlat på visst håll för att få denna rätt genomförd, och till sist gingo vi med på att genomföra den. Men resultatet av densamma har hittills icke visat sig vara så synnerligen storartat. Jag tror icke heller, att det kommer att bli så stort resultat utav detta förslag, och därför menar jag, att det kunde åtminstone vara anledning att vila på hanen några år, innan man går in för en sådan här åtgärd, även om lagen göres fakultativ. Det är emellertid icke meningen, det förstår man, att den i det långa loppet skall fortfara att vara fakultativ, ty om det syfte, som man avser, skall kunna nås, så måste den väl så småningom få breda ut sig över de delar av landet, där den kan vara mest behövlig, nämligen i Norrland. Men där vill man icke ha den; där är man synnerligen rädd för att få den införd.

Jag vidhåller, herr talman, mitt yrkande.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på godkännande av utskottets förslag till lydelse av förevarande paragraf, dels ock på godkännande av paragrafen i den lydelse, densamma erhållit i det lagförslag, som innefattades i den av herr Magnusson i Skövde m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Herr Magnusson i Skövde begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren godkänner 2 § i sammansatta andra lag- och jordbruksutskottets förevarande förslag till lag om ägofred, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt berörda paragraf i den lydelse, densamma erhållit i det motsvarande lagförslag, som innefattas i den av herr Magnusson i Skövde m. fl. avgivna, vid utskottets utlåtande i ämnet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst samt anslagen, företogs omröstning med tillämpning av uppresningsförfarandet.

Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet hava röstat för ja-propositionen. Rösträkning begärdes emellertid av herr Magnusson i Skövde, vadan namnupprop verkställdes. Därvid avgåvos 62 ja och 46 nej, varjämte 13 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså godkänt utskottets förslag till lydelse av förevarande paragraf.

3 § lydde i utskottets förslag.

3 §.

Föranledes stängselskyldighet av betning allenast å ena sidan, tage den sidan del i stängslet med fyra femtedelar och grannen blott med en femtedel. I annat fall tage vardera lika lott.

Vardera sidan skall svara för viss sträcka å marken; och skall den, där ej annat överenskommits, utläggas i ett sammanhang. Möter å en sträcka på grund av markens beskaffenhet större svårighet än å annan i fråga om stängslets uppförande eller underhåll, skall vid fördelningen skälig minskning i

Ang. lag om ägofred m. m. (Forts.)
längd däremot beräknas; ingår i stängslet grind eller led, skall avseende ock fästas å större kostnad för grinden eller ledet.

I den av herr Hage avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen hade reservanten gjort gällande, att i förevarande paragraf talen fyra femtedelar och en femtedel borde utbytas mot respektive två tredjedelar och en tredjedel. Enahanda ändring i avfattningen hade i samband härmed föreslagits även beträffande nedan omförmälda 20 §.

Paragrafen föredrogs; och yttrade därvid:

Herr **Hage:** Herr talman! Jag har begärt ordet för att på denna punkt, som gäller fördelningen av stängselkostnaderna, yrka bifall till reservationen, alltså att paragrafen måtte godkännas med de i min reservation föreslagna ändringarna.

Herr **Johansson** i Uppmälby: Herr talman! Jag har begärt ordet för att yrka bifall till utskottets förslag beträffande ifrågavarande paragraf.

Vidare anfördes ej. Herr talmannen gav propositioner, dels att kammaren måtte godkänna utskottets förslag till lydelse av förevarande paragraf, dels ock att kammaren måtte beträffande paragrafens avfattning bifalla det av herr Hage under överläggningen framställda yrkandet; och förklarade herr talmannen sig anse den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad. Votering begärdes likväl av herr Johansson i Uppmälby, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren beträffande avfattningen av 3 § i sammansatta andra lag- och jordbruksutskottets förevarande förslag till lag om ägofred bifaller det av herr Hage under överläggningen framställda yrkandet, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt utskottets förslag till lydelse av berörda paragraf.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst samt anslagen, företogs omröstning med tillämpning av uppresningsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren beträffande avfattningen av förevarande paragraf bifallit det av herr Hage under överläggningen framställda yrkandet.

4—9 §§; rubriken till 2 kap.; 10—19 §§.
Godkändes.

Härefter föredrogs *20 §;* och anförde därvid:

Herr **Hage:** Herr talman! I konsekvens med det beslut, som fattats med avseende på 3 §, ber jag få föreslå, att fördelningen två tredjedelar och en tredjedel bifalles även med avseende å 20 §.

Herr **Magnusson** i Skövde: Herr talman! Jag ber om herr talmannens tillåtelse att säga ett par ord, som icke direkt sammanhänga med den föredragna

Ang. lag om ägofred m. m. (Forts.)

paragrafen. Jag kan icke underlåta att finna, att det knappast är riktigt som det borde vara, att, när ett så betydande lagförslag som detta avgöres i andra kammaren, icke mer än hälften av kammarens ledamöter är närvarande.

Vidare yttrades ej. Paragrafen godkändes med den av herr Hage under överläggningen föreslagna ändringen.

Rubriken till 3 kap.; återstoden av förslaget till lag om ägofred; övriga lagförslag.

Godkändes.

Utskottets hemställan i punkten A) förklarades vara besvarad genom kammarens beslut i fråga om lagförslagen.

Punkten B).

Utskottets hemställan bifölls.

§ 2.

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen:

från statsutskottet, nr 180, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till bestridande av kostnaderna för Sveriges deltagande i den internationella nedrustningskonferensen samt i en blivande ekonomisk världskonferens; samt

från jordbruksutskottet:

nr 186, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om utrotande av berberis å viss mark ävensom en i ämnet väckt motion; och

nr 187, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av mark från Borgholms kungsladugård i Kalmar län.

§ 3.

Till bordläggning anmäldes:

konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 30, i anledning av väckt motion om allmän revision av rikets grundlagar; och

nr 31, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av konvention för lösande av vissa konflikter mellan medborgarskapslagar m. m.;

statsutskottets utlåtanden och memorial:

nr 73, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under fjärde huvudtiteln, punkt 88, gjorda framställning i fråga om anslaget till flottans ersättningsbyggnad jämte en i ämnet väckt motion;

nr 74, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 8 och 9 §§ i lagen den 2 juli 1915 (nr 261) angående anskaffande av hästar och fordon för krigsmaktens ställande på krigsfot (hästutskrivningslagen) m. m., i vad propositionen avser anslagsfrågorna;

nr 75 i anledning av väckt motion om anslag till Järvafältets elektrifiering;

nr 76, i anledning av väckt motion om medgivande, att eldaren och gårdskarlen vid kommendants- och fortifikationsbyggnaderna i Boden J. B. Johansson må för uppflyttning i högre löneklass tillgodoräkna sig viss tidigare anställning;

nr 77, i anledning av väckt motion om avskedsersättning åt förre tygarbetaren J. A. Österlund;

nr 78, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsförvärv av Ostkustbanan och Uppsala—Gävle järnväg jämte en i ämnet väckt motion; samt

nr 79, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut angående befrielse för borgmästaren Oscar Dahlbäck m. fl. från viss dem i egenskap av magistratsledamöter ådömd ersättningsskyldighet till kronan m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 76, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående kapitalökning för spannmålslagerhusfonden m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 77, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning, om kapitalökning för lånefonden för inköp av gasgeneratorer för motordrift jämte i ämnet väckta motioner;

nr 78, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändring av villkoren för lån från statens mejerilånefond samt kapitalökning för samma fond ävensom en i ämnet väckt motion;

nr 79, i anledning av väckta motioner dels om bidrag av statsmedel till täckdikningsföretag dels ock om viss ändring i villkoren för lån från täckdikningslånefonden;

nr 80, i anledning av väckt motion om anslag för utgivande av en tidskrift för växtodling;

nr 81, i anledning av väckta motioner om anslag för stödjande genom lånebidrag av svensk fruktodling;

nr 82, i anledning av väckt motion om hjälp i form av anslag utan återbetalningsskyldighet åt mindre, nödställda jordbrukare;

nr 83, angående reglering av utgifterna för kapitalökning för budgetåret 1933/1934 i vad angår jordbruksärenden;

nr 84, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående tillfälliga lönetillägg åt vissa vaktmästare och med dem jämförliga befattningshavare i vad rör jordbruksärenden;

nr 85, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till avlöningsstat vid rikets allmänna kartverk;

nr 86, i anledning av Kungl. Maj:ts under nionde huvudtiteln gjorda framställningar om ökat understöd åt lantmannaskolor och åt lanthushållsskolor m. m.; och

nr 87, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen, nionde huvudtiteln, gjorda framställning angående anslag till täckande av utgifterna för statens lagerhus; samt

andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande, nr 9, i anledning av väckt motion angående viss ändring i motorfordonsförordningen.

§ 4.

Justerades protokollsutdrag.

§ 5.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr *Nilsson* i Steneberg	under	3	dagar	fr. o. m.	den	7	maj,	
» *Hammarlund*	»	6	»	»	»	7	»	
» *Hansson* i Hönö	»	3	»	»	»	7	»	
» *Andersson* i Surahammar	»	3	»	»	»	7	»	
» *Falk*	»	3	»	»	»	7	»	
» *Andersson* i Leabo	»	3	»	»	»	7	»	
» *Heiding*	»	4	»	»	»	8	»	
» *Nilsson* i Hörby	»	3	»	»	»	9	»	
» *Gustavson* i Sala	»	4	»	»	»	6	»	
» *Olsson* i Ramsta	»	2	»	»	»	7	»	
» *Andersson* i Ovanmyra	»	6	»	»	»	8	»	
» *Persson* i Fritorp	»	4	»	»	»	8	»	
» *Jönsson* i Boa	»	3	»	»	»	8	»	
» *Molander*	»	3	»	»	»	7	»	
» *Lundstedt*	»	den 10 maj,						
» *Osberg*	»	7	dagar	fr. o. m.	den	9	maj,	
» *Hansson* i Örebro	»	2	»	»	»	8	»	
» *Herou*	»	8	»	»	»	7	»	
» *Pettersson* i Dahl	»	2	»	»	»	8	»	
» *Carlström*	»	8	»	»	»	7	»	
» *Ljunggren*	»	6	»	»	»	8	»	och
» *Johanson* i Huskvarna	»	4	»	»	»	8	»	.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 11.18 e. m.

In fidem
Per Cronvall.